

ПРЕДСТАВНИЦТВО В СУДАХ

Огляд практики
Верховного Суду

Схеми, кейси та практичні поради

АртЕк
видавничий дім

2019

О-75 Зуєвич Л., Вітюк Р. Представництво в судах. Огляд практики Верховного Суду. Схеми, кейси та практичні поради. Київ. – «Видавничий дім «АртЕК», 2019. – 200 с.

У виданні комплексно розглянуто поняття і підстави представництва в суді. Узагальнено судову практику Верховного Суду та Європейського суду з прав людини щодо представництва адвокатом, захисником, юрисконсультom, прокурором, членом виконавчого органу, за довіреністю, представництва особами, які не мають статусу адвоката, представництва кількох учасників справи одночасно тощо. Розкрито сутність повноважень представника та особливості їх виникнення і припинення. Також проаналізовано заходи реакції суду та учасників судового процесу на порушення і зловживання процесуальними правами представників у суді.

Видання стане у нагоді практикуючим правникам (суддям, адвокатам, прокурорам, юрисконсультам) та іншим фахівцям, залученим до судового процесу, а також науковцям і викладачам юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

ЗМІСТ

Перелік скорочень	4
Вступ.	5
Випадки надання доказів на підтвердження повноважень представника	13
Самопредставництво	19
Представництво членом виконавчого органу.	25
Представництво адвокатом	28
Представництво на підставі довіреності.	29
Підтвердження повноважень адвоката через ЄРАУ	37
Представництво на підставі ордеру.	42
Представництво на підставі договору про надання правничої допомоги	49
Представництво адвокатом, який працює у штаті клієнта	61
Підтвердження повноважень захисника (кримінальне судочинство)	68
Винятки щодо здійснення представництва особами, які не мають статусу адвоката	71
Здійснення представництва у малозначних спорах.	78
Представництво юрисконсультom.	87
Загальні вимоги до форми та строку довіреності	100
Оформлення довіреності від імені фізичної особи	106
Оформлення довіреності від імені юридичної особи	115
Засвідчення копії довіреності	116
Електронна форма довіреності	130
Представництво кількох учасників справи одночасно (однією і тією ж особою)	131
Припинення представництва	133
Представництво прокурором.	135
Витрати на оплату послуг адвоката	154
Стягнення витрат за надані послуги із правової допомоги з клієнта	167
Заходи реакції суду на порушення та зловживання. Окрема ухвала	170
Заходи процесуального примусу.	176
Прояв неповаги до суду або КСУ	184
Заходи реакції ЄСПЛ на зловживання адвоката	189
Заходи реакції учасників справи на порушення та зловживання з боку адвоката.	190
Заходи реакції учасників справи на порушення та зловживання з боку адвоката.	191
Заходи реакції учасників справи на порушення та зловживання з боку прокурора	192
Заходи реакції учасників судового процесу на порушення та зловживання з боку суду.	193

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АТ	– акціонерне товариство
в.о.	– виконуючий обов'язки
ВАСУ	– Вищий адміністративний суд України
ВГСУ	– Вищий господарський суд України
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВРП	– Вища рада правосуддя
ВРУ	– Верховна Рада України
ВС	– Верховний Суд
ВССУ	– Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ
ВСУ	– Верховний Суд України
ГК	– Господарський кодекс України
ГПК	– Господарський процесуальний кодекс України
Держгеокадастр	– Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру
Держгеонадра	– Державна служба геології та надр України
ДП	– державне підприємство
ДФС	– Державна фіскальна служба України
ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
ЄДРСР	– Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄРАУ	– Єдиний реєстр адвокатів України
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
КАС	– Кодекс адміністративного судочинства
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КДКА	– кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатів
КК	– Кримінальний кодекс України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
Конвенція	– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	– Конституційний Суд України
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
Мін'юст	– Міністерство юстиції України
НААУ	– Національна асоціація адвокатів України
НБУ	– Національний банк України
НМДГ	– неоподатковуваний мінімум доходів громадян
ОДП	– об'єднана державна податкова інспекція
ОСББ	– об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ПАТ	– публічне акціонерне товариство
ПІВ	– прізвище, ім'я, по батькові
ПМ	– прожитковий мінімум для працездатних осіб
ПФУ	– Пенсійний фонд України
РАУ	– Рада адвокатів України
СФГ	– селянське (фермерське) господарство
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ФГВФО	– Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ФОП	– фізична особа – підприємець
ЦК	– Цивільний кодекс України
ЦПК	– Цивільний процесуальний кодекс України

ВСТУП

Із 1 січня 2019 р. представництво у судах всіх інстанцій і юрисдикцій має здійснюватись виключно адвокатами та прокурорами.

Слід зауважити, що згідно наявної судової статистики значна частина позовних заяв, апеляційних та касаційних скарг, відзивів, заперечень, тощо не розглядаються судами по суті саме з підстав неправильного доведення особою-підписантом наявності у неї повноважень на представлення інтересів відповідного учасника судового процесу та/або обсягу повноважень.

Дане видання увібрало в себе базову нормативну базу, судову практику та практичні поради, зокрема, з питань:

- самопредставництва;
- представництва членом виконавчого органу, адвокатом (в тому числі таким, що працює в штаті клієнта), захисником (в кримінальному судочинстві), юрисконсульт, прокурором;
- загальних вимог до оформлення, засвідчення і посвідчення паперової та електронної форм довіреностей на представництво фізичних/юридичних осіб, а також договору про надання правничої допомоги (з наведенням прикладів);
- витрат на оплату послуг адвоката;
- можливих заходів реакції як суду, так і самих учасників судового процесу на зловживання адвоката, прокурора, інших представників, учасників судового процесу, вільних слухачів, тощо;
- можливих заходів реакції учасників судового процесу на порушення з боку суду.

Збірник покликаний відобразити всі існуючі наразі правові підходи з викладених питань задля того, щоб ознайомившись з його змістом учасники судового процесу мали якісний інструмент оперативного реагування на заяви/скарги, які підписані без неналежного підтвердження повноважень, а також на висловлення своєї позиції щодо допуску у судові засідання представників.

Також, ознайомившись із збірником учасники судового процесу матимуть базове уявлення про те, чим слід керуватися та яких помилок “попередників” слід уникати для того, щоб їх заяви/скарги були розглянуті по суті, а не залишалися без розгляду чи поверталися з формальних підстав не підтвердження повноважень особи-підписанта.

З метою підтримання актуальності матеріалу, наведеного у даному збірнику, новели судової практики з відповідних питань планується систематично розміщувати на сторінці Фейсбук “Центр дослідження судової практики” з посиланням на доповнення відповідних розділів.

ПОНЯТТЯ ТА ПІДСТАВИ ПРЕДСТАВНИЦТВА В СУДІ

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 59 Конституції України:

Кожен має право на професійну правничу допомогу. у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Стаття 131¹ Конституції України:

В Україні діє **прокуратура**, яка здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом.

Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор, якого призначає на посаду та звільняє з посади за згодою ВРУ Президент України.

Строк повноважень Генерального прокурора становить шість років. Одна й та ж ОСОБА не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

Дострокове звільнення з посади Генерального прокурора здійснюється виключно у випадках і з підстав, визначених цією Конституцією та законом.

Стаття 131² Конституції України:

Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє **адвокатура**. Незалежність адвокатури гарантується.

Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом.

Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у тру-

дових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Підпункт 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України:

Представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами

у ВС та судах касаційної інстанції – з **01.01.2017**;

у судах апеляційної інстанції – з **01.01.2018**;

у судах першої інстанції – з **01.01.2019**.

Представництво **органів державної влади та органів місцевого самоврядування** в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з **01.01.2020**.

Представництво в суді у **провадженнях, розпочатих до набрання чинності Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” (30.09.2016)**, здійснюється за **правилами, які діяли до набрання ним чинності**, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню.

Пункт 9 ч. 1 ст. 1 Закону України від 05.07.2012 № 5076-VI “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”:

Представництво – вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов’язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов’язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов’язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні.

Стаття 237 ЦК:

1. Представництвом є праввідношення, в якому одна сторона (представник) зобов’язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

2. не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів.

3. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

ВИСНОВКИ

Процесуальна дія в суді однієї особи в інтересах іншої особи, внаслідок якої особа-довіритель набуває певні права та обов'язки, в тому числі право підписання та/або подання будь-якого процесуального документа до суду (позову, відзиву, заперечення на відзив, пояснень, апеляційної/касаційної скарги, заяв і клопотань у справі), є представництвом, а отже на такі право-відносини поширюється дія положень щодо представництва особи адвоката/прокурором, крім випадків, установлених законом.

ПОРАДА

Варто звертати увагу на те, **чи належним чином підтверджено повноваження особи, яка представляє** (у судовому засіданні чи шляхом підписання будь-яких процесуальних документів у справі) **іншу сторону спору** та у разі виявлення порушень звертати на це увагу суду шляхом подання заяв і заперечень.

Наразі немає однозначного підходу щодо того, чи має адвокат право передручати ознайомлення із матеріалами справи іншій особі (наприклад, помічникові), тому з метою економії часу та для уникнення непорозумінь рекомендується вчиняти таку дію **самостійно**, або принаймні завчасно, щоб з'ясувати позицію із цього питання конкретного судді та у разі негативної відповіді мати час для повторного звернення.

КСУ, розглядаючи законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя), надав висновок про його відповідність вимогам ст.ст. 157, 158 Основного Закону

Постанова ВП ВС від 22.05.2018 у справі № 800/502/17 (800/656/16,

П/9901/75/18) /№ 11-224зai18/

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74699885>

02.06.2016 ВРУ прийняла Закон України № 1401-VIII, згідно з яким доповнено Конституцію України, зокрема ст. 131² такого змісту: “Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. **Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних**

прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена”.

Згідно з інформацією стосовно обставин прийняття цього Закону, викладеною на офіційному веб-сайті ВРУ (rada.gov.ua), 09.12.2015, 27.01.2016, 02.02.2016 та 02.06.2016 Комітет склав висновки щодо включення проекту зазначеного Закону до порядку денного сесії ВРУ, направлення проекту Закону до КСУ для одержання висновку щодо його відповідності вимогам ст.ст. 157, 158 Конституції України, рекомендації щодо попереднього схвалення цього проекту Закону та його остаточного прийняття.

Наведене стало підставою для звернення ОСОБА_3 до суду з адміністративним позовом за захистом порушених, на його думку, прав та інтересів.

Обґрунтовуючи свою позицію, ОСОБА_3 послався на протиправні, на його переконання, дії ВРУ в особі її Комітету, пов'язані із наданням протиправного висновку щодо Закону України № 1401-VIII, оскільки із прийняттям цього Закону позивача позбавлено права на професію, а також позбавлено фізичних та юридичних осіб права обирати його як правозахисника в судах. Водночас самого рішення ВРУ щодо проекту Закону України № 1401-VIII скаргник не оспорує.

Із матеріалів справи вбачається, що постановою ВРУ від 22.12.2015 № 895-VIII “Про включення до порядку денного третьої сесії Верховної Ради України восьмого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) і про його направлення до Конституційного Суду України” вирішено включити до зазначеного порядку денного питання про законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) (реєстр. № 3524), поданий Президентом України як невідкладний, а також вирішено направити цей законопроект до КСУ для одержання висновку щодо відповідності його вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України.

Ураховуючи викладене, КАС ВС, відмовляючи у задоволенні позовних вимог ОСОБА_3, правильно зазначив, що КСУ, розглядаючи законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя), надав у передбаченому законодавством порядку правову оцінку цьому документу та дійшов висновку про його відповідність вимогам ст.ст. 157 і 158 Основного Закону, натомість адміністративний суд не мав повноважень встановлювати відповідність або невідповідність законів положенням Конституції України.

Отже, ВП ВС зазначила про відсутність підстав для задоволення апеляційної скарги, оскільки суд першої інстанції правильно встановив обставини справи, судові рішення ухвалено із додержанням норм процесуального права, правових висновків КАС ВС скаргником не спростовано.

Рішення КСУ від 30.01.2016 № 2-в/2016 у справі № 1-22/2016 за зверненням ВРУ про надання висновку щодо відповідності доопрацьованого законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-16>

Здійснюючи перевірку законопроекту стосовно наявності у ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, КСУ визнав за необхідне дати оцінку тим його положенням, які за змістом відрізняються від запропонованих у Законі про внесення змін до Конституції України від 25.11.2015, а саме щодо внесення змін до ч. 1 ст. 85 Конституції України та доповнення Основного Закону України ст. 131¹.

КСУ дійшов висновку, що запропонована законопроектом для доповнення Конституції України ст. 131¹ не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Процесуальні дії в суді мають здійснюватися або самою особою, або її процесуальним представником з урахуванням вимог Конституції України Постанови ВП ВС від 13.03.2018 у справі № 910/23346/16 (12-21гс18), від 13.03.2018 у справі № 914/2772/16 (12-1гс18), від 14.03.2018 у справі № 910/22324/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72909638>;
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72909569>
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72909638>

У п. 6 Рішення КСУ від 08.04.1999 № 3-рп/99 у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень ст. 2 Арбітражного процесуального кодексу України зазначено, що за правовою природою представництво в суді є правовідносинами, в яких одна ОСОБА (представник) на підставі певних повноважень виступає від імені іншої особи (довірителя) і виконує процесуальні дії в суді в її інтересах, набуваючи (змінюючи, припиняючи) для неї права та обов'язки.

Відповідно, особи, які представляють юридичну особу за довіреністю і виконують процесуальні дії на підставі наданих їм довіреністю повноважень, виступають від імені цієї особи як довірителя, а не в порядку самопредставництва.

Частинами 1, 3 ст. 131¹ Конституції України не передбачено їх додаткової законодавчої регламентації, а чинні до введення у дію ст. 131¹ Конституції України положення ч. 3 ст. 28 ГПК щодо представництва юридичних осіб не відповідають зміненим конституційним нормам.

Рішенням КСУ від 16.11.2000 № 13-рп/2000 у справі про право вільного вибору захисника при представництві та здійсненні захисту за кримінально-

процесуальним законодавством офіційно розтлумачено чинне на той час положення ч. 1 ст. 59 Конституції України про те, що **кожен є вільним у виборі захисника своїх прав**, яке слід розуміти як конституційне право підозрюваного, обвинуваченого і підсудного при захисті від обвинувачення, а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, з метою отримання правової допомоги вибрати захисником своїх прав особу, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Однак із набранням чинності 30.09.2016 Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” попередню редакцію ст. 59 Конституції України змінено; за змістом актуальної редакції ст. 59 Основного Закону передбачено право особи на професійну правничу допомогу, надання її у визначених законом випадках безоплатно. Крім того, **кожен є вільним у виборі захисника своїх прав**.

За змістом пп. “с” ч. 3 ст. 6 Конвенції кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше право, зокрема, захищати себе **особисто** чи скористатися допомогою захисника, обраного на власний розсуд.

Разом із тим у справі “Ейрі проти Ірландії” (Airey v. Ireland) ЄСПЛ наголосив, що хоча пп. “с” п. 3 ст. 6 Конвенції стосується тільки кримінального процесу, “незважаючи на відсутність подібного положення щодо провадження у цивільних справах, п. 1 ст. 6 може у деяких випадках зобов’язувати державу надати адвокатську допомогу, якщо без такої допомоги неможливо забезпечити практичну реалізацію права на судовий розгляд, якщо юридичне представництво надається в обов’язковому порядку, як це передбачено внутрішнім законодавством деяких Договірних Сторін стосовно різних видів судового спору, чи з огляду на складність процедури або справи” (п. 26).

При цьому у справі “Загородній проти України” (Zagorodniy v. Ukraine) ЄСПЛ акцентує, що: “певна юридична кваліфікація може вимагатися для забезпечення ефективного захисту особи... та безперешкодного функціонування системи правосуддя” (п. 53) і саме **інтереси правосуддя можуть виправдовувати наявність обмежень у праві на вибір захисника** (п. 54).

За висновками ЄСПЛ таке обмеження права на вільний вибір захисника само по собі не порушує питання за пп. “с” п. 3 ст. 6 Конвенції, оскільки певна юридична кваліфікація може вимагатися для забезпечення ефективного захисту особи (див. рішення від 20.01.2005 у справі “Майзіт проти Росії”, заява № 63378/00, п. 68) і безперешкодного функціонування системи правосуддя (див. рішення у справі “Мефтах та інші проти Франції”, заяви № 32911/96, № 35237/97 та № 34595/97, п. 45).

У рішенні від 30.05.2013 у справі “Наталія Михайленко проти України” ЄСПЛ також зазначив, що **“право на доступ до суду не є абсолютним та може**

підлягати обмеженням; вони дозволяються опосередковано, оскільки право на доступ до суду за своєю природою потребує регулювання державою, регулювання, що може змінюватися у часі та місці відповідно до потреб і ресурсів суспільства та окремих осіб” (див. рішення від 28.05.1985 у справі “Ешингдейн проти Сполученого Королівства” (Ashingdane v. the United Kingdom), п. 57, Series A № 93).

Установлюючи такі правила, Договірна Держава користується певною свободою розсуду. Попри те, що остаточне рішення стосовно дотримання вимог Конвенції належить Суду, він не повинен підняти оцінку, зроблену національними органами, будь-якою іншою оцінкою того, що має бути найкращою стратегією у цій сфері. Тим не менше **обмеження, які застосовуються, не повинні перешкоджати доступу, що залишається для особи, у такий спосіб або такою мірою, щоб сама суть права була порушена.**

Більше того, обмеження не відповідає ч. 1 ст. 6 Конвенції, якщо воно не має легітимної мети та якщо не дотримано розумного співвідношення між засобами, що застосовуються, і ціллю, якої слід досягти (див. там само; див. також, у тому числі, рішення у справі “Кордова проти Італії” (№ 1) (Cordova v. Italy (no. 1), заява № 40877/98, п. 54, ECHR 2003-I, та повторення відповідних принципів у рішенні від 21.09.1994 у справі “Фаяд проти Сполученого Королівства” (Fayed v. the United Kingdom), п. 65, Series A № 294-B).

Суд зазначає, що **чітка і передбачувана вимога ст. 131² Конституції України щодо належного представництва особи в суді є складовою забезпечення ефективного захисту процесуальних прав кваліфікованою особою, функціонування системи правосуддя, відповідає гарантованому ст. 59 Конституції України праву на професійну правничу допомогу.**

Наведені положення не порушують суті права на касаційне оскарження, не позбавляють осіб їх права на самопредставництво, здійснюване для юридичних осіб їх органами, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством чи статутом.

ВИПАДКИ НАДАННЯ ДОКАЗІВ НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРЕДСТАВНИКА

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 9 ст. 60 ГПК, ч. 8 ст. 62 ЦПК, ч. 8 ст. 59 КАС:

У разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він **дає довіреність** або інший документ, що посвідчує його повноваження, **якщо в справі немає підтвердження** такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

ВИСНОВКИ

Докази на підтвердження повноважень надаються особою **під час первинного звернення до суду**.

У разі подальшого звернення до суду особа має право **не надавати** докази на підтвердження повноважень у разі:

наявності таких належним чином оформлених доказів у матеріалах справи;
наявності таких матеріалів справи в суді, до якого звертається представник.

ПОРАДА

У разі повторного звернення до суду або явки у судове засідання особи, стосовно якої докази на підтвердження повноважень наявні у матеріалах справи, рекомендується завчасно ознайомлюватися із матеріалами справи, а звертаючись до суду, **зазначати аркуш справи із доказами на підтвердження повноважень** відповідної особи.

**У матеріалах справи є не засвідчена копія довіреності,
видана особою, яка не мала відповідних повноважень**
Постанова КАС ВС від 24.10.2018 у справі № 825/1560/18 (К/9901/58825/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77416373>

Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу повернуто особі, яка її подала, на підставі п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС. Суд апеляційної інстанції виходив із того, що апеляційну скаргу підписано **неналежним представником**, оскільки у матеріалах справи є **копія довіреності** на представництво інтересів Міністерства оборони України офіцером відділу (представництво у судах загальної юрисдикції), **яка жодним чином не завірена**.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 59 КАС повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені документами, зокрема довіреністю фізичної або юридичної особи.

За змістом ч.ч. 5, 6 ст. 59 КАС відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді. Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Відповідно до ч. 8 ст. 59 КАС у разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

Аналіз наведених положень КАС дає підстави для висновку, що **право на подання і підписання апеляційної скарги має особисто керівник або представник на підставі довіреності**. Копія довіреності може засвідчуватися **суддею або у визначеному законом порядку**. Крім того, за наявності у матеріалах справи копії довіреності або іншого документа, що посвідчує повноваження представника, зазначена особа, звертаючись до суду з апеляційною скаргою, може не подавати підтвердження своїх повноважень.

Апеляційну скаргу від імені відповідача – Міністерства оборони України підписано представником, який зазначив, що копія довіреності є у матеріалах справи (а. с. 84–88). Проте матеріали справи, у тому числі й подані до суду першої інстанції, не містять доказів на підтвердження повноважень директора юридичного департаменту Міністерства оборони України на підписання довіреностей на представництво міністерства.

Крім того, **копія зазначеної довіреності не засвідчена належним чином**. Отже, повноваження представника Міністерства оборони України не підтверджені належним документом, оскільки копія довіреності не відповідає вимогам ст. 59 КАС.

У матеріалах справи є не завірена копія довіреності, підписана в.о., проте доказів призначення цієї особи в.о. немає
Постанова КАС ВС від 22.08.2018 у справі № 803/1965/17 (К/9901/46911/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76221844>

У матеріалах справа є лише копія довіреності ОДП, не завірена належним чином. Крім того, із копії довіреності вбачається, що її підписано в.о. начальника ОДП, копії наказу про призначення якого у матеріалах справи також немає.

КАС ВС відхилив доводи, викладені у касаційній скарзі, стосовно того, що суд першої інстанції не мав зауважень щодо наданої довіреності, позаяк суд апеляційної інстанції перевіряє відповідність апеляційної скарги встановленим вимогам процесуального закону та на підставі наявних матеріалів приймає рішення згідно із визначеними КАС нормами права.

Отже, встановивши, що до апеляційної скарги не додано документа на підтвердження повноважень ОСОБА_3, який підписав апеляційну скаргу, а в матеріалах справи належно оформленого документа на підтвердження повноважень ОСОБА_3 також немає, колегія суддів суду апеляційної інстанції правомірно повернула апеляційну скаргу з підстав, передбачених п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС.

У матеріалах справи є не засвідчена копія довіреності, яку було долучено до відзиву (письмове провадження)
Постанова КАС ВС від 16.10.2018 у справі № 825/1701/18 (К/9901/61734/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77159181>

Відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції, якщо вона подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Згідно з ч. 3 ст. 55 КАС юридична особа, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її (його) імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника.

За змістом ч. 1 ст. 55 КАС сторона, третя особа в адміністративній справі, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

Статтею 59 КАС визначено документи, що підтверджують повноваження представників. Згідно з п. 1 ч. 1 зазначеної статті КАС повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтвержені, зокрема, довіреністю фізичної або юридичної особи. Частиною 3 ст. 59 КАС передбачено, що довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом,

установчими документами.

За змістом ч.ч. 5–6 ст. 59 КАС відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді. Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Згідно з ч. 8 ст. 59 КАС у разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

Аналіз наведених вимог КАС дає підстави для висновку, що право на подання і підписання апеляційної скарги має особисто керівник або представник на підставі довіреності. **Копія довіреності може бути засвідчена лише суддею або у визначеному законом порядку.**

Із матеріалів справи вбачається, що апеляційну скаргу підписано ОСОБА_3. у матеріалах справи є копія довіреності, яку не засвідчено у встановленому законом порядку. Оригіналу довіреності або засвідченій суддею чи нотаріусом копії довіреності матеріали справи не містять.

КАС ВС відхилив наведені у касаційній скарзі посилання на те, що відповідна копія довіреності є у матеріалах справи та була долучена разом із відзивом на позовну заяву, оскільки цю довіреність не засвідчено суддею на підставі оригіналу, адже справу розглянуто у порядку спрощеного провадження без виклику сторін.

Отже, КАС ВС погодився із висновками суду апеляційної інстанції, що апеляційну скаргу повернуто із дотриманням норм процесуального права.

**У матеріалах справи є копія довіреності,
засвідчена самою довіреною особою**

Постанова КАС ВС від 19.09.2018 у справі № 803/1713/17 (К/9901/46022/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76579997>

Апеляційну скаргу підписано представником ДФС ОСОБА_1. При цьому представник відповідача **не долучив** до апеляційної скарги зазначеного у ст. 59 КАС документа на підтвердження його повноважень, наголошуючи, що така довіреність є у матеріалах справи.

За змістом п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції, якщо апеляційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Суд апеляційної інстанції, дослідивши наявну у матеріалах справи

довіреність, установив, що під час розгляду справи в суді першої інстанції до матеріалів справи долучено копію довіреності, засвідчену самим ОСОБА_1.

Водночас зі змісту ст. 59 КАС убачається, що повноваження представників сторін та інших учасників справи, які є юридичними особами, мають бути підтвержені, зокрема, довіреністю юридичної особи, виданої від її імені за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

Відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді.

Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Отже, долучена до матеріалів справи копія довіреності на ім'я ОСОБА_1 не є документом у розумінні положень ст. 59 КАС, що підтверджує наявність в ОСОБА_1 права на подання від імені ДФС апеляційної скарги на рішення окружного адміністративного суду.

Скаржник звернувся безпосередньо до суду касаційної інстанції, однак справи у суді немає

Ухвала КАС ВС від 14.06.2018 у справі № 826/4194/16

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74718148>

Згідно з ч. 4 ст. 59 КАС повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Зазначених документів заявник касаційної скарги не надав, проте наголосив, що документи на підтвердження його повноважень як представника компанії є у матеріалах справи.

Відповідно до ч. 8 ст. 59 КАС у разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

На дату подання касаційної скарги справи у суді немає, відповідно, немає і документів, що можуть посвідчити повноваження адвоката як представника скаржника.

За змістом п. 1 ч. 5 ст. 332 КАС касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається суддею-доповідачем, зокрема якщо вона не підписана або підписана особою, яка не має права її підписувати.

Скаргу подано безпосередньо до суду касаційної інстанції (немає матеріалів справи, в яких є довіреність, видана адвокату)

Ухвала КГС ВС від 20.08.2018 у справі № 911/3650/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76000635>

У господарському судочинстві згідно з вимогами ст. 60 ГПК допустимим доказом повноважень адвоката як особи, яка підписала касаційну скаргу, є виключно довіреність або ордер.

За відсутності ордера довіреність повинна містити інформацію, що повноваження на представництво в суді надано саме адвокату, а не громадянину.

Подану касаційну скаргу підписано адвокатом ОСОБА_1.

Проте до касаційної скарги **не додано довіреності або ордера**, згідно з якими ОСОБА_1 як адвоката уповноважено представляти інтереси ФОП у ВС, у тому числі підписувати касаційну скаргу від імені зазначеної особи.

При цьому колегія суддів касаційного суду **не має можливості перевірити наявність повноважень** у зазначеного представника за матеріалами справи, оскільки касаційну скаргу подано безпосередньо до ВС.

Таким чином, КГС ВС не прийняв касаційну скаргу ФОП, підписану ОСОБА_1, і повернув її заявникові.

САМОПРЕДСТАВНИЦТВО

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 3 ст. 56 ГПК, ч. 3 ст. 58 ЦПК, ч. 3 ст. 55 КАС:

Юридична особа (+ “суб’єкт владних повноважень, який не є юридичною особою” – КАС) бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення.

Пункти 1, 4 розділу II наказу Мін’юсту від 10.06.2016 № 1657/5

“Про затвердження Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань”, зареєстрованого у Мін’юсті 10.06.2016 за № 839/28969:

Виписка, витяг із ЄДР у паперовій формі (крім виписки за результатом проведеної державної реєстрації) надаються за запитом про надання виписки з ЄДР, про надання витягу з ЄДР (додатки 1, 2) заявника шляхом звернення до уповноваженого суб’єкта державної реєстрації, центру надання адміністративних послуг або нотаріуса.

Разом із запитом заявник подає документ, що підтверджує внесення плати за надання виписки, витягу з ЄДР або документів, що містяться в реєстраційній справі.

ПОРАДА

Із первинним зверненням до суду в порядку здійснення самопредставництва або зі зверненням до суду, в якому немає матеріалів справи, заявник має подати докази на підтвердження своїх повноважень: належним чином оформлені (наприклад, нотаріально) копії статуту, положення, рішення загальних зборів товариства про призначення на посаду, наказ про призначення особи в.о. керівника, а також/або витяг із ЄДР, з яких вбачається компетенція відповідної особи щодо вчинення підпису станом на дату звернення до суду.

Скаргу підписано в.о. директора, проте не надано копії наказу про призначення цієї особи в.о.

Ухвала КГС ВС від 07.03.2018 у справі № 921/502/17-г/8
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72644994>

Подану підприємством касаційну скаргу підписано в.о. директора ОСОБА_5 як представником скаржника, однак із матеріалів касаційної скарги не вбачається, з яких підстав у нього виникло право представляти відповідача у суді.

Із 05.05.2018 суд має доступ до ЄДР, повний доступ до ЄДРСР для можливості визначення дотримання заявником касаційної скарги положень ст. 290 ГПК, однак із наявної у ЄДР інформації не вбачається наявності чи відсутності у в.о. директора ОСОБА_5 повноважень на підписання касаційної скарги, а до касаційної скарги не додано копії наказу про його призначення.

Згідно з ч.ч. 1 та 3 ст. 237 ЦК представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

Як уже зазначалося, до касаційної скарги підприємством не додано копії наказу на підтвердження повноважень в.о. директора та жодних інших документів, які уповноважують ОСОБА_5 на підписання та/або подання касаційної скарги, що, у свою чергу, є процесуальними формами реалізації повноважень з представництва.

Таким чином, касаційну скаргу, підписану ОСОБА_5 як в.о. директора підприємства, КГС ВС не прийняв до розгляду і повернув заявникові.

Скаргу підписано в.о. керівника, проте наказ про покладення відповідних обов'язків засвідчено неналежним чином

Ухвала КАС ВС від 08.11.2018 у справі № 210/3433/17
(2-а/210/183/17, К/9901/60813/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77749026>

Згідно з ч. 3 ст. 55 КАС юридична особа, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її (його) імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника.

Таким чином, якщо позов (скаргу) підписує керівник або член виконавчого органу юридичної особи, його повноваження необхідно підтвердити на-

лежним чином (шляхом надання належним чином завіреної копії наказу про призначення на посаду).

Із матеріалів справи вбачається, що апеляційну скаргу підписано в.о. начальника відділу ОСОБА_1. до апеляційної скарги додано копію розпорядження міського голови про покладення на ОСОБА_1 виконання обов'язків начальника відділу. Однак, як слушно акцентував апеляційний суд, ця копія не містить необхідних реквізитів засвідчення документа, зокрема зазначення посади особи, яка її засвідчила, та дати.

Зважаючи на викладене, слід визнати, що документ на підтвердження повноважень сторони у цій справі не відповідав вимогам ст. 55 КАС, що і зумовило ухвалення оскарженого рішення.

Скаргу підписано в.о. директора, надано копію наказу про те, що зазначена особа приступає до виконання обов'язків згідно з рішенням дирекції товариства, однак копії цього рішення не надано

Ухвала КГС ВС від 15.03.2018 у справі № 910/5820/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72764675>

Касаційну скаргу товариства підписано в.о. генерального директора ОСОБА_1. на підтвердження своїх повноважень представник додав до касаційної скарги копію наказу, підписаного ОСОБА_1, відповідно до якого він приступив до виконання обов'язків в.о. генерального директора товариства згідно з рішенням дирекції від 15.12.2016. Однак у матеріалах справи та касаційної скарги немає копії рішення дирекції товариства від 15.12.2016 про уповноваження ОСОБА_1 виконувати обов'язки генерального директора товариства, а отже немає і доказів наявності в ОСОБА_1 повноважень вчиняти дії від імені товариства.

Скаргу підписано особою, посада якої співзвучна посаді керівника, проте у ЄДР відомостей про право представництва такою особою без довіреності немає; довіреність видано за підписом однієї особи, однак у ЄДР зазначено іншого керівника (в.о.)

Ухвала КГС ВС від 01.03.2018 у справі № 905/446/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72491852>

Як убачається із поданої заяви, її підписано директором виробничого управління комунального підприємства ОСОБА_3, на підтвердження повноважень якого надано копію довіреності. При цьому будь-яких доказів того, що ОСОБА_3 здійснює адвокатську діяльність і представляє інтереси скажника як адвокат, до заяви не додано.

Із 05.02.2018 суд має доступ до ЄДР, повний доступ до ЄДРСР для можливості визначення дотримання заявником положень ГПК.

Разом із тим за інформацією, наявною у ЄДР щодо комунального підприємства, у графі “Прізвище, ім’я, по батькові, дата обрання (призначення) осіб, які обираються (призначаються) до органу управління юридичної особи, уповноважених представляти юридичну особу у правовідносинах з третіми особами, або осіб, які мають право вчиняти дії від імені юридичної особи без довіреності, у тому числі підписувати договори, та дані про наявність обмежень щодо представництва від імені юридичної особи” зазначено **ОСОБА_4 як керівника з 13.10.2016 (в.о. генерального директора).**

Відомостей про наявність в ОСОБА_3, який підписав заяву від імені комунального підприємства “Компанія”, повноважень вчиняти дії від імені підприємства без довіреності в ЄДР немає.

Касаційну скаргу подано безпосередньо до касаційного суду (немає матеріалів справи, що містять докази повноважень особи-керівника заявника)

Ухвала КГС ВС від 12.03.2018 у справі № 910/15540/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72692928>

Як убачається із касаційної скарги, її підписано директором товариства ОСОБА_7, однак жодних документів на підтвердження повноважень цієї особи як керівника до касаційної скарги не додано.

Крім цього, до КГС ВС надійшло клопотання про надання копій процесуальних документів, підписане ОСОБА_8 як представником товариства за довіреністю, однак документів на підтвердження повноважень цієї особи як представника суду також не надано.

У зв’язку із відсутністю у суду касаційної інстанції матеріалів справи № 910/15540/16 КГС ВС позбавлений можливості перевірити наявність підтвердження повноважень зазначених осіб.

У справах про банкрутство арбітражний керуючий, розпорядник майна, ліквідатор діє як керівник підприємства

Постанова КГС ВС від 22.01.2018 у справі № 922/1733/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/71738521>

Згідно з ч. 1 ст. 41 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” ліквідатор є фізичною особою, яка відповідно до судового рішення господарського суду організовує здійснення ліквідаційної процедури боржника, визнаного банкрутом.

Відповідно до ч. 2 ст. 95 цього Закону у процедурі банкрутства боржника, що ліквідується власником, обов’язки ліквідатора можуть бути покладені

на голову ліквідаційної комісії (ліквідатора) незалежно від наявності у нього статусу арбітражного керуючого.

Отже, **ОСОБА_1** як ліквідатор юридичної особи-скаржника виконує повноваження керівника товариства і, зважаючи на положення ч. 3 ст. 56 ГПК у редакції, чинній з 15.12.2017, є уповноваженою особою на подання та підписання касаційних скарг від імені товариства.

**Скаргу підписано директором підприємства, яке припинено,
про що внесено відомості до ЄДР**

Ухвала КГС ВС від 16.11.2018 у справі № 922/1072/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77983920>

За змістом ч. 3 ст. 290 ГПК касаційна скарга підписується особою, яка подає скаргу, або її представником. до касаційної скарги, поданої представником, додається довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження.

Відповідно до ч. 3 ст. 56 ГПК **юридична особа бере участь у справі через свого керівника** або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника. Зважаючи на положення п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК, **касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом**, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Згідно з ч. 1 ст. 104 ЦК юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. у разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників. **Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до ЄДР запису про її припинення** (ч. 2 ст. 104 ЦК).

За змістом п. 7 ч. 1 ст. 4 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань” державна реєстрація базується на таких основних принципах: об'єктивності, достовірності та повноти відомостей у ЄДР. ЄДР створюється з метою забезпечення державних органів та органів місцевого самоврядування, а також учасників цивільного обороту достовірною інформацією про юридичних осіб, громадські формування, що не мають статусу юридичної особи, та ФОП з ЄДР (ч. 1 ст. 7 зазначеного Закону). Відповідно до ч.ч. 1 та 2 ст. 10 цього Закону якщо документи та відомості, що підлягають внесенню до ЄДР, внесені до нього, такі документи та відомості вважаються достовірними і можуть бути використані у спорі з третьою особою.

За інформацією із ЄДР, 16.03.2007 проведено державну реєстрацію припинення юридичної особи – приватного підприємства (фірми); керівник (директор) і засновник припиненої юридичної особи – ОСОБА_1. Підстава внесення запису про припинення – визнання юридичної особи банкрутом.

Разом із тим касаційну скаргу фірми на ухвалу апеляційного господарського суду від 02.08.2018 у справі № 922/1072/18 підписано ОСОБА_1 як директором скаржника.

Оскільки станом на день подання касаційної скарги діяльність приватного підприємства припинено, тобто фірма не має процесуальної дієздатності, а відповідно ОСОБА_1 не має права підписувати касаційну скаргу від імені припиненої юридичної особи, КГС ВС повернув цю скаргу, зважаючи на положення п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЧЛЕНОМ ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ

ЗАКОНОДАВСТВО

Частини 1–4 ст. 99 ЦК:

1. Загальні збори товариства своїм рішенням створюють виконавчий орган та встановлюють його компетенцію і склад.

2. Виконавчий орган товариства може складатися з однієї або кількох осіб. Виконавчий орган, що складається з кількох осіб, приймає рішення у порядку, встановленому абз. 1 ч. 2 ст. 98 цього Кодексу.

3. Повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень.

4. Назвою виконавчого органу товариства відповідно до установчих документів або закону може бути “правління”, “дирекція” тощо.

Частина 1 ст. 59 Закону України “Про акціонерні товариства”:

Кількісний склад виконавчого органу, порядок призначення його членів визначаються статутом товариства. Порядок скликання та проведення засідань колегіального виконавчого органу встановлюється статутом або положенням про виконавчий орган акціонерного товариства.

Стаття 39 Закону України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю”:

4. Виконавчий орган товариства є одноосібним. Назвою одноосібного виконавчого органу є “директор”, якщо статутом не передбачена інша назва.

5. Статутом може бути встановлено, що виконавчий орган товариства є колегіальним, та визначено його кількісний склад. Назвою колегіального виконавчого органу є “дирекція”, а його голови – “генеральний директор”, якщо статутом не передбачені інші назви.

6. Обрання членів колегіального виконавчого органу та його голови здійснюється голосуванням щодо кожного кандидата окремо, якщо статутом не передбачено обрання членів виконавчого органу та його голови списком,

кумулятивним голосуванням чи в іншому порядку.

10. Одноосібний виконавчий орган товариства або голова колегіального виконавчого органу товариства може діяти від імені товариства без довіреності. Статут товариства може передбачати можливість кожного або окремих членів колегіального виконавчого органу діяти від імені товариства без довіреності або можливість усіх чи окремих членів виконавчого органу вчиняти дії від імені товариства без довіреності виключно разом.

Стаття 78 ГК:

Комунальне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування.

Органами управління комунального підприємства є:

- керівник підприємства (діє в порядку самопредставництва без довіреності);
- наглядова рада комунального підприємства (яка діє в межах компетенції, визначеної статутом комунального підприємства).

ПОРАДА

Передбачити у Статуті/внести до нього зміни в частині **створення виконавчого органу** (для комунального підприємства відповідними повноваженнями можна наділити наглядову раду) та **визначити порядок обрання його членів, яким надати право підпису.**

Внести дані стосовно осіб-членів виконавчого органу, наділених правом діяти від імені особи без довіреності, до ЄДР, за необхідності зазначити обмеження щодо компетенції таких осіб.

Повноваження члена виконавчого органу підтверджуються статутом (положенням) юридичної особи, а не довіреністю
Постанова КГС ВС від 15.02.2018 у справі № 911/1023/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72364602>

У судові засідання з'явився ОСОБА_7, який на підтвердження своїх повноважень як представника позивача-2 **надав суду довіреність.**

Як убачається із наданої довіреності, університет уповноважив ОСОБА_7 – **провідного юрисконсульта юридичного відділу як члена ректорату – робочого (виконавчого) органу діяти від його імені та представляти його інтереси в суді.**

Так, згідно з ч. 3 ст. 56 ГПК юридична особа бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені

відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника.

Таким чином, у порушення вимог ст. 56 ГПК ОСОБА_7 не надав належних доказів на підтвердження права представляти юридичну особу, тому він не був допущений до участі у справі у порядку самопредставництва позивача-2.

ПРЕДСТАВНИЦТВО АДВОКАТОМ

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 3 ст. 131² Конституції України:

Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді.

Частина 2 ст. 16 ГПК, ч. 2 ст. 15 ЦПК, ч. 2 ст. 16 КАС:

Представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється **виключно адвокатом** (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом.

Частина 1 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”:

Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути:

договір про надання правової допомоги;

довіреність;

ордер;

доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

ПОРАДА

Беручи до уваги певну **неоднорідність судової практики**, рекомендується:

– надавати на підтвердження повноважень адвоката як представника **довіреність або ордер**, до яких додавати **договір про надання правової допомоги та копію свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю**, а також (за необхідності) **докази на підтвердження повноважень особи, яка підписала довіреність;**

– перевіряти зазначення у довіреності повноважень **щодо вчинення особою відповідної процесуальної дії** (право на звернення з апеляційною/касаційною скаргою, заявою про забезпечення позову, відмову від позову і т. д.);

– зважати на те, що **дата довіреності має бути пізнішою, ніж дата видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.**

ПРЕДСТАВНИЦТВО НА ПІДСТАВІ ДОВІРЕНОСТІ

**Довіреність необов'язково має містити відомості,
що її видано особі саме як адвокату**

Постанова об'єднаної палати КГС ВС від 12.10.2018 у справі № 908/1101/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77397730>

Жодною нормою Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не встановлено, що у довіреності, виданій на ім'я фізичної особи – адвоката, обов'язково зазначається, що такий представник є саме адвокатом. не містить таких вимог ні ГПК, ні ЦК, яким урегульовано питання представництва за довіреністю.

У зазначеному аспекті **важливо, щоб особа, яка здійснює представництво за довіреністю, мала статус адвоката** та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Натомість **довіреність визначає лише повноваження адвоката, межі наданих представникові прав і перелік дій, які він може вчиняти для виконання доручення.**

Таким чином, суд касаційної інстанції визнав **помилковим висновок** апеляційного господарського суду про те, **що у тексті довіреності, на підставі якої адвокат здійснює представництво у суді, обов'язково має бути зазначено, що її видано саме адвокату.**

Отже, об'єднана палата КГС ВС визнала за необхідне **відступити від висновку ВС, наведеного у раніше ухваленій постанові у справі № 914/2414/17,** про те, що довіреність, на підставі якої адвокат здійснює представництво інтересів клієнта у суді, повинна обов'язково містити застереження, що представник є адвокатом.

Довіреність не містить відомостей, що довірена особа є адвокатом, який діє на підставі договору про надання правової допомоги, не надано свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю

Ухвала КГС ВС від 16.10.2018 у справі № 917/1882/1747
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77149743>

Касаційну скаргу підписано представником СФГ – адвокатом ОСОБА_1 за довіреністю від 07.12.2017, копію якої додано до матеріалів справи, згідно з якою СФГ уповноважує ОСОБА_1 на здійснення дій, зазначених у цій довіреності.

Однак у порушення норм чинного законодавства до касаційної скарги та матеріалів справи не додано доказів того, що ОСОБА_1 уповноважений за довіреністю від 07.12.2017 представляти інтереси скаржника саме як адвокат. Зокрема, із доданої до касаційної скарги довіреності не вбачається укладення договору про надання правової допомоги між СФГ та ОСОБА_1.

Також до касаційної скарги та до матеріалів справи не додано доказів на підтвердження наявності статусу адвоката в ОСОБА_1.

Згідно з п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Таким чином, КГС ВС не прийняв касаційну скаргу СФГ до розгляду і повернув її заявникові.

Довіреність не містить відомостей, що довірена особа діє на підставі договору про надання правової допомоги (надано свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю)

Ухвала КГС ВС від 12.03.2018 у справі № 907/523/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72692877>

Касаційну скаргу підписано ОСОБА_1, який на підтвердження здійснення представництва інтересів скаржника додав до касаційної скарги копію свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Однак у порушення вимог ч. 1 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” представником ОСОБА_1 до матеріалів касаційної скарги не додано документів, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги товариству. Зокрема, немає таких документів також і в матеріалах справи.

Довіреність, згідно з якою ОСОБА_1 уповноважено здійснювати представництво товариства і яка є у матеріалах справи, не містить даних, які б дали змогу встановити, що її видано адвокату на підставі укладеного договору про надання правової допомоги.

**Із довіреності не вбачається укладення договору
про надання правової допомоги, не додано до неї і доказів наявності
у довіреної особи статусу адвоката**

Ухвала КГС ВС від 17.10.2018 у справі № 916/1059/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77159126>

За змістом ч. 4 ст. 60 ГПК повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Отже, у господарському судочинстві згідно з вимогами ст. 60 ГПК допустимим доказом повноважень адвоката як особи, яка підписала касаційну скаргу, є виключно довіреність або ордер.

За відсутності ордера довіреність повинна містити інформацію, що повноваження на представництво в суді надано саме адвокату, а не громадянину.

Також слід зауважити, що відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, установлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Згідно з ч. 1 ст. 12 зазначеного Закону особі, яка склала присягу адвоката України, радою адвокатів регіону у день складення присяги безоплатно видаються свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України.

Наведене дає підстави вважати, що статус особи як адвоката підтверджується свідоцтвом про право на заняття адвокатською діяльністю або посвідченням адвоката України.

Із поданої ТОВ касаційної скарги вбачається, що її підписав представник ТОВ ОСОБА_5, який на підтвердження своїх повноважень на представництво додав до касаційної скарги довіреність від 05.09.2018.

Однак у порушення зазначених законодавчих норм до касаційної скарги не додано доказів, а матеріали справи не містять відомостей стосовно того, що ОСОБА_5 уповноважений за довіреністю від 05.09.2018 представляти інтереси скажника як адвокат. Зокрема, із доданої до касаційної скарги довіреності не вбачається укладення договору про надання правової допомоги між ТОВ і ОСОБА_5.

Крім цього, матеріали касаційної скарги взагалі не містять доказів наявності в ОСОБА_5 статусу адвоката (копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та/або посвідчення адвоката України).

У ЄРАУ відомостей щодо ОСОБА_5 як адвоката також немає.

Водночас за змістом п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Таким чином, КГС ВС не прийняв до розгляду касаційну скаргу ТОВ на ухвалу апеляційного суду, яку підписано представником ОСОБА_5, і повернув заявникові на підставі п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК.

Довіреність не містить відомостей, що довірена особа є адвокатом (надано свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю)

Ухвала КГС ВС від 25.06.2018 у справі № 924/326/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74991704>

Зі змісту поданої довіреності не вбачається, що повноваження з представництва скаржником **надано саме адвокату ОСОБА_1**, тобто довіреність сама по собі не є доказом на підтвердження повноважень адвоката, а також не свідчить про те, що у відносинах із довірителями (скаржником) ОСОБА_1 як представник за довіреністю **виступає у статусі адвоката**. Також із зазначеної довіреності **не вбачається укладення договору про надання правової допомоги між товариством та адвокатом ОСОБА_1**.

Долучення до касаційної скарги копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та витягу із профайла адвоката не усуває зазначеного недоліку, оскільки за змістом ч. 4 ст. 60 ГПК слід дійти висновку, що саме у довіреності має бути наведено вичерпну інформацію про повноваження представника **саме як адвоката, а не як громадянина**.

Отже, скаржник не надав доказів того, що ОСОБА_1 уповноважений за довіреністю представляти інтереси скаржника як адвокат.

Довіреність не містить відомостей, що довірена особа є адвокатом (надано свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю)

Ухвала КГС ВС від 16.08.2018 у справі № 923/129/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75921792>

Виходячи із системного тлумачення положень ч. 4 ст. 60 ГПК і ч.ч. 1, 3 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, КГС ВС дійшов висновку про **обов’язковість зазначення у тексті довіреності, що її видано власне адвокату, а не фізичній особі**.

В іншому випадку виникають сумніви щодо належності підтвердження представництва в суді касаційної інстанції саме адвокатом, а не фізичною особою.

Наявність свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю не є належним доказом представництва клієнта саме у цій конкретній справі.

Довіреність не містить відомостей, що довірена особа є адвокатом (свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю не надано)

Ухвала КАС ВС від 18.09.2018 у справі № 826/8989/17 (К/9901/61601/18)

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76579519>

14.09.2018 до ВС нарочно передано касаційну скаргу уповноваженої особи ФГВФО на здійснення ліквідації товариства за підписом **представника ОСОБА_4**. 30.09.2016 набрав чинності Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”, згідно з яким Конституцію України доповнено ст. 131².

Частиною 3 ст. 131² Конституції України встановлено, що **виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді**, а також захист від кримінального обвинувачення.

За змістом пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019.

Відповідно до ч. 4 ст. 59 КАС повноваження адвоката як представника підтверджуються **довіреністю або ордером**, виданими відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Згідно з ч. 1 ст. 12 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” особі, яка склала присягу адвоката України, радою адвокатів регіону у день складення присяги безоплатно видаються свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України.

Зазначене дає підстави вважати, що **статус особи як адвоката може посвідчуватися свідоцтвом про право на заняття адвокатською діяльністю або посвідченням адвоката України**.

До касаційної скарги не додано документів, що посвідчують статус представника скаржника за довіреністю ОСОБА_4 як адвоката.

З огляду на викладене у КАС ВС не було належних правових підстав вважати, що касаційну скаргу підписано особою, яка мала право її підписувати.

У довіреності зазначено, що представництво здійснює адвокат, але свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю не надано

Ухвала КГС ВС від 14.03.2018 у справі № 922/4681/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72704051>

Підписання та/або подання касаційної скарги є процесуальними формами реалізації повноважень із представництва.

Касаційну скаргу товариства підписано ОСОБА_1 як адвокатом заявника, однак до касаційної скарги **не додано копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю**, хоча копію цього свідоцтва зазначено у переліку додатків до касаційної скарги. Ненадання такої копії підтверджено актом, складеним апеляційним господарським судом.

Згідно з ч. 3 ст. 3 ГПК судочинство у господарських судах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи.

За змістом п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

У довіреності зазначено більш ранню дату, ніж у свідоцтві про право на заняття адвокатською діяльністю довіреної особи

Ухвала КГС ВС від 16.03.2018 у справі № 922/158/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72822832>

Статус адвоката ОСОБА_1 набув 14.06.2017 із моменту отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, а довіреність на ім'я **ОСОБА_1** видано 23.02.2017, тобто до отримання цією особою статусу адвоката.

Таким чином довіреність видано ОСОБА_1 не як адвокату, тому касаційна скарга не може вважатися поданою адвокатом.

Відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Наведене дає можливість дійти висновку, що касаційну скаргу підписано особою, яка не мала права її підписувати, що є підставою для повернення касаційної скарги.

Довіреність і матеріали справи не містять доказів наявності у довіреної особи статусу адвоката, немає таких відомостей і в ЄРАУ

Ухвала КГС ВС від 20.08.2018 у справі № 905/1972/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76000589>

Касаційну скаргу підписано ОСОБА_1 як представником товариства, однак матеріали справи і касаційної скарги не містять доказів наявності в ОСОБА_1 як представника скаржника статусу адвоката.

Крім того, в ЄРАУ також немає відомостей щодо ОСОБА_1 як адвоката.

Згідно з п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Отже, касаційну скаргу товариства, підписану представником ОСОБА_1, КГС ВС не прийняв до розгляду і повернув заявникові.

Довіреність і матеріали справи не містять доказів наявності у довіреної особи статусу адвоката, ідентифікувати цю особу за даними ЄРАУ неможливо

Ухвала КЦС ВС від 25.06.2018 у справі № 204/4341/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75004113>

Апеляційну скаргу подано 11.01.2018 і підписано ОСОБА_7 – представником ОСОБА_5, який діє в інтересах відповідача на підставі довіреності.

Вирішуючи спір, апеляційний суд виходив із того, що будь-яких доказів, що зазначена особа є адвокатом і уповноважена представляти інтереси саме як адвокат, до апеляційної скарги не додано. З'ясувавши, що інформація, яку містить ЄРАУ, не дає можливості ідентифікувати особу, внесену до цього реєстру, і підтвердити повноваження представника скаржника, апеляційний суд дійшов правильного висновку про наявність правових підстав для повернення апеляційної скарги заявникові згідно з п. 1 ч. 5 ст. 357 ЦПК.

Наведені у касаційній скарзі доводи про порушення судом апеляційної інстанції положень процесуального законодавства матеріалами справи не підтверджено, тому підстав для скасування ухвали апеляційного суду у цій справі не було.

Викладені у касаційній скарзі доводи висновків апеляційного суду не спростовують, на законність судового рішення не впливають, зводяться до незгоди заявника із висновками суду, а також спростовуються встановленими обставинами справи.

Довіреність не містить відомостей про те, що її видано саме адвокату, проте особа є адвокатом за даними НААУ

Постанова КГС ВС від 25.04.2018 у справі № 911/3250/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/73761471>

ТОВ заявлено клопотання про закриття касаційного провадження за касаційною скаргою АТ. Клопотання обґрунтовано тим, що касаційну скаргу від імені АТ підписано представником, який діяв на підставі довіреності. Проте ОСОБА_1 згідно з наданою ним довіреністю ідентифікується за паспортом громадянина України, а не за посвідченням адвоката України. Крім того, відповідач зазначає, що будь-яких записів у ЄРАУ стосовно ОСОБА_1 немає, а згідно з п. 2 ч. 1 ст. 296 ГПК суд касаційної інстанції закриває касаційне провадження, зокрема, якщо після відкриття касаційного провадження виявиться, що касаційну скаргу подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або особою, яка не має права її підписувати.

Пунктом 3 ст. 131² Конституції України, яка набрала чинності 30.09.2016 відповідно до Закону України від 02.06.2016 № 1401-VIII “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”, визначено, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

За змістом пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019.

У ч. 1 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” наведено перелік документів, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги: договір про надання правової допомоги; довіреність; ордер; доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Згідно з ч. 4 ст. 60 ГПК, яка є спеціальною статтею процесуального закону, повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Дослідивши матеріали касаційної скарги, КГС ВС установив, що її підписано представником АТ, який діє на підставі довіреності. у свою чергу, за відомостями, наявними на офіційному сайті НААУ, ОСОБА_1 обліковується у Раді адвокатів міста Києва та має свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, видане КДКА Автономної Республіки Крим (копію витягу із сайту НААУ долучено до матеріалів справи). Таким чином, повноваження ОСОБА_1 як представника АТ підтверджено відповідно до встановлених чинним законодавством вимог.

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ АДВОКАТА ЧЕРЕЗ ЄРАУ

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 17 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”:

1. РАУ забезпечує ведення ЄРАУ з метою збирання, зберігання, обліку та надання достовірної інформації про чисельність і персональний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які відповідно до цього Закону набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, про обрані адвокатами організаційні форми адвокатської діяльності. Внесення відомостей до ЄРАУ здійснюється радами адвокатів регіонів та РАУ.

2. до ЄРАУ вносяться такі відомості:

- 1) прізвище, ім'я та по батькові адвоката;
- 2) номер і дата видачі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, номер і дата прийняття рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (номер і дата прийняття рішення про включення адвоката іноземної держави до ЄРАУ);
- 3) найменування і місцезнаходження організаційної форми адвокатської діяльності, номери засобів зв'язку;
- 4) адреса робочого місця адвоката, номери засобів зв'язку;
- 5) інформація про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю;
- 6) інші відомості, передбачені цим Законом.

Адресою робочого місця адвоката є місцезнаходження обраної адвокатом організаційної форми адвокатської діяльності або адреса фактичного місця здійснення адвокатської діяльності, якщо вона є відмінною від місцезнаходження обраної адвокатом організаційної форми адвокатської діяльності. у разі наявності декількох адрес робочих місць адвоката до ЄРАУ вноситься лише одна адреса робочого місця адвоката.

3. Адвокат протягом трьох днів з дня зміни відомостей про себе, що внесені або підлягають внесенню до ЄРАУ, письмово повідомляє про такі зміни

раду адвокатів регіону за адресою свого робочого місця, крім випадків, якщо ці зміни вносяться на підставі рішення КДКА.

4. Інформація, внесена до ЄРАУ, є відкритою на офіційному веб-сайті НААУ. РАУ і відповідні ради адвокатів регіонів надають витяги з ЄРАУ за зверненням адвоката або іншої особи.

5. Відомості, що підлягають внесенню до ЄРАУ, включаються до нього не пізніше дня, наступного за днем отримання радою адвокатів регіону відповідної інформації, крім випадків, установлених цим Законом.

6. Порядок ведення ЄРАУ затверджується РАУ.

7. З метою ведення ЄРАУ дозволяється обробка персональних даних фізичних осіб відповідно до законодавства з питань захисту персональних даних.

Частина 2 ст. 45 КПК:

Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до ЄРАУ або стосовно якого в ЄРАУ містяться відомості про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Порядок ведення ЄРАУ затверджено рішенням РАУ від 17.12.2012 № 26:
http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2018-07-25-poryadki-109_5b597b1f8c28b.pdf

1.3. Внесення відомостей до ЄРАУ здійснюється радами адвокатів регіонів та РАУ за правилами цього Порядку;

6.7. ЄРАУ доступний користувачам на офіційному веб-сайті НААУ – www.unba.org.ua;

6.9. Відповідальними за достовірність відомостей, що надаються для внесення до ЄРАУ в порядку внесення змін, є особи, які надали цю інформацію.

ВИСНОВКИ

Судді користуються ЄРАУ <http://erau.unba.org.ua/> під час розгляду господарських, цивільних та адміністративних справ переважно як субсидіарним джерелом перевірки повноважень адвокатів (у т. ч. інформації про зупинення їх діяльності).

Судові рішення ВС не містять чіткого висновку про те, що за відсутності в ЄРАУ відомостей про статус особи як адвоката, однак за наявності при цьому свідцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, забезпечення представницьких повноважень такими особами не дозволяється.

Часом як підставу для повернення касаційних скарг суд зазначає саме не надання доказів на підтвердження статусу особи як адвоката (копії свідцтва

не надано, а ЄРАУ необхідних відомостей не містить або ідентифікувати особу неможливо – наприклад, є декілька осіб з однаковими ПІБ).

Відомості про набуття особою права на заняття адвокатською діяльністю відображено в ЄРАУ, доступ до якого є відкритим, тому суд має можливість установити, що особа, яка діє на підставі довіреності, є адвокатом

Постанова КЦС ВС від 21.11.2018 у справі № 752/4097/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78267800>

Згідно з ч. 4 ст. 356 ЦПК до апеляційної скарги додаються довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника, якщо апеляційна скарга подана представником і ці документи раніше не подавалися.

За змістом п. 1 ч. 1 ст. 62 зазначеного Кодексу повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені довіреністю фізичної або юридичної особи.

Відповідно до ч. 3 ст. 62 ЦПК довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

Частиною 4 ст. 62 цього Кодексу передбачено, що повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Згідно з ч. 1 ст. 26 зазначеного Закону документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Відповідно до ч.ч. 1, 4 ст. 17 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” РАУ забезпечує ведення ЄРАУ з метою збирання, зберігання, обліку та надання достовірної інформації про чисельність і персональний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які відповідно до цього Закону набули права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, про обрані адвокатами організаційні форми адвокатської діяльності. Внесення відомостей до ЄРАУ здійснюється радами адвокатів регіонів та РАУ. Інформація, внесена до ЄРАУ, є відкритою на офіційному веб-сайті НААУ. РАУ і відповідні ради адвокатів регіонів надають витяги з ЄРАУ за зверненням адвоката або іншої особи.

Звертаючись до апеляційного суду з апеляційною скаргою, ОСОБА_4 діяв як адвокат, відомості про набуття ним права на заняття адвокатською діяльністю в Україні відображено в ЄРАУ, доступ до якого є відкритим, тому апеляційний суд, повертаючи апеляційну скаргу, мав можливість і був зобов’язаний достовірно встановити, що ОСОБА, яка діє на підставі довіре-

ності, є адвокатом і має повноваження на здійснення такої процесуальної дії як подання апеляційної скарги.

Матеріали справи не містять доказів наявності в особи, яка підписала скаргу, статусу адвоката, немає відповідних відомостей і в ЄРАУ

Ухвала КГС ВС від 01.03.2018 у справі № 910/3483/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72550791>

Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Із матеріалів справи вбачається, що провадження у ній порушено згідно з ухвалою місцевого господарського суду від 06.03.2017.

Разом із тим матеріали справи та касаційної скарги не містять доказів наявності в ОСОБА_19 статусу адвоката (копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та/або посвідчення адвоката України (ч. 1 ст. 12 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”). у ЄРАУ відомостей щодо ОСОБА_19 як адвоката також немає.

Згідно з п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК (у редакції, чинній з 15.12.2017) касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, зокрема, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Таким чином, КГС ВС повернув касаційну скаргу, яка не відповідала вимогам ч. 3 ст. 111, п. 1 ч. 1 ст. 111³ ГПК (у редакції, чинній до 15.12.2017), а отже за змістом п. 11 ч. 1 Перехідних положень цього Кодексу (у редакції, чинній з 15.12.2017) підлягала поверненню на підставі п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК як подана без додержання вимог процесуального закону, що діяли до набрання чинності зазначеною редакцією Кодексу.

Інформація, яку містить ЄРАУ, не дає можливості ідентифікувати особу та підтвердити повноваження представника заявника, у зв'язку з чим зазначена особа має надати документ на підтвердження її повноважень як адвоката

Ухвала КЦС ВС від 23.07.2018 у справі № 686/6398/17 (61-39810ск18)

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75447782>

Касаційну скаргу підписано представником товариства ОСОБА_6, який діє на підставі довіреності від 25.05.2016, однак будь-яких доказів, що зазна-

чена ОСОБА є адвокатом і уповноважена представляти інтереси товариства саме як адвокат, до касаційної скарги не додано. **Інформація, яку містить ЄРАУ, не дає можливості ідентифікувати внесену до нього особу і підтвердити повноваження представника заявника.**

З огляду на зазначене КЦС ВС зобов'язав особу, яка подала касаційну скаргу, надати документ на підтвердження її повноважень як адвоката.

ПРЕДСТАВНИЦТВО НА ПІДСТАВІ ОРДЕРА

АКТИ ТА РОЗ'ЯСНЕННЯ:

Положення про ордер на надання правової допомоги та порядок ведення реєстру ордерів, затверджене рішенням РАУ від 17.12.2012 № 36:

<http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2013.07.27-polozhennja-187-pro-order-na-nadannja-pravovoi-dopomogi-ta-porjadok-vedennja-reestru-orderiv.pdf>

Пункт 14: Ордер встановленої цим Положенням форми є належним та достатнім підтвердженням правомочності адвоката на вчинення дій в інтересах клієнта. Про обмеження правомочності адвоката, встановлені угодою про надання правової допомоги, адвокат або керівник адвокатського об'єднання (бюро) зобов'язані вказати на звороті ордера.

Лист НААУ стосовно належного оформлення копії ордера на надання правової допомоги:

http://unba.odessa.ua/wp-content/uploads/2017/11/Roz_yasnennya-NAAU.pdf

Звертаємо увагу, що зворотня сторона ордера посвідчується адвокатом із метою інформування щодо наявності чи відсутності у договорі про надання правової допомоги обмежень правомочності адвоката (які вказуються на зворотній стороні ордера).

Крім того, на копії ордера з обох сторін необхідно проставляти відмітку “Згідно з оригіналом”, особистий підпис адвоката або керівника адвокатського об'єднання, його прізвище та ініціали, а також дату засвідчення копії.

Ордер, який видано відповідно до ЗУ «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» , є самостійним документом, що підтверджує повноваження адвоката. Надання договору про правничу допомогу, його копії або витягу разом із ордером процесуальні кодекси не вимагають.

Постанова ВП ВС від 05.12.2018 № П/9901/736/18 (11-989зai18)

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78378934>

ВС КАС ухвалою від 15.08.2018 повернув ОСОБА_3 позовну заяву на підставі п. 3 ч. 4 ст. 169 КАС, оскільки позов підписано особою, яка не має права її підписувати. За правовою позицією КАС, до позову не додано документів, які б підтверджували волевиявлення ОСОБА_3 на надання повноважень адвокату ОСОБА_4 (завіреної копії або витягу із договору про надання правової допомоги) щодо представництва довірителя у ВС та права підпису процесуальних документів, що подаються до суду, та які могли б надати можливість суду перевірити обсяг наданих повноважень.

Не погодившись із таким судовим рішенням з підстави порушення судом норм процесуального права, ОСОБА_3 та його представник – адвокат ОСОБА_4 подали апеляційні скарги.

Відповідно до ч. 4 ст. 59 КАС повноваження адвоката, як представника, підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до ЗУ від 05.07.2012 № 5076-VI «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» (далі – Закон № 5076-VI).

За приписами ст. 26 Закону № 5076-VI адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Ордер – письмовий документ, що у випадках, встановлених цим Законом та іншими законами України, посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги. Ордер видається адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням та повинен містити підпис адвоката.

Отже, ордер, який видано відповідно до Закону № 5076-VI, є самостійним документом, що підтверджує повноваження адвоката. Надання договору про правничу допомогу, його копії або витягу разом із ордером чинна редакція КАС не вимагає.

ВП ВС звертає увагу, що виходячи зі змісту ч. 1, 3 ст. 26 Закону № 5076-VI, ордер може бути оформлений адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням) лише на підставі вже укладеного договору. Крім того, адвокат несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо обмежень повноважень, установлених договором про надання правничої допомоги (ст. 400-1 Кримінального кодексу України).

Виходячи з норм Конституції України, а також з норм міжнародного права, повернення адміністративного позову з формальних підстав унеможливило доступ позивача до правосуддя для повного захисту своїх прав та інтересів шляхом судового розгляду справи.

Враховуючи наведене, ВП ВС вважає, що суд першої інстанції дійшов помилкового висновку про наявність підстав для повернення позовної заяви ОСОБА_3 у зв'язку з тим, що до позову не додано документів, які б підтверджували його волевиявлення на надання повноважень адвокату ОСОБА_4 (завіреної копії або витягу із договору про надання правової допомоги).

Таким чином, оскаржувана ухвала КАС ВС від 15.08.2018 підлягає скасуванню з направленням справи для продовження розгляду до цього ж суду.

Ордер (який не містить переліку повноважень, наданих такому представнику) та свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю є достатніми та допустимими доказами повноважень адвоката, як особи, яка підписала позовну заяву

Постанова КГС ВС від 21.11.2018 № 910/9048/18

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78359377>

Залишаючи без змін ухвалу місцевого господарського суду суд апеляційної інстанції погодився з висновком суду першої інстанції про те, що представником позивача не надано доказів, які підтверджують повноваження представника позивача – адвоката, а надані **ордер та свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю не містять переліку повноважень, наданих позивачем представнику.**

Не погодившись з постановою суду апеляційної інстанції, Товариством подано касаційну скаргу.

Згідно з положеннями ч. 4 ст. 60 ГПК повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до ЗУ "Про адвокатуру та адвокатську діяльність".

Ч.ч. 1 та 2 ст. 61 ГПК передбачено, що представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права та обов'язки. Обмеження повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері.

Отже, в господарському судочинстві згідно з вимогами ст. 60 ГПК **допустимим доказом повноважень адвоката, як особи, що підписала, зокрема, позовну заяву, є виключно довіреність або ордер.**

Враховуючи викладене суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про те, що додані представником позивача адвокатом документи до позовної заяви, зокрема **ордер та свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю не є допустимими доказами повноважень адвоката як представника Товариства, яким підписано позовну заяву, відтак неправильно за-**

стосували ч. 4 ст. 60 ГПК, що призвело до постановлення незаконних судових рішень судами попередніх інстанцій.

Оскільки в ордері не зазначено обсягу повноважень, право на вчинення певних процесуальних дій має бути підтверджено домовленістю сторін у договорі про надання правової допомоги, який додається до ордера
Постанова КАС ВС від 18.10.2018 у справі № 811/1507/18 (К/9901/61152/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77251966>

Аналіз положень законодавства дає підстави для висновку, що, по-перше, повноваження представника позивача, яким є адвокат, мають бути підтверджені **оригіналом ордера**, виданого на ведення справи в суді **або довіреністю**; по-друге, **в ордері, на відміну від довіреності, не зазначено обсягу повноважень, наданих адвокату.**

Слід також зауважити, що **повноваження адвоката**, зокрема, у цьому випадку щодо підписання апеляційної скарги, **повинно підтверджуватися договором про надання правової допомоги**, який засвідчує наявність між клієнтом та адвокатом домовленості стосовно обсягу наданих йому повноважень, **шляхом окремого визначення такої дії у договорі.**

Як свідчать матеріали справи, апеляційну скаргу від імені позивача підписано адвокатом ОСОБА_3, який на підтвердження своїх повноважень додав до апеляційної скарги оригінал ордера на надання правової допомоги, копію свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, копію посвідчення адвоката України, витяг (додаткову угоду) із договору про надання правової допомоги.

За змістом ордера на надання правової допомоги адвокат ОСОБА_3 уповноважений на представництво товариства на підставі договору про надання правової допомоги від 11.05.2018 у судових органах.

Як убачається із витягу (додаткової угоди) із договору про надання правової допомоги від 11.05.2018, а саме із п. 1.6, “Замовник уповноважує адвоката при наданні правової допомоги представляти інтереси та вести справи замовника у судах, інших органах державної влади і місцевого самоврядування, органах нотаріату та державної реєстрації, перед фізичними та юридичними особами, незалежно від їх форм власності.

При наданні правової допомоги під час розгляду справи судом адвокат має право вчиняти від імені замовника усі процесуальні дії сторони адміністративного процесу. При здійсненні представництва адвокат також має **право підписувати та подавати процесуальні документи, досягти примирення, передати повноваження представника іншій особі, оскаржувати судові рішення, користуватися іншими процесуальними правами, встановленими КАС і Законом України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.**

Обмеження щодо вчинення окремих процесуальних дій адвокатом не встановлюються”.

Отже, доданий скаржником до апеляційної скарги витяг (додаткова угода) із договору про надання правової допомоги від 11.05.2018 передбачає делеговане позивачем – товариством право на підписання апеляційної скарги від його імені адвокатом. **Оригінал ордера містить всі обов’язкові реквізити.**

Ураховуючи викладене, КАС ВС визнав помилковим висновок суду апеляційної інстанції про наявність підстав для повернення апеляційної скарги із посиланням на відсутність доказів на підтвердження наявності в ОСОБА_3 права підписувати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції у цій справі від імені позивача.

Ордер не містить обов’язкових реквізитів, передбачених Положенням і типовою формою ордера

Ухвала КГС ВС від 23.05.2018 у справі № 905/2497/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72405085>

Касаційну скаргу від імені ОСОБА_4 підписано адвокатом ОСОБА_5, який на підтвердження повноважень на здійснення представництва інтересів скаржника **подав ордер** на надання правової допомоги, який не може вважатися належним документом на здійснення представництва з огляду на таке.

Відповідно до п. 4 Положення про ордер на надання правової допомоги та порядок ведення реєстру ордерів, затвердженого рішенням РАУ від 17.12.2012 № 36, **ордер** видається адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об’єднанням та повинен містити **обов’язкові реквізити, передбачені цим Положенням.**

Відповідно до пп.пп. 15.4 та 15.6 Положення ордер повинен містити **назву органу, в якому надається правова допомога адвокатом**, із зазначенням, у випадку необхідності, виду адвокатської діяльності відповідно до ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; **ким ордер виданий** (назву організаційної форми): **адвокатом, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально** (із зазначенням адреси робочого місця).

Проте в ордері адвокат ОСОБА_5 не зазначив, в якому саме органі надається правова допомога ОСОБА_4, а також взагалі не навів відомостей щодо адреси робочого місця адвоката.

Поданий ордер на надання правової допомоги **не містить обов’язкових реквізитів, передбачених Положенням і типовою формою ордера**, затвердженою РАУ відповідно до ч. 2 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, а **отже не може посвідчувати повноваження адвока-**

та ОСОБА_5 на надання правової допомоги ОСОБА_4 у випадку і в порядку, встановлених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Ордер не містить обов'язкових реквізитів, передбачених Положенням про ордер (відомостей, в якому саме органі надається правова допомога)

Ухвала КГС ВС від 12.09.2018 у справі № 905/2865/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76414743>

Відповідно до ч. 4 ст. 60 ГПК повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

За змістом ч. 3 ст. 26 зазначеного Закону повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом.

Провадження у цій справі порушено згідно з ухвалою місцевого господарського суду від 13.12.2017 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70950153>).

На усунення недоліків касаційної скарги адвокат ОСОБА_4 на підтвердження своїх повноважень надав договір про надання правничої допомоги від 20.11.2017 та ордер від 12.02.2018 серії СМ № 40.

Однак цей ордер не може вважатися належним документом на здійснення представництва з огляду на таке.

Відповідно до п. 4 Положення про ордер на надання правової допомоги та порядок ведення реєстру ордерів, затвердженого рішенням РАУ від 17.12.2012 № 36, ордер видається адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та повинен містити обов'язкові реквізити, передбачені цим Положенням.

Згідно з пп. 15.4. Положення ордер повинен містити назву органу, в якому надається правова допомога адвокатом, із зазначенням, у випадку необхідності, виду адвокатської діяльності відповідно до ст. 19 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Проте в ордері від 12.02.2018 серії СМ № 40 адвокат ОСОБА_4 взагалі не зазначив орган, в якому позивачеві надається правова допомога.

Оскільки цей ордер на надання правової допомоги не містить обов'язкових реквізитів, передбачених Положенням і типовою формою ордера, затвердженою РАУ відповідно до ч. 2 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, він не є належним підтвердженням повноважень адвоката ОСОБА_4 на надання правової допомоги позивачеві у порядку, встановленому Законом України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Таким чином, до касаційної скарги не додано належних доказів на підтвердження повноважень адвоката представляти позивача.

Ордер не містить інформації щодо права представництва перед особою, до якої подано скаргу

Ухвала КГС ВС від 08.08.2018 у справі № 905/2019/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75770397>

До касаційної скарги товариства, підписаної ОСОБА_4, додано копію ордера від 03.01.2018, виданого для представництва цієї особою товариства в Апеляційному суді Донецької області та ВСУ.

Жодних доказів на підтвердження представницьких повноважень адвоката ОСОБА_4 у ВС у матеріалах справи або додатках до касаційної скарги немає.

В ордері не зазначено про право представництва перед особою, до якої подано скаргу; матеріали скарги не містять доказів наявності у відповідної особи статусу адвоката

Ухвала КГС ВС від 14.11.2018 у справі № 925/1418/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77850643>

Касаційну скаргу ФОП підписано адвокатом ОСОБА_1, який діє на підставі ордера від 31.10.2018 серії ЧК № 84739. Із цього ордера, доданого до касаційної скарги, вбачається, що ОСОБА_1 уповноважена бути представником ФОП у ВГСУ. Про повноваження адвоката ОСОБА_1 представляти інтереси довірителя у ВС в ордері від 31.10.2018 не зазначено.

Крім цього, у матеріалах касаційної скарги взагалі немає доказів наявності в ОСОБА_1 статусу адвоката (копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та/або посвідчення адвоката України).

Отже, скаржник не надав належних доказів того, що ОСОБА_1 уповноважений за ордером від 31.10.2018 представляти інтереси скаржника у ВС.

Згідно з п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

ПРЕДСТАВНИЦТВО НА ПІДСТАВІ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

НОРМАТИВНІ АКТИ

Рішення РАУ від 26.02.2016 № 74 “Про затвердження роз’яснення щодо гарантій адвокатської діяльності та окремих умов дисциплінарної відповідальності”:

http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-02-26-r-shennya-rau-74_56ebaf5d9f6da.pdf

Надання правової допомоги адвокатом без укладення договору в письмовій формі, зокрема лише на підставі доручення, не допускається, окрім випадків, передбачених ч. 2 ст. 27 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Укладення адвокатом договору про надання правової допомоги слід вважати обов’язком адвоката, передбаченим законом.

**За договором про надання правової допомоги представник
не уповноважений підписувати апеляційну скаргу**

Постанова КГС ВС від 18.04.2018 у справі № 911/1738/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/73700177>

Закриваючи апеляційне провадження за апеляційною скаргою ФОП на рішення місцевого суду, підписаною адвокатом, суд апеляційної інстанції виходив із того, що провадження у цій справі порушено згідно з ухвалою суду першої інстанції у червні 2017 року, тобто після набрання чинності Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”, відповідно до якого представництво в судах, зокрема апеляційної інстанції, здійснюється адвокатами. Апеляційну скаргу ФОП на зазначене судове рішення від 18.10.2017 підписано адвокатом, який діяв від імені відповідача на підставі укладеного між ними договору про надання правової допомоги від 03.01.2018, проте за умовами цього договору ФОП (відповідач

у справі) не уповноважив адвоката підписувати від його імені апеляційну скаргу.

Таким чином, апеляційний господарський суд дійшов правильного висновку про те, що оскільки укладаючи договір про надання правової допомоги, сторони узгоджують права адвоката на вчинення певних дій від імені клієнта, спрямованих на захист його прав, зокрема щодо права на підписання документів, адже ці дії залежать від волевиявлення клієнта, враховуючи, що договором про надання правової допомоги від 03.01.2018 не передбачено права адвоката підписувати апеляційні скарги від імені клієнта (відповідача у справі), наявні правові підстави для закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою ФОП на рішення місцевого суду.

За змістом п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” договір про надання правової допомоги – домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об’єднання) зобов’язується здійснити захист, представництво або надати інші види правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов’язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору.

Статтею 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” передбачено, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Відповідно до ч. 4 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” адвокат зобов’язаний діяти в межах повноважень, наданих йому клієнтом, у тому числі з урахуванням обмежень щодо вчинення окремих процесуальних дій.

Поданий договір про надання правової допомоги за відсутності довіреності не є належним підтвердженням повноважень

Постанова КАС ВС від 17.10.2018 у справі № 308/6261/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/771969500>

Статтею 55 КАС передбачено право сторони, третьої особи в адміністративній справі, а також особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

При цьому за змістом ч. 1 ст. 59 КАС повноваження представників сторін та інших учасників справи – фізичних осіб мають бути підтвержені довіреністю фізичної особи, яка повинна бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою.

Частиною 1 ст. 57 КАС передбачено, що представником у суді може бути адвокат або законний представник.

Повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (ч. 4 ст. 59 КАС).

Згідно з ч. 6 ст. 59 КАС оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Як встановлено судом апеляційної інстанції та підтверджено матеріалами справи, **апеляційну скаргу** від імені позивача підписано її представником – **адвокатом ОСОБА_4**, проте на підтвердження своїх повноважень ним **не надано** жодного документа (**довіреності або ордера**, виданого відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”); не зазначено таких документів й у переліку додатків до апеляційної скарги; **наявний у справі договір про надання юридичних послуг** від 12.04.2017 містить інформацію про те, що ОСОБА_4 є адвокатом і діє на підставі свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю від 21.12.2012 (копії якого також не надано).

З огляду на викладені вимоги закону, беручи до уваги, що **апеляційну скаргу** підписано представником позивача за відсутності доказів на підтвердження таких його повноважень, тобто фактично особою, яка не мала права підписувати цю скаргу, КАС ВС визнав, що її **обґрунтовано повернуто** згідно з ухвалою апеляційного адміністративного суду від 26.02.2018.

Поданий договір про надання правової допомоги за відсутності довіреності не є належним доказом на підтвердження повноважень

Ухвала КГС ВС від 07.09.2018 у справі № 909/816/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76326016>

Як убачається із поданої заяви, її підписано адвокатом товариства, на підтвердження повноважень якого подано копію договору про надання юридичних послуг. **Довіреності на ім'я адвоката або ордера немає.**

З урахуванням викладеного КГС ВС дійшов висновку, що заявник **не додав до матеріалів заяви допустимих доказів на підтвердження права її підпису ОСОБА_1 як представником (адвокатом)**, оскільки такими доказами за

вимогами ГПК у редакції Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII можуть бути **довіреність** юридичної особи або **ордер**.

Разом із тим заявник не позбавлений можливості повторно звернутися із зазначеною заявою про повернення сплаченого судового збору та надати належні докази на підтвердження права її підпису відповідно до вимог чинного ГПК.

За змістом ч. 4 ст. 170 ГПК суд, установивши, що письмову заяву (клопотання, заперечення) подано без додержання вимог ч.ч. 1 або 2 цієї статті, повертає її заявнику без розгляду.

Поданий договір про надання правової допомоги за відсутності довіреності не є належним доказом на підтвердження повноважень

Ухвала КГС ВС від 02.07.2018 у справі № 910/17956/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75081856>

Договір про надання правової допомоги визначає взаємні права та обов'язки адвоката (адвокатського об'єднання) і клієнта, який звернувся за правовою допомогою, а також обсяг повноважень адвоката (адвокатського об'єднання) при здійсненні представництва інтересів клієнта, в тому числі в судах.

На підставі договору адвокатом (адвокатським об'єднанням) видається ордер, що є належним і достатнім підтвердженням правомочності адвоката (адвокатського об'єднання) на вчинення дій в інтересах клієнта, що узгоджується з п. 14 Положення про ордер на надання правової допомоги та порядок ведення реєстру ордерів, затвердженого рішенням РАУ від 17.12.2012 № 36 (зі змінами та доповненнями).

Частиною 3 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” передбачено, що повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом.

За змістом ч. 4 ст. 60 ГПК повноваження адвоката як представника підтверджуються **довіреністю або ордером**, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Разом із тим адвокат **не долучив** до касаційної скарги **ордера** про надання правової допомоги ОСББ на підставі договору про надання правових послуг від 20.06.2018, що не узгоджується з положеннями ч. 4 ст. 60 та ст. 77 ГПК щодо **допустимих доказів на підтвердження повноважень адвоката** на представництво інтересів клієнта в суді.

Адвоката притягнуто до дисциплінарної відповідальності за порушення вимог ст.ст. 26, 30 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (здійснення представництва без укладення договору про надання правової допомоги)

Постанова КАС ВС від 21.11.2018 у справі № 815/171/17 (К/9901/3026/17)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78026127>

ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до КДКА, в якому просив скасувати рішення про притягнення його до дисциплінарної відповідальності, застосування дисциплінарного стягнення у виді припинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на три місяці.

Статтею 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” визначено, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом.

Частиною 2 ст. 27 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” вичерпно регламентовано випадки надання правової допомоги адвокатом без укладення договору в письмовій формі.

Системний аналіз ч. 1 ст. 26 та ч.ч. 1, 2 ст. 27 зазначеного Закону дає підстави для висновку, що надання правової допомоги адвокатом без укладення договору в письмовій формі, зокрема лише на підставі доручення, не допускається, окрім випадків, передбачених ч. 2 ст. 27 цього Закону. Отже, укладення адвокатом договору про надання правової допомоги слід вважати обов'язком адвоката, передбаченим законом.

Вичерпний перелік підстав притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності наведено у ст. 34 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. Зокрема, п. 7 ч. 2 ст. 34 цього Закону встановлено, що порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом, належить до дисциплінарних проступків.

У рішенні РАУ від 26.02.2016 № 74 “Про затвердження роз'яснення щодо гарантій адвокатської діяльності та окремих умов дисциплінарної відповідальності” зазначено, що випадок надання адвокатом правової допомоги клієнту без укладення договору про надання правової допомоги слід оцінювати

як порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом і відносити такі дії до дисциплінарних проступків.

Не можна погодитися із висновком суду першої інстанції про дотримання позивачем вимог ст. 26 та ст. 30 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. **Правова позиція суду про те, що адвокат мав право представляти інтереси юридичної особи лише на підставі довіреності, без укладання договору про надання правової допомоги, не ґрунтується на нормах законодавства.**

Згідно з ч. 1 ст. 7 цього Закону у своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний використовувати всі свої знання та професійну майстерність для належного захисту й представництва прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, дотримуючись чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності.

З урахуванням зазначеного помилковим є висновок суду першої інстанції про те, що для встановлення факту систематичного порушення правил адвокатської етики необхідним є вчинення повторно протягом року дисциплінарного проступку.

*Приклад договору
про надання правової допомоги*

**ДОГОВІР
про надання правової допомоги**

м. _____ . ____ . _____ року

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Клієнт доручає, а адвокат бере на себе зобов'язання надавати юридичну допомогу клієнту в обсязі та на умовах, передбачених цим договором.

2. ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ АДВОКАТА

2.1. Керуючись нормами законодавства і правилами професійної етики, адвокат зобов'язаний діяти в інтересах клієнта за цієї угодою.

2.2. Адвокат бере на себе виконання таких дій з надання правової допомоги:

- представництво інтересів клієнта в будь-яких органах державної, законодавчої та виконавчої влади, органах прокуратури, податкових органах, міліції, судових органах усіх рівнів, органах місцевого самоврядування, органах управління установ, організацій, підприємств та їх об'єднань, керівних органах об'єднань громадян;

- збирання відомостей про факти, які можуть бути використані як докази у зв'язку із виконанням доручення;

- використання засобів захисту, передбачених КПК, ЦПК та іншими законами України;

- виконання інших дій, передбачених законодавством.

Для захисту прав і законних інтересів клієнта адвокат має такі права: знайомитися із матеріалами справи, робити із них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати копії рішень, ухвал, брати участь у судових засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, задавати питання іншим ОСОБАМ, які беруть участь у справі, а також свідкам, експертам, спеціалістам, заявляти клопотання та відводи, давати усні та письмові пояснення, подавати свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, а також заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб, знайомитися з журналом судового засідання, знімати з нього копії та подавати письмові зауваження з приводу його неправильності та неповноти, прослуховувати запис фіксування судового засідання технічними засобами, робити з нього копії, подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, оскаржувати рішення та ухвали суду, подавати від імені клієнта заяви, у тому числі позовні, отримувати необхідні довідки, документи, вести від його імені справи у всіх державних установах, кооперативних, громадських,

приватних організаціях, а також цивільні та кримінальні справи у всіх судових установах з усіма правами, які надані законом свідку, підозрюваному, обвинуваченому, позивачу, відповідачу і третій особі, у тому числі з правом визнання або відмови повністю або частково від позовних вимог, збільшення чи зменшення позовних вимог, зміни предмета позову, укладання мирової угоди, залишення позову без розгляду, оскарження рішення, постанови, ухвали суду, отримання та пред'явлення виконавчих документів до стягнення, а також виконувати всі інші дії, пов'язані з виконанням цього договору, в межах та обсязі, передбачених чинним законодавством України.

2.3. При виконанні зазначених у п. 2.2 обов'язків адвокат керується Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", Правилами адвокатської етики та іншими законами.

2.4. При виконанні доручення адвокат зберігає конфіденційність.

2.5. Адвокат не повинен без згоди клієнта передоручати виконання угоди в цілому або відносно самостійних її частин іншим ОСОБАМ.

2.6. Адвокат повинен із розумною регулярністю інформувати клієнта про хід виконання угоди.

2.7. Адвокат може достроково розірвати угоду з клієнтом і відмовитися від надання послуг без складання будь-яких додаткових угод за наявності однієї з таких підстав:

- якщо клієнт грубо порушує обов'язки, взяті ним на себе згідно із цією угодою, а саме відмовляється сплатити гонорар частково або в повному обсязі;

- клієнт, незважаючи на роз'яснення адвоката, наполягає на досягненні результату, якого адвокат не може досягти з об'єктивних причин;

- належне виконання доручення стає неможливим через дії клієнта, які він чинить всупереч порадам адвоката;

- клієнт не погоджується погашати фактичні видатки або оплачувати роботу адвоката у разі суттєвого збільшення обсягу його роботи;

- фізичний або психологічний стан адвоката позбавляє його можливості належним чином продовжувати виконання угоди;

- є обставини, які згідно з нормами КПК виключають його участь у кримінальному провадженні, а також у разі незгоди з підозрюваним, обвинуваченим щодо вибраного ним способу захисту, умисного невиконання підозрюваним, обвинуваченим умов укладеного із захисником договору, що має прояв, зокрема, у систематичному недодержанні законних порад адвоката, порушенні вимог КПК, а також коли адвокат аргументує свою відмову відсутністю належної кваліфікації для надання правової допомоги у конкретному провадженні, що є особливо складним;

Наявні будь-які факти або обставини, які роблять представництво адвокатом інтересів клієнта незаконним або неетичним та в інших випадках, передбачених законодавством.

2.8. У разі розірвання угоди адвокат зобов'язаний повернути клієнту отримані від нього документи, пов'язані із виконанням доручення, крім тих, які були долучені до матеріалів справи у суді, органах досудового розслідування, прокуратури або при надісланні скарг, заяв, звернень до інших установ.

3. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ КЛІЄНТА

3.1. Клієнт як ОСОБА, права і свободи якої захищає адвокат, або яка звернулася за захистом інтересів родичів і близьких осіб, або котрій адвокат безпосередньо надає правову допомогу в інших формах, передбачених законом, зобов'язується:

- своєчасно забезпечувати адвоката всім необхідним для виконання наданих йому доручень, передбачених цим договором, у т. ч. документами у потрібній кількості примірників;

- сплатити адвокату кошти, необхідні для покриття фактичних витрат, пов'язаних із виконанням угоди (оплата роботи фахівців, чії висновки запитує адвокат, транспортні витрати, оплата друкарських, копіювальних та інших технічних робіт, переклад та оплата послуг нотаріуса для посвідчення оригіналів і копій документів, оплата телефонних розмов та інші необхідні витрати у справі);

- своєчасно та у повному обсязі сплачувати обумовлений угодою гонорар адвоката (основний та додатковий) і фактичні витрати, пов'язані із виконанням адвокатом угоди.

4. ПОРЯДОК ОПЛАТИ ПОСЛУГ АДВОКАТА

4.1. Отримання винагороди адвокатом за надання правової допомоги відбувається у формі гонорару.

4.2. При визначенні розміру гонорару враховуються:

- обсяг і час роботи, потрібний для належного виконання доручення;
- ступінь складності правових питань, що стосуються доручення;
- ймовірність того, що прийняття доручення перешкоджатиме прийняттю адвокатом інших доручень або суттєво ускладнить їх виконання;
- необхідність виїзду у відрядження;
- важливість доручення з точки зору інтересів клієнта;
- особливі або додаткові вимоги клієнта стосовно строків виконання доручення;
- характер і тривалість професійних відносин адвоката з клієнтом;
- професійний досвід, науково-теоретична підготовка та репутація адвоката.

4.3. За надання правової допомоги відповідно до цього договору клієнт авансовано сплачує адвокату гонорар у фіксованій сумі або у процентному співвід-

ношенні залежно від ціни позову, відповідно до домовленості сторін та згідно з Рекомендаціями щодо застосування мінімальних ставок адвокатського гонорару, затвердженими рішенням Ради адвокатів Чернігівської області від 21.01.2014 (Рекомендації). Крім цього, сторони можуть домовитися про додатковий гонорар (премію), якщо прийнято позитивне рішення для клієнта. Позитивним результатом вважається також закінчення справи мировою угодою та залишення справи без розгляду за заявою іншої сторони у справі.

4.4. Якщо під час виконання угоди виникне необхідність виїхати у від'їждження або виконати угоду в неробочий час, а також якщо клієнт наполягає на терміновості виконання доручення, вартість роботи адвоката розраховується, виходячи із гонорару, встановленого відповідно до Рекомендацій, помноженого на коефіцієнт 2.

(Під неробочим часом у цьому випадку мається на увазі час у святкові та вихідні дні, та у робочі дні із 17 до 9 години).

Вартість часу проїзду адвоката до клієнта або за його дорученнями розраховується, виходячи із погодинної ставки роботи адвоката, у розмірі 40 % мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на день надання правової допомоги.

4.5. Визначений угодою гонорар може бути у подальшому змінений адвокатом у зв'язку із суттєвим зростанням або зменшенням обсягу допомоги, що має бути визначено відповідно до цієї угоди. Визначений сторонами гонорар не може бути меншим за мінімальний розмір гонорару, встановлений відповідно до Рекомендацій.

4.6. Крім сплати гонорару клієнт відшкодовує адвокату всі витрати, понесені ним у зв'язку із виконанням цієї угоди (далі - витрати). Такі витрати включають:

- витрати на міжнародний та/або міжміський зв'язок;
- витрати на факсимільний зв'язок, поштові витрати;
- витрати на фотокопювання, транспортні та відрядні витрати;
- переклад іноземними мовами та з іноземних мов;
- витрати на оплату праці експертів, консультантів із спеціальних питань;
- інші витрати, пов'язані з наданням послуг.

4.7. у разі несвоєчасної сплати адвокату передбачених договором сум клієнт сплачує пеню у розмірі 1 % від несплаченої суми за кожен прострочений день.

4.8. Гонорар у справі обчислюється за нульовою ставкою (розміром) у разі досягнення відповідної домовленості між адвокатом і клієнтом.

4.9. у разі дострокового розірвання договору з ініціативи клієнта або його представника внесена сума гонорару не повертається, крім випадків, коли

рішенням компетентного органу буде встановлено факти несумлінного ставлення адвоката до виконання своїх обов'язків, передбачених цим договором та Законом України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність".

5. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

5.1. Цей договір набирає чинності з моменту його підписання сторонами. Договір діє до моменту фактичного виконання доручення або до моменту розірвання договору.

5.2. Договір може бути розірвано кожною зі сторін достроково, про що клієнт зобов'язаний попередити адвоката письмово за 10 днів до розірвання договору.

5.3. Цю угоду укладено у двох примірниках, по одному для кожної зі сторін, українською мовою. Обидва примірники мають однакову юридичну силу.

КЛІЄНТ

ОСОБА_1

ІНФОРМАЦІЯ_1

_____ (м.п.)

АДВОКАТ

ОСОБА_2

ІНФОРМАЦІЯ_2

_____ (м.п.)

ПОРАДА

Багато прикладів договорів про надання правової допомоги розміщено у мережі Інтернет, проте у разі їх використання рекомендується ретельно вивчати зміст і **коригувати його з урахуванням специфіки конкретної ситуації та законодавства**, чинного на момент укладення договору.

<http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/zrazky/zrazok-dogovir-pro-nadannya-pravovoi-dopomogy-advokatske-obyednannya.pdf>

<http://www.yurstandart.pl.ua/info/attach.php?id=57>

<http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/zrazky/zrazok-dogovir-pro-nadannya-pravovoi-dopomogy-advokatske-obyednannya.pdf>

ПРЕДСТАВНИЦТВО АДВОКАТОМ, ЯКИЙ ПРАЦЮЄ У ШТАТІ КЛІЄНТА

АКТИ до ТЕМИ

Індивідуальна податкова консультація ДФС від 15.08.2017 № 1603/С/99-99-13-01-02-14/ПК:

Адвокат може бути найманим працівником у юридичної особи та/або ФОП на посаді, яка не передбачає здійснення адвокатської діяльності та надання адвокатських послуг, і не може представляти свого роботодавця як адвокат.

Рішення РАУ від 26.02.2016 № 74 “Про затвердження роз’яснення щодо гарантій адвокатської діяльності та окремих умов дисциплінарної відповідальності”:

Системний аналіз положень ч. 1 ст. 26 та ч.ч. 1, 2 ст. 27 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” дає підстави для висновку про те, що надання правової допомоги адвокатом без укладення договору в письмовій формі, зокрема лише на підставі доручення, не допускається, окрім випадків, передбачених ч. 2 ст. 27 зазначеного Закону.

Отже, укладення адвокатом договору про надання правової допомоги слід вважати обов’язком адвоката, передбаченим законом.

Вичерпний перелік підстав притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності передбачено у ст. 34 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. Зокрема, п. 7 ч. 2 ст. 34 цього Закону встановлено, що порушення інших обов’язків адвоката, передбачених законом, належить до дисциплінарних проступків.

Можливість притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності згідно з п. 7 ч. 2 ст. 34 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” у випадку порушення ним інших обов’язків адвоката, зокрема, за надання правової допомоги клієнту без укладення договору про надання правової допомоги, слід оцінювати, виходячи із загальних правових умов і порядку притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Проект закону про адвокатуру від 06.09.2018 № 9055:

Стаття 28. Особливості статусу адвоката в трудових відносинах

1. Адвокат може працювати на підставі трудового договору (контракту).

2. Робота за трудовим договором (контрактом) не є адвокатською діяльністю, за виключенням трудового договору між адвокатом та адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням.

3. Адвокат, що здійснює адвокатську діяльність, не може суміщати її з роботою за трудовим договором (контрактом), за виключенням наукової, викладацької чи творчої діяльності.

4. Адвокат, що уклав трудовий договір (контракт) з особою, яка не є адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, не має права здійснювати адвокатську діяльність та зобов'язаний зупинити її у порядку, встановленому ст. 7 цього Закону, крім випадків, коли його діяльність за таким трудовим договором (контрактом) є науковою, викладацькою чи творчою.

5. Адвокат, який працює за трудовим договором (контрактом) з особою, яка не є адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, зберігає статус адвоката, має право представляти свого роботодавця в суді, користується в рамках діяльності за таким договором професійними правами адвоката та гарантіями адвокатської діяльності, передбаченими цим Законом, крім гарантій, визначених п.п. 1–5, 8–10, 15 ч. 1 ст. 24 цього Закону.

6. Адвокат, який працює за трудовим договором (контрактом) з особою, яка не є адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням, сплачує 50 % від щорічного внеску адвокатів на фінансування діяльності органів адвокатського самоврядування, має право брати участь у конференціях адвокатів та бути обраним як делегат з'їзду адвокатів, але не може бути головою, заступником голови або членом іншого органу адвокатського самоврядування.

7. Адвокат, який працює за трудовим договором (контрактом), незалежно від виду діяльності зобов'язаний дотримуватись присяги адвоката, Правил адвокатської етики та уникати ризиків виникнення конфлікту між професійними обов'язками адвоката і трудовими обов'язками, які він має як найманий працівник.

8. Адвокат, який працює за трудовим договором (контрактом), має право відмовитися від виконання доручення свого роботодавця, якщо виконання такого доручення призведе до порушення присяги адвоката, Правил адвокатської етики та (або) може бути підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

9. Адвокат, який працює за трудовим договором (контрактом), може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності у порядку, встановленому цим Законом.

Проект закону про адвокатуру від 06.09.2018 № 9055:

Стаття 30. Особливості статусу адвоката на державній службі та на службі в органах місцевого самоврядування

1. Адвокат може працювати в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування.

2. Адвокат, який працює в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування, не має права здійснювати адвокатську діяльність та зобов'язаний зупинити її у порядку, встановленому ст. 7 цього Закону.

3. Адвокат, який працює в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування, зберігає статус адвоката, може надавати правничу допомогу органу, в якому він працює, представляти цей орган у суді.

4. Адвокат, який працює в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування, не сплачує щорічний внесок адвокатів на фінансування діяльності органів адвокатського самоврядування.

5. Адвокат, який працює в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування, не може бути головою, заступником голови або членом органу адвокатського самоврядування та не має права брати участь у роботі органів адвокатського самоврядування.

6. Відомості про адвоката, який працює в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування, вносяться до ЄРАУ із зазначенням інформації про зупинення права такого адвоката на здійснення адвокатської діяльності.

7. Адвокат, який працює в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування, зобов'язаний дотримуватись присяги адвоката та Правил адвокатської етики.

8. Адвокат, який працює в органі державної влади, іншому державному органі або в органі місцевого самоврядування, може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності у порядку, встановленому цим Законом. Такий адвокат має право відмовитися від виконання доручення свого роботодавця, якщо виконання такого доручення призведе до порушення присяги адвоката, Правил адвокатської етики та (або) може бути підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

За здійснення представництва адвокатом без укладення договору про надання правової допомоги його може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності та звинувачено в ухиленні від сплати податків

Постанова КАС ВС від 21.11.2018 у справі № 815/171/17 (К/9901/3026/17)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78026127>

Статтею 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” визначено, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги.

Системний аналіз ч. 1 ст. 26 та ч.ч. 1, 2 ст. 27 зазначеного Закону дає підстави для висновку, що надання правової допомоги адвокатом без укладення договору в письмовій формі, зокрема лише на підставі доручення, не допускається, окрім випадків, передбачених ч. 2 ст. 27 цього Закону.

Отже, укладення адвокатом договору про надання правової допомоги слід вважати обов’язком адвоката, передбаченим законом.

Вичерпний перелік підстав притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності наведено у ст. 34 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. Зокрема, п. 7 ч. 2 ст. 34 цього Закону встановлено, що **порушення інших обов’язків адвоката, передбачених законом, належить до дисциплінарних проступків.**

Статтею 1 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” визначено, що договір про надання правової допомоги – це домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об’єднання) зобов’язується здійснити захист, представництво або надати інші види правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов’язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору.

Гонорар є формою винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту згідно з п. 1 ч. 1 ст. 30 зазначеного Закону. **Діяльність адвокатського об’єднання заснована на платній основі** (передбачає одержання гонорару), в якого дохід (прибуток) або його частина розподіляється серед засновників (учасників), членів такого об’єднання, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов’язаних з ними осіб. **Порядок оподаткування доходів для фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність як адвокати, встановлено ст. 178 Податкового кодексу України, відповідно до п.п. 178.2 та 178.3 якої доходи, отримані протягом календарного року від провадження такої діяльності, оподатковуються за ставками, визначеними в п. 167.1 ст. 167 цього Кодексу, тобто 15 (20) %.**

З огляду на викладене **неоформлення адвокатом гонорару свідчить про ухилення від сплати відповідних обов’язкових платежів і податків.**

Представник має підтвердити свій статус як адвоката та надати довіреність на представництво інтересів, наявність трудових відносин не перешкоджає здійсненню представництва

Постанова КГС ВС від 02.05.2018 у справі № 915/525/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73869079>

У відзивах на касаційну скаргу ТОВ просило повернути її без розгляду, а після відкриття касаційного провадження – закрити його в порядку п. 2 ч. 1 ст. 296 ГПК, оскільки касаційну скаргу ДП підписано особою, яка не мала права її підписувати. Так, ТОВ послалося на те, що обов’язковою умовою представництва адвокатом іншої особи у суді є наявність укладеного між адвокатом та особою, яку він представляє, договору про надання правової допомоги. Разом із тим касаційну скаргу ДП підписано ОСОБА_1 – представником ДП, який є працівником відповідача, а із доданої до касаційної скарги довіреності не вбачається укладення договору про надання правової допомоги між ОСОБА_1 та ДП.

Колегія суддів відмовила у задоволенні цього клопотання з огляду на таке.

Як встановлено судом, касаційну скаргу підписано представником ДП – адвокатом за довіреністю, якою цю особу як юрисконсульта 1 категорії юридичного відділу юридичної служби філії ДП уповноважено представляти інтереси підприємства. Крім того, до касаційної скарги додано копію свідчення про право на заняття адвокатською діяльністю, з якої вбачається, що ОСОБА_1 має таке право відповідно до рішення Ради адвокатів Миколаївської області від 18.05.2017 № 45.

За змістом ч. 3 ст. 131² Конституції України виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Згідно з пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017. Представництво в суді у провадженнях, розпочатих до набрання чинності Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”, здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню.

Статтею 8 Основного Закону встановлено, що Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Відповідно до ч. 4 ст. 60 ГПК повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Крім того, у постанові ВП ВС від 21.03.2018 у справі № 914/2771/16 наведено правовий висновок, згідно з яким пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України регулює порядок упровадження положень ст. 59 та ст. 131² Конституції України як норм прямої дії, які підлягають застосуванню при вирішенні судами питань процесуального представництва.

З огляду на викладене КГС ВС дійшов висновку, що касаційну скаргу підписано уповноваженою на те особою, яка має статус адвоката, а отже подано відповідно до вимог чинного законодавства, тому підстав для закриття касаційного провадження у справі у цьому випадку немає.

Хоча довіреність видано особі як начальнику юридичної служби довірителя, до матеріалів касаційної скарги додано свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, а отже вимог закону додержано

Постанова КГС ВС від 05.06.2018 у справі № 916/2084/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74691793>

До суду надійшло клопотання про відмову у прийнятті касаційної скарги до розгляду та її повернення у зв'язку з тим, що цю скаргу підписано ОСОБА_8, який не мав права її підписувати. Клопотання обґрунтовано тим, що згідно з доданою до касаційної скарги довіреністю ОСОБА_8 уповноважений представляти інтереси скаржника, проте у ній не зазначено, що ДП уповноважує ОСОБА_8 саме як адвоката представляти інтереси у суді касаційної інстанції.

Розглянувши це клопотання, КГС ВС відмовив у його задоволенні з огляду на таке.

Судом встановлено, що касаційну скаргу підписано представником ДП за довіреністю, якою цю особу як начальника юридичної служби філії ДП уповноважено представляти інтереси підприємства. до матеріалів касаційної скарги додано копію свідоцтва від 02.10.2012 про право на заняття адвокатською діяльністю, з якої вбачається, що ОСОБА_8 має право на заняття адвокатською діяльністю відповідно до рішення КДКА.

За змістом ч. 3 ст. 131² Конституції України (у редакції Закону України від 02.06.2016 № 1401-VIII) виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Згідно з пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України (у редакції цього Закону) представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017. Представництво в суді у провадженнях, розпочатих до набрання чинності цим Законом, здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню. Кон-

ституція України згідно зі ст. 8 Конституції України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Згідно з ч. 4 ст. 60 ГПК повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

За змістом ч. 1 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Відповідно до ч. 3 ст. 26 зазначеного Закону повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом.

Крім того, у постанові ВП ВС від 21.03.2018 у справі № 914/2771/16 наведено правовий висновок, згідно з яким пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України регулює порядок упровадження положень ст. 59 та ст. 131² Конституції України як норм прямої дії, які підлягають застосуванню при вирішенні судами питань процесуального представництва.

З огляду на зазначене **колегія суддів визнала, що касаційну скаргу підписано уповноваженою на те особою, яка має статус адвоката, тому її подано відповідно до вимог чинного законодавства, а отже у цьому випадку підстав для закриття касаційного провадження у справі немає.**

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ЗАХИСНИКА (КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО)

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 50 КПК:

1. Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються:

1) свідоцтвом про право на заняття адвокатською діяльністю;

2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

2. Встановлення будь-яких додаткових вимог, крім пред'явлення захисником документа, що посвідчує його особу, або умов для підтвердження повноважень захисника чи для його залучення до участі в кримінальному провадженні не допускається.

Постанова ККС ВС від 06.02.2018 у справі № 752/11464/16-к
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72150999>

«Суть питання, яке мав вирішити касаційний суд у цій справі, зводиться до правильності тлумачення апеляційним судом п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК, згідно з якою:

“1. Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються:

1) свідоцтвом про право на заняття адвокатською діяльністю;

2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги”.

На думку апеляційного суду, словосполучення “ордером, договором із захисником” означає “ордером та договором із захисником”, і таким чином, тільки наявність цих двох документів може підтвердити повноваження захисника.

У цьому разі застосовано синтаксичну конструкцію, в якій однорідні члени речення з'єднані безсполучниковим зв'язком, а між двома останніми членами речення вжито розділовий сполучник “або”.

Така синтаксична конструкція часто застосовується у текстах законодавчих актів.

В усіх цих випадках вжиття сполучника “або” для з’єднання однорідних членів речення створює альтернативний перелік. Якщо у такому переліку наведено умови настання певного правового наслідку, це означає, що наслідок настає за наявності хоча б однієї із зазначених умов.

На користь того, що умови підтвердження повноважень захисника, зазначені у п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК, застосовуються альтернативно, свідчать також інші положення законодавства.

Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги, а документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Тобто ордер і договір є документами, які рівною мірою посвідчують наявність договірних відносин між адвокатом і його клієнтом.

Таким чином, п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК визначено, що повноваження захисника мають вважатися підтвердженими, якщо на додаток до документа, передбаченого п. 1, захисник надав хоча б один із документів, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК.»

ВИСНОВКИ

У кримінальному процесі по-іншому, ніж у господарському, цивільному та адміністративному, визначено доказову базу на підтвердження повноважень захисника, зокрема передбачено обов’язкове надання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, а також, альтернативно до нього: або ордера, або договору із захисником, або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Суть питання, яке мав вирішити касаційний суд у цій справі, зводиться до правильності тлумачення апеляційним судом п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК, згідно з якою:

“1. Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються:

1) свідоцтвом про право на заняття адвокатською діяльністю;

2) **ордером, договором** із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги”.

На думку апеляційного суду, словосполучення “ордером, договором із захисником” означає “ордером та договором із захисником”, і таким чином, тільки наявність цих двох документів може підтвердити повноваження за-

хисника.

У цьому разі застосовано синтаксичну конструкцію, в якій однорідні члени речення з'єднані безсполучниковим зв'язком, а між двома останніми членами речення вжито розділовий сполучник “або”.

Така синтаксична конструкція часто застосовується у текстах законодавчих актів.

В усіх цих випадках вжиття сполучника “або” для з'єднання однорідних членів речення створює **альтернативний перелік**. Якщо у такому переліку наведено умови настання певного правового наслідку, це означає, що наслідок настає за наявності хоча б однієї із зазначених умов.

На користь того, що умови підтвердження повноважень захисника, зазначені у п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК, застосовуються альтернативно, свідчать також інші положення законодавства.

Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги, а документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Тобто ордер і договір є документами, які рівною мірою посвідчують наявність договірних відносин між адвокатом і його клієнтом.

Таким чином, п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК визначено, що **повноваження захисника мають вважатися підтвердженими, якщо на додаток до документа, передбаченого п. 1, захисник надав хоча б один із документів, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 50 КПК.**

ВИНЯТКИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ОСОБАМИ, ЯКІ НЕ МАЮТЬ СТАТУСУ АДВОКАТА

ЗАКОНОДАВСТВО

Підпункт 11 п. 161 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України:
Представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1311 та ст. 1312 цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами

- у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018;
- у ВС та судах касаційної інстанції – з 01.01.2017;
- у судах першої інстанції – з 01.01.2019.

Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 01.01.2020.

Представництво в суді у провадженнях, розпочатих до набрання чинності Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” (30.09.2016), здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточних судових рішень, які не підлягають оскарженню.»

ВИСНОВКИ:

Здійснення представництва **особою, яка не має статусу адвоката** (особою, яка досягла 18 років і має цивільну процесуальну дієздатність, незалежно від того, чи є у такої особи юридична освіта, **за наявності при цьому у неї належним чином оформленої довіреності**), можливе під час здійснення представництва в судах:

- **органів державної влади та органів місцевого самоврядування – до 01.01.2020;**
- у всіх справах, **провадження в яких порушено до 30.09.2016** (у т. ч. після направлення справи на новий розгляд; під час розгляду скарг на дії державного виконавця; перегляду справ в апеляційному/касаційному

- порядку, за нововиявленими/виключними обставинами тощо);
- у **трудових спорах**, спорах щодо захисту **соціальних прав**, щодо **виборів та референдумів**;
  - стосовно **представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб і осіб, яких визнано судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена**;
  - у **малозначних спорах**.

Представництво державних органів у судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється тільки з 01.01.2020

Постанова КАС ВС від 17.07.2018 у справі № 522/23579/16-а
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75368341>

Як убачається із матеріалів касаційного провадження, **касаційну скаргу** на постанову районного суду від 21.12.2016 та ухвалу апеляційного адміністративного суду **подано уповноваженим представником Головного управління ПФУ області**, який діяв на підставі довіреності, підписаної начальником Головного управління.

Ураховуючи викладене, КАС ВС дійшов висновку про **протиправність ухвали** касаційного суду від 28.04.2017, оскільки касаційну скаргу подано уповноваженим представником, повноваження якого підтверджені належною довіреністю.

Слід зазначити, що 30.09.2016 набрав чинності Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”.

За змістом ч. 3 ст. 131² Конституції України (у редакції зазначеного Закону) виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Згідно з пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України (у редакції цього Закону) представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019.

Разом із тим зазначеним пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України (у редакції Закону України № 1401-VIII) також передбачено, що представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 01.01.2020.

Таким чином, помилковим є висновок касаційного суду про те, що з 01.01.2017 представництво Головного управління ПФУ у ВАСУ як суді касаційної інстанції у провадженнях, розпочатих після 30.09.2016, здійснюється

адвокатом, оскільки згідно з пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України (у редакції зазначеного Закону) таке представництво має здійснюватися не раніше 01.01.2020.

ФГВФО, звертаючись до суду в інтересах банку, який ліквідується, діє не як державний орган, на нього не поширюються винятки, передбачені пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України

Ухвала КГС ВС від 12.03.2018 у справі № 910/4953/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72703942>

Банк в особі уповноваженої особи ФГВФО на ліквідацію банку ОСОБА_1 звернувся із касаційною скаргою, яку КГС ВС повернув без розгляду з таких підстав.

Касаційну скаргу підписано ОСОБА_1 як представником банку за довіреністю, копію якої додано до касаційної скарги.

Разом із тим згідно з пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції **виключно прокурорами або адвокатами** у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017.

За змістом ч. 1 ст. 12 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” особи, яка склала присягу адвоката України, радою адвокатів регіону у день складення присяги безоплатно видаються свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України.

Відповідно до ч. 1 ст. 26 цього Закону адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Разом із тим до касаційної скарги не додано доказів, які б свідчили про наявність в ОСОБА_1 як представника банку статусу адвоката.

Згідно з п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Колегія суддів зазначила, що положення п. 1 ч. 4 ст. 292 ГПК не передбачають надання можливості виправлення недоліків, допущених при поданні касаційної скарги, шляхом залишення її без руку.

КГС ВС наголосив, що усунувши недоліки касаційної скарги, заявник не позбавлений права звернутися із касаційною скаргою повторно, подавши

при цьому клопотання про відновлення пропущеного строку на касаційне оскарження.

Скаргу подано до суду до моменту введення у дію положення про обов'язковість здійснення представництва в апеляційному суді виключно адвокатом, хоча ця скарга і надійшла до суду після набрання чинності відповідним положенням

Постанова КЦС ВС від 24.10.2018 у справі № 398/2401/17 (61-21690св18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77870512>

Ухвалою апеляційного суду від 12.02.2018 апеляційну скаргу представника ОСОБА_2 – ОСОБА_4 на рішення міськрайонного суду від 11.12.2017 повернуто, оскільки заявник не надав доказів на підтвердження статусу адвоката.

За змістом пп. “б” п. 16 Закону України від 02.06.2016 № 1401-VIII “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” розділ XV “Перехідні положення” Конституції України доповнено п. 16¹, згідно з яким з дня набрання чинності зазначеним Законом представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² Конституції України виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019 (пп. 11).

Цей Закон набрав чинності 30.09.2016.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 62 ЦПК у редакції, що діяла на час подання апеляційної скарги, повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтвержені довіреністю фізичної або юридичної особи.

ОСОБА_4 в апеляційній скарзі зазначив, що діє в інтересах ОСОБА_2 на підставі нотаріальної довіреності від 23.10.2017 № 2196, що підтверджується матеріалами справи.

Повертаючи апеляційну скаргу представника ОСОБА_2 – ОСОБА_4, апеляційний суд не урахував, що цю скаргу подано до 01.01.2018, тому ОСОБА_4, діючи як представник за довіреністю, мав право її підписати.

Для визначення порядку здійснення представництва має значення дата подання процесуального документа, а не дата його підписання

Постанова КЦС ВС від 10.10.2018 у справі № 501/3018/16-ц (61-35362св18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77090201>

Закриваючи апеляційне провадження, суд апеляційної інстанції виходив із того, що апеляційну скаргу підписано особою, яка не мала права її

підписувати (п. 2 ч. 1 ст. 362 ЦПК), оскільки ОСОБА_2, який представляв інтереси ОСОБА_1 та діяв на підставі нотаріально посвідченої довіреності, адвокатом не є.

Цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу, Закону України “Про міжнародне приватне право”, законів України, що визначають особливості розгляду окремих категорій справ, а також міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана ВРУ (ч. 1 ст. 3 ЦПК).

Згідно з пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України з дня набрання чинності Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” представництво відповідно до ст. 131² цієї Конституції у судах апеляційної інстанції з 01.01.2018 здійснюється виключно адвокатами.

Пунктом 2 ч. 1 ст. 362 ЦПК визначено, що суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження виявилось, що апеляційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати.

КЦС ВС погодився із висновком суду апеляційної інстанції про закриття апеляційного провадження згідно з п. 2 ч. 1 ст. 362 ЦПК, оскільки апеляційну скаргу підписано ОСОБА_2, який діяв на підставі нотаріально посвідченої довіреності в інтересах ОСОБА_1 та адвокатом не є.

Доводи заявника про те, що станом на час подання апеляційної скарги ОСОБА_2 мав право представляти інтереси ОСОБА_1 за довіреністю від 11.09.2017, оскільки апеляційну скаргу підписано 17.12.2017, є безпідставними з огляду на таке.

Касаційну скаргу подано 05.01.2018, що підтверджується відбитком поштового штемпеля на конверті, а з 01.01.2018 представництво відповідно до ст. 131² Конституції України у судах апеляційної інстанції здійснюється виключно адвокатами (пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України у редакції Закону України від 02.06.2016 № 1401-VIII).

У справах, провадження в яких порушено до 30.09.2016, представництво здійснюється в порядку, встановленому до внесення змін до Конституції України

Постанова КЦС ВС від 05.09.2018 у справі № 2-439/2011 (61-14233св18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76381388>

За змістом пп. “б” п. 16 Закону України від 02.06.2016 № 1401-VIII “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” розділ XV “Перехідні положення” Конституції України доповнено п. 16¹, згідно з яким з дня набрання чинності цим Законом представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹

та ст. 131² Конституції України виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019 (пп. 11).

Цей Закон набрав чинності 30.09.2016.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 62 ЦПК у редакції, що діяла на час подання апеляційної скарги, повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені довіреністю фізичної або юридичної особи. Згідно з п. 14 постанови пленуму ВССУ від 07.02.2014 № 6 “Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах” **провадження з виконання судових рішень є завершальною і невід’ємною частиною (стадією) судового провадження у конкретній справі, в якій провадження за скаргою не відкривається.**

Із ЄДРСР вбачається, що **провадження у цій справі відкрито 27.05.2011, тому представництво сторін у ній не має здійснюватися виключно адвокатом.**

У справах, провадження в яких порушено до 30.09.2016, представництво здійснюється у порядку, встановленому до внесення змін до Конституції України

Постанова КГС ВС від 23.04.2018 у справі № 906/460/16
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/>

30.09.2016 набрав чинності Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”. За змістом ч. 3 ст. 131² Конституції України (у редакції цього Закону) виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Згідно з пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України (у редакції зазначеного Закону) з дня набрання чинності Законом України від 02.06.2016 № 1401-VIII представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019. Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 01.01.2020. Представництво в суді у провадженнях, розпочатих до набрання чинності зазначеним Законом, здійснюється за правилами, які діяли до набрання ним чинності, – до ухвалення у відповідних справах остаточної судових рішень, які не підлягають оскарженню.

Суд апеляційної інстанції в оскаржуваній ухвалі від 09.02.2018 зазначив, що **враховуючи направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції**

в іншому складі суду для розгляду в частині первісно заявлених позовних вимог і прийняття господарським судом ухвалою від 19.08.2017 справи до свого провадження, тобто після набрання чинності Законом України від 02.06.2016 № 1401-VIII, оскаржуючи судові рішення у цій справі в апеляційному порядку (починаючи із 01.01.2018), сторони повинні враховувати наведені положення Конституції щодо представництва у судах апеляційної інстанції адвокатами.

Підставою порушення провадження у справі є позовна заява. Відкриття судом провадження у справі породжує певні юридичні наслідки, які, в свою чергу, можна поділити на процесуальні та матеріально-правові. Зокрема, важливими процесуальними наслідками відкриття провадження у справі є те, що заінтересовані особи стають учасниками цих процесуальних правовідносин, отримують процесуальні права та обов'язки.

Відповідно до ч. 3 ст. 232 ГПК розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду.

Касаування судових рішень судів попередніх інстанцій та передача справи на новий розгляд до суду першої інстанції не передбачає нового повторного відкриття провадження у справі, та не призводить до виникнення юридичних наслідків для учасників справи заново. Суд касаційної інстанції звертає увагу, що з огляду на зазначені вимоги пп. 11 п. 16¹ розділу XV «Перехідні положення» Конституції України (у редакції Закону України від 02.06.2016 № 1401) представництво виключно прокурорами або адвокатами у судах апеляційної інстанції з 01.01.2018 здійснюється лише у справах, провадження в яких порушено з 30.09.2016.

Оскільки провадження у цій справі порушено 27.05.2016, тобто до набрання чинності Законом України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”, представництво у ній може здійснювати не тільки виключно адвокат, а й інший законний представник із наданням суду доказів щодо уповноваження такої особи на представництво інтересів учасника справи відповідно до вимог процесуального законодавства.

ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА У МАЛОЗНАЧНИХ СПОРАХ

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 5 ст. 12 ГПК, ч. 6 ст. 19 ЦПК: Для цілей цих кодексів малозначними справами є:

- Всі справи, в яких ціна позову не перевищує сто розмірів ПМ (2018 рік – 176 200 грн;
- 2019 рік - 192 100 грн)

Справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів ПМ (2018 рік – 881 000 грн; 2019 рік – 960 500 грн) (“та справи, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження” – ЦПК)

Пункт 20 ч. 1 ст. 4 КАС:

Адміністративна справа незначної складності (малозначна справа) – адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин.

Порядок визначення ПМ для вчинення процесуальних дій

ЗАКОНОДАВСТВО

Критерії віднесення справ до категорії малозначних згідно з ГПК і ЦПК

Частини 1, 2 ст. 247 ГПК:

1. у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються **малозначні** справи.

2. у порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка **інша справа**, віднесена до юрисдикції господарського суду, за винятком справ, зазначених у ч. 4 цієї статті.

Критерії віднесення справ до категорії малозначних згідно з КАС

Частина 6 ст. 12 КАС:

Для цілей цього Кодексу **справами незначної складності** є справи щодо:

1) **прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення** з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України “Про запобігання корупції” займають відповідальне та особливо відповідальне становище;

2) **оскарження бездіяльності** суб’єкта владних повноважень або розпорядника інформації **щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;**

3) **оскарження** фізичними особами рішень, дій чи **бездіяльності** суб’єктів владних повноважень **щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат** непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, **інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;**

4) **припинення** за зверненням суб’єкта владних повноважень **юридичних осіб** чи підприємницької діяльності **ФОП** у випадках, визначених законом, чи **відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб** або підприємницької діяльності **ФОП;**

5) **оскарження** фізичними особами рішень, дій чи **бездіяльності** суб’єктів владних повноважень **щодо в’їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію;**

6) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів ПМ;

7) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження;

8) типові справи;

9) оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремій його частині;

10) інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження;

11) перебування іноземців або осіб без громадянства на території України.

Справи, які не можуть бути віднесені до категорії малозначних згідно з ГПК і ЦПК

Частина 4 ст. 247 ГПК:

У порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи:

1) про банкрутство;

2) за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

3) у спорах, які виникають з корпоративних відносин, та спорах з правочинів щодо корпоративних прав (акцій);

4) у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності, крім справ про стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів ПМ;

5) у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції;

6) у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних такою посадовою особою юридичній особі її діями (бездіяльністю);

7) у спорах щодо приватизації державного чи комунального майна;

8) в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів ПМ;

9) інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у п.п. 3-8 цієї частини.

Справи, які не можуть бути віднесені до категорії малозначних згідно з КАС

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 4 ст. 12 КАС:

Виключно за правилами загального позовного провадження розглядаються справи у спорах:

1) щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених цим Кодексом;

2) щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів ПМ;

3) про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності;

4) щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів ПМ.

ВИСНОВКИ

Спори, визначені у процесуальному кодексі як такі, що не можуть розглядатися за правилами спрощеного провадження, мають розглядатися виключно в порядку загального провадження та у будь-якому разі не можуть бути віднесені до категорії малозначних, а отже у таких спорах представництво має здійснюватися або шляхом самопредставництва, або через адвоката (прокурора).

Малозначність справи зумовлена її особливостями, зокрема ціною пред'явленого позову та його предметом, тому немає необхідності ухвалювати окреме судове рішення із цього питання

Ухвала КЦС ВС від 11.04.2018 у справі № 758/3703/15-ц

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/73304750>

Згідно з п. 1 ч. 6 ст. 19 ЦПК малозначними є справи, в яких ціна позову не перевищує ста розмірів ПМ.

Відповідно до ст. 7 Закону України “Про Державний бюджет Україна на 2018 рік” у 2018 році ПМ у розрахунку на місяць із 01.01.2018 (на час подання касаційної скарги) встановлено в розмірі 1 762 грн.

Оскільки ст. 19 ЦПК у структурі законодавчого акта розміщено серед загальних положень цього Кодексу, суд **вправі віднести справу до категорії малозначних на будь-якій стадії її розгляду.**

При цьому за змістом п. 1 ч. 6 ст. 19 ЦПК справи, зазначені у цьому положенні, є малозначними з огляду на їх особливості, зокрема ціну пред'явленого позову та його предмет, тому немає необхідності ухвалювати окреме судове рішення щодо віднесення цих справ до відповідної категорії.

Справу розглянуто у порядку спрощеного провадження, передбаченому для малозначних справ, а отже представництво у ній може здійснювати не тільки виключно адвокат

Постанова КГС ВС від 25.06.2018 у справі № 927/5/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/750818050>

Предмет спору: стягнення 262 066,68 грн.

Господарський суд першої інстанції відповідно до ухвали від 03.01.2018 (з урахуванням ухвали про виправлення описок від 30.01.2018) розглянув справу № 927/5/18 у порядку спрощеного позовного провадження, передбаченому саме для малозначних справ, що свідчить про визнання її судом малозначною, навіть за відсутності застереження про це в описовій чи резолютивній частинах судових рішень.

Отже, представництво інтересів учасника справи у цьому випадку може здійснюватися не тільки адвокатом, а й іншим законним представником із наданням суду доказів щодо уповноваження такої особи на представництво інтересів учасника справи відповідно до вимог процесуального законодавства.

Наведене є винятком із загального правила прямої дії норм ст.ст. 59, 131² Конституції України та пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Основного Закону, якими передбачено, що представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017;

у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019.

Проте повертаючи апеляційну скаргу товариства, суд апеляційної інстанції наведеного не врахував, тому оскаржувану ухвалу було скасовано, а справу передано для розгляду до суду апеляційної інстанції.

Хоча справу розглянуто у порядку загального провадження, вона є малозначною в силу закону, оскільки предмет спору становить менше ста розмірів ПМ, а отже представництво у цій справі може здійснювати не тільки виключно адвокат

Постанова КГС ВС від 12.09.2018 у справі № 910/1297/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76445259>

Предметом позову у справі є стягнення грошових коштів у сумі **64 997,08 грн, що менше, ніж сто розмірів ПМ** (станом на 2018 рік), тому у розумінні положень ГПК ця справа є малозначною.

Обґрунтування обставин, передбачених п. 2 ч. 3 ст. 287 ГПК, за яких суд міг би визнати, що судові рішення у справі підлягають касаційному оскарженню, у касаційній скарзі взагалі не наведено.

Аргументуючи підстави для відкриття касаційного провадження, передбачені п. 2 ч. 3 ст. 287 ГПК, ТОВ зазначає, що суд першої інстанції не відніс справу до категорії малозначних; касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; справа має виняткове значення для скаржника у спростуванні обставин, встановлених оскарженими судовими рішеннями, при розгляді інших справ.

Доводи ТОВ стосовно того, що суд першої інстанції не відніс справу до категорії малозначних, КГС ВС відхилив, оскільки ця справа є малозначною відповідно до положень п. 1 ч. 5 ст. 12 ГПК, тобто в силу закону, тому визнання її малозначною судом господарський процесуальний закон не вимагає.

Доводів в обґрунтування того, що касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики, у касаційній скарзі ТОВ не наведено.

Справа є малозначною в силу закону, оскільки предмет спору становить менше ста розмірів ПМ, а отже представництво у справі може здійснювати не тільки виключно адвокат

Постанова КГС ВС від 11.10.2018 у справі № 910/6435/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77159130>

Повертаючи без розгляду апеляційну скаргу відповідача, суд апеляційної інстанції виходив із того, що її підписано не уповноваженою особою, та зазначив, що у цьому випадку апеляційна скарга мала бути підписана особою, яка має статус адвоката, однак до скарги доказів наведеного долучено не було.

Проте КГС ВС визнав такий висновок суду апеляційної інстанції хибним.

Предметом позову у справі є стягнення 78 890,07 грн, що становить менше ста розмірів ПМ (176 200,00 грн станом на 2018 рік), тому у розумінні положень ГПК ця справа є малозначною.

Отже, **представництво інтересів учасника справи у наведеному випадку може здійснюватися не тільки виключно адвокатом, а й іншим законним представником із наданням суду доказів щодо уповноваження такої особи на представництво інтересів учасника справи відповідно до вимог процесуального законодавства.**

Викладене є винятком із загального правила прямої дії норм ст. 131² та пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України, згідно з якими представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019.

У ч. 2 ст. 58 ГПК визначено право представництва у малозначних справах особою, яка досягла 18 років, має цивільну процесуальну дієздатність. Це право є винятком, передбаченим законом стосовно розгляду малозначних спорів, закріпленим у ГПК відповідно до ч. 5 ст. 131² Конституції України.

Аналогічну позицію викладено у постановках КГС ВС від 01.06.2018 у справі № 904/7536/17, від 25.06.2018 у справі № 927/5/18.

Повертаючи без розгляду апеляційну скаргу товариства, суд апеляційної інстанції наведеного не врахував, тому КГС ВС скасував оскаржену ухвалу, а справу передав для розгляду до суду апеляційної інстанції. Отже, доводи, наведені у касаційній скарзі, отримали підтвердження.

Справа є малозначною в силу закону, оскільки предмет спору становить менше ста розмірів ПМ, а отже представництво у справі може здійснювати не тільки виключно адвокат

Постанова КГС ВС від 02.10.2018 у справі № 910/2915/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76933013>

Закриваючи апеляційне провадження, суд апеляційної інстанції виходив із того, що після його відкриття з’ясувалося, що апеляційну скаргу підписано особою, яка не мала права її підписувати. При цьому апеляційний господарський суд зазначив, що у такому разі апеляційну скаргу повинна була підписати ОСОБА, яка має статус адвоката, або ОСОБА, якій згідно зі статутом надано відповідні представницькі функції, однак до апеляційної скарги доказів наведеного долучено не було.

Проте колегія суддів визнала такий висновок суду апеляційної інстанції хибним.

Предметом позову у справі є стягнення 19 229,12 грн, що становить значно менше ста розмірів ПМ (176 200,00 грн станом на 2018 рік), тому у розумінні положень ГПК ця справа є малозначною.

Отже, представництво інтересів учасника справи у наведеному випадку може здійснюватися не тільки виключно адвокатом, а й іншим законним представником із наданням суду доказів щодо уповноваження такої особи на представництво інтересів учасника справи відповідно до вимог процесуального законодавства.

Викладене є винятком із загального правила прямої дії норм ст. 131² та пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України, згідно з якими представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019.

У ч. 2 ст. 58 ГПК визначено право представництва у малозначних спорах особою, яка досягла 18 років, має цивільну процесуальну дієздатність. Це право є винятком, передбаченим законом стосовно розгляду малозначних спорів, закріпленим у ГПК відповідно до ч. 5 ст. 131² Конституції України.

Аналогічну позицію викладено у постановках КГС ВС від 01.06.2018 у справі № 904/7536/17 і від 25.06.2018 у справі № 927/5/18.

Закриваючи апеляційне провадження за апеляційною скаргою товариства, суд апеляційної інстанції наведеного не врахував, тому КГС ВС скасував оскаржену ухвалу та передав справу для розгляду до суду апеляційної інстанції.

Визначивши ціну спірного майна на дату подання позову, у подальшому особа втрачає право змінити підхід до визначення такої ціни, а тому не можна і перевести малозначну справу у категорію тих, що можуть бути переглянуті у касаційній інстанції

Ухвала КГС ВС від 11.09.2018 у справі № 911/3871/16
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76381137>

Предметом позову у справі є визнання права власності та витребування майна із чужого незаконного володіння.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 163 ГПК у позовах про визнання права власності на майно або його витребування ціна позову визначається вартістю майна.

Як убачається із матеріалів справи, позов подано до суду **29.11.2016**. При цьому до позовної заяви було додано довідку про балансову вартість спірних об’єктів від **28.11.2016** (видану за один день до дня пред’явлення позову), від-

повідно до якої **балансова вартість нерухомого майна**, що є предметом цього спору, на 01.11.2016 становить **57 321,40 грн.**

Саме виходячи із цієї вартості позивач сплатив судовий збір за подання позову.

Водночас заявник не навів обґрунтування, що суди попередніх інстанцій установили факт неправильного зазначення ціни позову позивачем.

Звертаючись із касаційною скаргою, нову ціну позову заявник обґрунтовує ціною, наведеною у договорах купівлі-продажу спірного майна, які укладено 06.06.2013 та 07.06.2013, – 400 560,00 грн, тобто ціною фактичного продажу цього майна, а також зазначеною у висновку про вартість майна, складеному приватним підприємством 05.03.2013, згідно яким така вартість становить 333 800,00 грн.

Позивач у заяві про усунення недоліків **не навів норм ГПК, які дозволяли би учасникам судового процесу, зокрема і позивачеві, змінювати підхід до визначення ціни позову, а отже і змінювати її розмір, на інших стадіях процесу, зокрема і під час подання касаційної скарги.**

Крім того, зазначений висновок складено понад за 3 із половиною роки до звернення із позовом, натомість довідку про балансову вартість спірного майна надано саме станом на дату подання позову. Позивач також не навів нормативних і фактичних підстав для визнання дійсності такого висновку про вартість майна упродовж більш ніж 3,5 роки.

На підставі викладеного суд касаційної інстанції **вважає правильною ціну позову, визначену самим позивачем під час звернення з позовом і не спростовану судами попередніх інстанцій, – 57 321,40 грн, підтверджену доданою саме позивачем до позовної заяви довідкою про балансову вартість спірних об'єктів.**

Таким чином, **ціна позову у цій справі не перевищує ста розмірів ПМ, тому справа є малозначною.**

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЮРИСКОНСУЛЬТОМ

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 4 ст. 131² Конституції України:

Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Частина 2 ст. 58 ГПК, ч. 2 ст. 60 ЦПК:

При розгляді справ (+ "що виникають з трудових відносин, а також" – ЦПК) у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути ОСОБА, яка досягла 18 років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених ст. 59 цього Кодексу.

Частина 2 ст. 57 КАС:

У справах незначної складності та в інших випадках, визначених цим Кодексом, представником може бути фізична ОСОБА, яка має адміністративну процесуальну дієздатність.

ВИСНОВКИ

Особи, які досягли 18 років та мають цивільну (господарську, адміністративну) процесуальну дієздатність і які не є адвокатами, керівниками або членами виконавчого органу юридичної особи, зокрема юрисконсульти такої юридичної особи, можуть представляти її за дорученням:

- при розгляді будь-яких спорів у судах першої інстанції – до 01.01.2019;
- при розгляді трудових і малозначних спорів (справ незначної складності – КАС) у судах всіх інстанцій.

У малозначних справах представництво у всіх інстанціях (у тому числі шляхом подання апеляційних скарг) можуть здійснювати штатні юрисконсульты, юристи, працівники структурних підрозділів та ін.

Постанова КГС ВС від 22.10.2018 у справі № 921/128/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77294526>

Товариство звернулося до суду з позовною заявою про стягнення **109 358 грн** збитків.

Рішенням місцевого суду у задоволенні позову відмовлено.

Не погоджуючись із цим судовим рішенням, товариство звернулося до апеляційного суду з апеляційною скаргою.

Ухвалою апеляційного суду від 17.08.2018 апеляційну скаргу товариства із доданими до неї матеріалами повернуто заявникові. Ухвалу аргументовано тим, що апеляційну скаргу товариства підписано в.о. начальника виробничого підрозділу регіональної філії товариства і начальником юридичного сектору підрозділу регіональної філії товариства, тобто неналежними представниками у розумінні вимог закону.

Відповідно до ч. 2 ст. 58 ГПК при розгляді справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути ОСОБА, яка досягла 18 років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених ст. 59 цього Кодексу.

З огляду на викладене товариство як сторона у справі, віднесеній процесуальним законом до малозначних, не позбавлено права на представництво своїх законних інтересів, у тому числі й на звернення з апеляційною скаргою, зокрема штатними юрисконсультами, юристами – працівниками власних структурних підрозділів та ін.

Наведене є винятком із загального правила прямої дії норм ст.ст. 59, 131² Конституції України та пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Основного Закону, якими передбачено, що представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017; у судах апеляційної інстанції – з 01.01.2018; у судах першої інстанції – з 01.01.2019.

Проте, повертаючи апеляційну скаргу товариства, суд апеляційної інстанції зазначеного до уваги не взяв, тому КГС ВС скасував оскаржену ухвалу, а справу передав для розгляду до суду апеляційної інстанції.

**Можливість залишення заяви/скарги без руху
для виправлення недоліків щодо підтвердження
повноважень (ГПК, ЦПК)**

ЗАКОНОДАВСТВО

Пункт 1 ч. 5. ст. 174 ГПК:

Суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи також у разі, якщо:

заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано.

Пункт 1 ч. 5 ст. 260 ГПК:

Апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції також, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Пункт 1 ч. 4 ст. 292 ГПК:

Касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом також, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Пункт 1 ч. 4 ст. 185 ЦПК:

Заява повертається у випадках, коли заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано.

Пункт 1 ч. 5 ст. 357 ЦПК:

Апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції також, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Пункт 1 ч. 4 ст. 393 ЦПК:

Касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом також, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Можливість залишення заяви/скарги без руху для виправлення недоліків щодо підтвердження повноважень (КАС)

ЗАКОНОДАВСТВО

Пункт 3 ч. 4 ст. 169 КАС:

Позовна заява повертається позивачеві, якщо позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано.

Пункт 1 ч. 4 ст. 298 КАС:

Апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції, якщо вона подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Пункт 1 ч. 5 ст. 332 КАС:

Касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається суддею-доповідачем, якщо вона подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

ВИСНОВКИ

Процесуальні кодекси **не передбачають** можливості залишення заяви/скарги без руху для надання заявником додаткових документів на підтвердження повноважень щодо її підписання.

Проте на практиці, зазначаючи в ухвалі про виправлення недоліків і залишення заяви/скарги без руху **про необхідність усунення інших недоліків** (наприклад, щодо сплати судового збору), суд, маючи певні сумніви також і стосовно повноважень заявника, часом зобов'язує цю особу надати додаткові документи на підтвердження її повноважень. Однак якщо документами, поданими на виконання такої ухвали суду, наявність повноважень **саме на дату подання заяви/скарги до суду** (а не на дату, наприклад, виправлення недоліків) не буде підтверджено, наведене може стати підставою для повернення заяви/скарги.

Надання представником на виконання вимог ухвали про залишення скарги без руху документів, які належним чином підтверджують його повноваження, не легітимізує статусу особи, яка подала скаргу за фактичної відсутності у неї необхідних повноважень

Постанова КАС ВС від 14.07.2018 у справі № 808/3427/17 (К/9901/57976/18)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77860347>

Апеляційний суд установив, що довіреність підписано заступником голови Держгеокадастру ОСОБА_4, який не підтвердив права підписувати довіреність від імені цієї установи. Суд також зауважив, що копія довіреності, виданої на ім'я ОСОБА_2, була посвідчена неналежним чином; наприклад, її посвідчив собі сам ОСОБА_2.

Ці обставини викликали у суду сумніви щодо достовірності документів, наданих на підтвердження повноважень представника ОСОБА_2. Наведене, а також наявність інших недоліків апеляційної скарги стали підставою для залишення апеляційної скарги без руху.

Із повідомлення про вручення поштового відправлення убачається, що 04.06.2018 Держгеонадра стало відомо про ці недоліки та необхідність їх усунення протягом десяти днів із моменту отримання копії цієї ухвали.

18.06.2018 Держгеонадра надіслала клопотання разом з оригіналом платіжного доручення від 07.06.2018 про сплату судового збору в сумі 2 880 грн і підтвердження отримання ухвали від 29.05.2018. Таке клопотання підписано представником Держгеонадра ОСОБА_3, повноваження якого підтверджено довіреністю від 12.01.2018 за підписом в.о. голови ОСОБА_5.

Із тексту цього та інших документів, доданих до апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції встановив, що скаржник не надав документів, які б підтверджували наявність у представника ОСОБА_2 повноважень на подання апеляційної скарги. Тобто скаржник не підтвердив, що ця особа була уповноважена подавати апеляційну скаргу і підписувати цю скаргу від його імені.

Установивши такі передумови, суд апеляційної інстанції зіставив їх із вимогами ч. 2 ст. 298 і ст. 169 КАС та застосував правові наслідки, передбачені цими нормами процесуального закону.

Подання представником скаржника документів за результатами виконання вимог суду про залишення касаційної скарги без руху, які належним чином підтверджують його повноваження, а також усунення інших недоліків апеляційної скарги, не легітимізує статусу особи, яка подала апеляційну скаргу за фактичної відсутності у неї необхідних повноважень.

Обраний апеляційним судом спосіб з'ясування обсягу повноважень особи на подання апеляційної скарги КАС ВС визнав законним та обґрунтованим, тому касаційну скаргу відповідача залишено без задоволення, а судове рішення – без змін.

Скаржник в особі керівника підприємства у порядку виправлення недоліків надав документи на підтвердження подання скарги від його імені уповноваженою особою (в.о. керівника підприємства)

Постанова КГС ВС від 19.11.2018 у справі № 922/2063/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78149958>

Ухвалою апеляційного суду від 13.08.2018 апеляційну скаргу залишено без руху з тих підстав, що заявником судовий збір сплачено у меншому розмірі, ніж передбачено законом, **не надано доказів надсилання копії апеляційної скарги позивачеві** листом з описом вкладення, **не надано доказів на підтвердження повноважень представника – в.о. начальника** управління на підписання апеляційної скарги.

23.08.2018 до суду від апелянта надійшло підписане керівником відповідача клопотання про усунення недоліків апеляційної скарги, до якого додано докази направлення копії апеляційної скарги позивачеві листом з описом вкладення; докази доплати судового збору; копію наказу від 02.07.2018 про надання відпустки керівникові відповідача, згідно з яким на час цієї відпустки виконання обов'язків керівника відповідача покладено на першого заступника керівника ОСОБА_1, який підписав апеляційну скаргу; довіреність від 21.08.2018 на представництво ОСОБА_1 відповідача в апеляційному суді. у клопотанні йдеться про те, що до нього додано докази на підтвердження повноважень ОСОБА_1 щодо підписання апеляційної скарги.

27.08.2018 апеляційний суд ухвалив повернути апеляційну скаргу та додані до неї документи. Апеляційний суд із посиланням на копію наказу відповідача від 02.07.2018, додану відповідачем до клопотання про усунення недоліків апеляційної скарги, зазначив, що **начальник управління перебував у відпустці з 16.07.2018 по 03.08.2018**, а у період цієї відпустки виконання обов'язків начальника управління було покладено на ОСОБА_1. **на день подання відповідачем апеляційної скарги (06.08.2018) повноваження ОСОБА_1 як в.о. начальника управління на підставі наказу від 02.07.2018 припинилися** через закінчення 03.08.2018 відпустки начальника управління (керівника відповідача). у зв'язку із цими обставинами апеляційний суд дійшов висновку, що станом на день подання апеляційної скарги начальник управління не перебував у відпустці, а в ОСОБА_1 **не було повноважень на підписання апеляційної скарги як в.о. начальника управління**. Також суд додав, що із довіреності від 21.08.2018, виданої відповідачем ОСОБА_1, вбачається, що цю особу не уповноважено підписувати апеляційну скаргу, крім того, повноваження, визначені в цій довіреності, надано з 21.08.2018.

КГС ВС зауважив, що на виконання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху **відповідач подав клопотання, в якому зазначив про надання доказів на підтвердження повноважень особи, яка підписала апеляційну скаргу, тобто змістом клопотання і фактом його подання заявив про те, що апеляційну скаргу підписано та подано уповноваженою особою**. Клопотання підписано керівником відповідача, начальником управління, щодо повноважень якого апеляційний суд сумнівів не висловив.

На підставі викладеного КГС ВС дійшов висновку, що **на час постановлення оскаржуваної ухвали про повернення апеляційної скарги відповідач підтвердив, що апеляційну скаргу від його імені було подано уповноваженою особою**, та виправив інші недоліки апеляційної скарги.

**Наслідки з'ясування факту
подання заяви/скарги не уповноваженою особою
після початку розгляду цієї заяви/скарги
(ЦПК, ГПК)**

ЗАКОНОДАВСТВО

Пункт 2 ч. 1 ст. 226 ГПК:

Суд залишає позов без розгляду, якщо позовну заяву не підписано або підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано.

Пункт 2 ч. 1 ст. 264 ГПК:

Суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження виявилось, що апеляційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати.

Пункт 2 ч. 1 ст. 296 ГПК:

Суд касаційної інстанції закриває касаційне провадження, якщо після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати.

Частини 2, 4 ст. 170 ГПК:

Письмові заява, клопотання чи заперечення підписуються заявником чи його представником. Суд, встановивши, що **письмову заяву** (клопотання, заперечення) подано без додержання вимог ч. 1 або 2 цієї статті, **повертає її заявнику без розгляду.**

Пункт 2 ч. 1 ст. 257 ЦПК:

Суд постановляє ухвалу про **залишення позову без розгляду**, якщо позовну заяву від імені заінтересованої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи.

Пункт 2 ч. 1 ст. 362 ЦПК:

Суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження виявилось, що апеляційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати.

Пункт 2 ч. 1 ст. 396 ЦПК:

Суд касаційної інстанції закриває касаційне провадження, якщо після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати.

Частина 2, 4 ст. 183 ЦПК:

Письмові заява, клопотання чи заперечення підписуються заявником чи його представником. Суд, встановивши, що **письмову заяву** (клопотання, заперечення) подано без додержання вимог ч. 1 або 2 цієї статті, **повертає її заявнику без розгляду**.

Наслідки з'ясування факту подання заяви/скарги не уповноваженою особою після початку розгляду цієї заяви/скарги (КАС)

Підтримання представником, який належним чином підтвердив свої повноваження, вимог апеляційної скарги, підписаної особою, яка не підтвердила своїх повноважень щодо здійснення представництва, не скасовує факту підписання скарги особою, яка не мала права її підписувати, а отже провадження за такою скаргою має бути закрито

Постанова КГС ВС від 08.10.2018 у справі № 921/197/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77011865>

Компанія звернулася до апеляційного суду з апеляційною скаргою, в якій просила скасувати ухвалу місцевого суду.

Апеляційний суд визнав апеляційну скаргу такою, що відповідає вимогам ст. 258 ГПК, і згідно з ухвалою від 27.06.2018 відкрив апеляційне провадження за цією скаргою.

Ухвалою апеляційного суду від 24.07.2018 **провадження у справі за апеляційною скаргою компанії закрито**. Справу повернуто до місцевого господарського суду. Ухвалу аргументовано тим, що апеляційну скаргу **підписано особою, яка не мала права її підписувати**. Суд апеляційної інстанції, обґрунтовуючи зазначену ухвалу, послався на норми п. 2 ч. 1 ст. 264 ГПК, відповідно до якої суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження виявилось, що апеляційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати. Оскільки з 01.01.2018 представництво у суді апеляційної інстанції у провадженнях, розпочатих після 30.09.2016, має здійснюватися адвокатом, а підписання та/або подання апеляційної скарги, як і участь у судовому засіданні є процесуальними формами реалізації повноважень з представництва, представляти інтереси як позивача, так і відповідача повинні адвокати.

Як убачається із матеріалів справи, у **судове засідання апеляційної інстанції 16.07.2018 з'явився представник позивача – адвокат, який підтримав вимоги, викладені в апеляційній скарзі**. Однак наведене не змінює факту відкриття судом апеляційної інстанції апеляційного провадження за апеляційною скаргою, підписаною особою, яка не мала права її підписувати.

Застосовуючи процесуальні норми, національні суди повинні уникати як надмірного формалізму, який може вплинути на справедливість проваджен-

ня, так і надмірної гнучкості, яка призведе до анулювання вимог процесуального законодавства (див. рішення у справі "Walchli проти Франції" (Walchli v. France), заява № 35787/03, п. 29, від 26.07.2007).

Суд апеляційної інстанції, приймаючи ухвалу про закриття апеляційного провадження, не допустив надмірного формалізму, оскільки врахував пряму норму ГПК щодо особи, яка має право підписувати апеляційну скаргу, принцип рівності сторін судового провадження, та не проявив надмірної гнучкості, що могло призвести до нівелювання процедурних вимог, установлених п. 2 ч. 1 ст. 264 ГПК.

КГС ВС відхилив доводи позивача щодо помилкового, на його думку, посилання судом апеляційної інстанції на постанову ВП ВС від 14.03.2018 у справі № 910/22324/16, а також стосовно присутності у судовому засіданні суду апеляційної інстанції адвоката, оскільки положення ст. 131² Конституції України є нормами прямої дії, які підлягають застосуванню при вирішенні судами як касаційної, так і апеляційної інстанцій питань процесуального представництва.

Необхідно звертати увагу на наявність в особи права підпису на момент вчинення процесуальної дії, втрата такою особою цього права у подальшому не є підставою для залишення позову без розгляду

Постанова КГС ВС від 08.11.2018 у справі № 918/909/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77749362>

Самопредставництвом юридичної особи є вчинення нею процесуальних дій через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення.

Зокрема, у разі запровадження у банку тимчасової адміністрації чи початку процедури ліквідації банку повноваження органів управління такого банку відповідно до Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" здійснює ФГВФО або безпосередньо, або шляхом делегування повноважень уповноваженій особі ФГВФО.

КГС ВС погодився із висновком суду апеляційної інстанції про наявність в уповноваженої особи ФГВФО необхідного обсягу повноважень на вчинення відповідних процесуальних дій від імені банку для звернення із позовом у цій справі, адже станом на 20.12.2017 банк перебував у процедурі ліквідації і зазначена особа виконувала обов'язки керівника банку.

Водночас КГС ВС зазначив, що підписання позовної заяви особою, яка не мала права її підписувати, у розумінні положень п. 2 ч. 1 ст. 226 ГПК має місце у разі відсутності у такої особи права підпису саме на момент вчинення нею відповідної процесуальної дії. Натомість втрата зазначеною особою цьо-

го права у подальшому не є підставою для залишення поданого нею позову без розгляду.

При цьому КГС ВС звернув увагу, що згідно з правовою позицією ВП ВС, викладеною у постанові від 18.09.2018 у справі № 911/2666/15, визнання протиправними і скасування судом у цілому чи окремих положень постанов НБУ та рішень ФГВФО, згідно з якими особу наділено повноваженнями щодо представництва банку, не є безумовною підставою для залишення без розгляду позову, підписаного такою особою як представником банку.

Отже, для визначення правомірності відкриття провадження за позовною заявою, підписаною ОСОБА_1 від імені банку, важливим є лише факт обізнаності суду, який відкрив провадження у справі, щодо повноважень ОСОБА_1 діяти від імені банку на дату звернення ним до суду. Така обізнаність суду не залежить від того, чи будуть у майбутньому скасовані чи визнані нечинними постанови НБУ чи рішення ФГВФО, на підставі яких діяла уповноважена особа.

КГС ВС визнав правильним висновок суду апеляційної інстанції про те, що зміна керівництва банку не є підставою для залишення без розгляду позову, поданого уповноваженою особою ФГВФО під час здійснення процедури ліквідації банку.

Якщо на момент звернення до суду відомості про особу як уповноваженого представника були наведені в ЄДР, такі відомості вважаються для суду достовірними

Постанова ВП ВС від 18.09.2018 у справі № 12-131rc18 (911/2666/15)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77197566>

Для визначення правомірності відкриття провадження за позовною заявою, підписаною ОСОБА_1 від імені товариства, важливим є лише факт обізнаності суду, який відкрив провадження у справі, щодо повноважень діяти від імені банку на дату його звернення до суду. Така обізнаність суду, який відкрив провадження у справі, не залежить від того, чи будуть у майбутньому скасовані чи визнані нечинними постанови НБУ чи рішення ФГВФО, на підставі яких діяла уповноважена ОСОБА.

Згідно з витягом із ЄДР станом на 26.05.2015 у графі “Прізвище, ім’я, по батькові, дата обрання (призначення) осіб, які обираються (призначаються) до органу управління юридичної особи, уповноважених представляти юридичну особу у правовідносинах з третіми особами, або осіб, які мають право вчиняти дії від імені юридичної особи без довіреності, у тому числі підписувати договори, та дані про наявність обмежень щодо представництва від імені юридичної особи” ОСОБА_1 зазначено як керівника (уповноважена особа ФГВФО на ліквідацію товариства з 13.05.2015).

Відповідно до ч.ч. 1, 4 ст. 89 ЦК юридична особа підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому законом. Дані державної реєстрації включаються до ЄДР, відкритого для загального ознайомлення.

До ЄДР вносяться відомості про організаційно-правову форму юридичної особи, її найменування, місцезнаходження, органи управління, філії та представництва, мету установи, а також інші відомості, встановлені законом.

Згідно з ч.ч. 1, 2 ст. 10 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань” якщо документи та відомості, що підлягають внесенню до ЄДР, внесені до нього, такі документи та відомості вважаються достовірними і можуть бути використані у спорі з третьою особою. Якщо відомості, що підлягають внесенню до ЄДР, є недостовірними і були внесені до нього, третя особа може посилаватися на них у спорі як на достовірні. Третя особа не може посилаватися на них у спорі у разі, якщо вона знала або могла знати про те, що такі відомості є недостовірними.

З огляду на викладене, а також на ту обставину, що на момент звернення ОСОБА_1 до суду від імені банку відомості про цю особу як уповноваженого представника позивача були зазначені в ЄДР, такі відомості були для суду достовірними. Відповідно, суд і будь-які інші треті особи не знали і не могли знати про те, що ОСОБА_1 на момент звернення до суду від імені банку не мав таких повноважень з представництва.

Отже, вирішуючи питання про залишення позову без розгляду, суд першої інстанції мав спершу надати оцінку позиції позивача в особі його належного представника на час розгляду цього питання, чого зроблено не було. Зокрема, суд першої інстанції не врахував, що позивач в особі його належного представника на час вирішення питання про залишення позову без розгляду не звертався до суду із заявою ані про залишення позову без розгляду, ані про відмову від позову.

Уповноважена особа ФГВФО – це працівник ФГВФО, який від імені ФГВФО та в межах повноважень, передбачених цим Законом та/або делегованих ФГВФО, виконує дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації неплатоспроможного банку та/або ліквідації банку (ст. 2 Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб”).

Беручи до уваги зазначені обставини справи у сукупності, а також ураховуючи вимоги чинного законодавства, ВП ВС визнала, що господарський суд апеляційної інстанції, на відміну від місцевого господарського суду, дійшов правильного висновку про відсутність підстав для залишення позову без розгляду.

Відзив підписано особою, повноваження якої в установленому законом порядку не підтверджено, а отже суд не має можливості надати правову оцінку доводам, зазначеним у цьому відзиві

Постанова КГС ВС від 07.08.2018 у справі № 904/7848/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77197566>

Підписання та подання відзиву на касаційну скаргу є процесуальними формами реалізації повноважень з представництва.

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 131² Конституції України у редакції Закону України від 02.06.2016 № 1401-VIII виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

За змістом пп. 11 п. 16¹ розділу XV “Перехідні положення” Конституції України з дня набрання чинності зазначеним Законом представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ та ст. 131² цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у ВС та судах касаційної інстанції здійснюється з 01.01.2017.

Провадження у справі порушено ухвалою від 14.08.2017, тобто після набрання чинності Законом України від 02.06.2016 № 1401-VIII, тому під час розгляду справи у суді касаційної інстанції сторони повинні враховувати зазначені положення Конституції України щодо представництва у ВС.

Поданий відзив на касаційну скаргу підписано ОСОБА_1 як представником. Серед документів, долучених до відзиву, немає доказів на підтвердження того, що цей представник здійснює адвокатську діяльність та уповноважений представляти позивача як адвокат. не містять таких документів і матеріали справи.

Отже, відзив підписано особою, повноваження якої в установленому законом порядку не підтверджено, тому суд касаційної інстанції не має можливості надати правову оцінку доводам, зазначеним у цьому відзиві.

Розгляд по суті апеляційної скарги, підписаної особою, повноваження якої в установленому законом порядку не підтверджено, є підставою для скасування відповідної постанови та передачі справи на новий апеляційний розгляд

Постанова КГС ВС від 27.07.2018 у справі № 910/9224/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75528486>

Правовий статус представника компанії ОСОБА_1 саме як адвоката, уповноваженого представляти інтереси заявника, судом апеляційної інстанції досліджено не було.

КГС ВС зазначає, що сама по собі довіреність не є доказом на підтвердження повноважень адвоката, а також не свідчить про те, що у відносинах із до-

вірителем (скаржником) ОСОБА_1 як представник за довіреністю виступає у статусі адвоката.

Таким чином, висновки суду апеляційної інстанції про те, що звертаючись з апеляційною скаргою, ОСОБА_1 діяв від імені директора компанії як законний представник, зроблені за неповно встановлених судом апеляційної інстанції обставин на підтвердження наявності в ОСОБА_1 статусу адвоката станом на день подання апеляційної скарги.

Посилання суду апеляційної інстанції на те, що у судовому засіданні апеляційної інстанції інтереси компанії представляв адвокат ОСОБА_7, який підтримав вимоги, наведені в апеляційній скарзі, у повному обсязі, та просив їх задовольнити, зроблено без дослідження, якими саме належними та допустимими доказами підтверджено, що ОСОБА_7 здійснює адвокатську діяльність та уповноважений представляти інтереси компанії як адвокат у випадку і в порядку, встановлених Законом України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

КГС ВС звернув увагу на те, що згідно з рішенням РАУ від 07.04.2017 року № 54 “Про затвердження роз’яснення щодо деяких питань представництва адвокатом юридичної особи” адвокат може представляти юридичну особу, з якою він перебуває у трудових відносинах, за умови укладання з такою юридичною особою договору про правову допомогу відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”. у такому випадку представництво інтересів юридичної особи здійснюється на підставі договору про правову допомогу та не вважається виконанням працівником обов’язків, передбачених трудовим договором.

Оскільки в суді апеляційної інстанції перегляд ухвали місцевого суду відбувся за апеляційною скаргою представника компанії без з’ясування його правового статусу як адвоката, уповноваженого за довіреністю представляти інтереси скаржника на дату звернення з апеляційною скаргою, наслідком чого стало прийняття апеляційним судом постанови від 03.04.2018, КГС ВС скасував зазначену постанову апеляційного господарського суду та передав справу на розгляд до апеляційного суду.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ФОРМИ ТА СТРОКУ ДОВІРЕНОСТІ

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 244 ЦК:

1. Представництво, яке ґрунтується на договорі, може здійснюватися за довіреністю.

2. Представництво за довіреністю може ґрунтуватися на акті органу юридичної особи.

3. Довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі.

Стаття 245 ЦК:

1. Форма довіреності повинна відповідати формі, в якій відповідно до закону має вчинятися правочин.

2. Довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню, крім випадків, встановлених ч. 4 цієї статті.

Стаття 247 ЦК:

1. Строк довіреності встановлюється у довіреності. Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії.

2. Строк довіреності, виданої в порядку передоручення, не може перевищувати строку основної довіреності, на підставі якої вона видана.

3. Довіреність, у якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною.

Частина 2 ст. 61 ГПК, ч. 2 ст. 64 ЦПК, ч. 2 ст. 60 КАС:

Обмеження повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері.

Пункт 1 ч. 1 ст. 34 Закону України “Про нотаріат”:

Нотаріуси вчиняють такі нотаріальні дії: **посвідчують** правочини (договори, заповіти, довіреності тощо).

Пункт 1 ч. 1 ст. 38 Закону України “Про нотаріат”:

Консульські установи України вчиняють такі нотаріальні дії: **посвідчують** угоди (договори, заповіти, довіреності тощо), крім іпотечних договорів, угод про відчуження та заставу жилих будинків, квартир, дач, садових будинків, гаражів, земельних ділянок, іншого нерухомого майна, що знаходиться в Україні.

Наказ Мініюсту від 28.12.2006 № 111/5 “Про запровадження Єдиного реєстру довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України” (зареєстровано у Мініюсті 28.12.2006 за № 1378/13252):

1.2. Єдиний реєстр довіреностей – це електронна база даних, що містить інформацію про довіреності (у тому числі їх дублікати), а також відомості про припинення їх дії.

1.3. Держатель Єдиного реєстру – Мініюст, що забезпечує його функціонування.

2.1. Обов’язковій реєстрації у Єдиному реєстрі підлягають довіреності (у тому числі їх дублікати), **посвідчені у нотаріальному порядку**, та довіреності на право розпорядження майном, посвідчені посадовими особами виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад народних депутатів, а також відомості про припинення їх дії.

2.2. Реєстрація довіреностей (їх дублікатів), посвідчених посадовими, службовими особами, зазначеними у ч. 3 ст. 245 ЦК, ст.ст. 37–38 Закону України “Про нотаріат”, а також відомості про припинення їх дії, здійснюється в Єдиному реєстрі за заявою довірителя про реєстрацію таких довіреностей.

6.1. Доступ до Єдиного реєстру надається на підставі укладеного договору з адміністратором Єдиного реєстру на безоплатній основі.

6.2. Державні органи, зазначені в п. 1.7 глави 1 цього Положення (Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, члени та уповноважені працівники секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України), під час здійснення повноважень, визначених законами України з питань їхньої діяльності, користуються інформацією з Єдиного реєстру про зареєстровані довіреності (у тому числі їх дублікати), а також про припинення їх дії.

ВИСНОВКИ:

Довіреність оформлюється **письмово**.

Обов'язковим реквізитом довіреності є **дата її вчинення** (видачі).

Необов'язковим реквізитом довіреності є **строк її дії**, проте доцільним буде все ж таки зазначити певний строк.

ПОРАДА:

Рекомендується якомога більш **детально визначити обсяг повноважень** особи щодо дій, які вона має право вчиняти від імені довірителя, зазначити права, що надаються згідно з процесуальними кодексами (ст.ст. 44, 47 ГПК, ст.ст. 43, 49 ЦПК, ст.ст. 44, 47 КАС), навіть за наявності застереження про відсутність обмежень щодо здійснення представництва.

Вбачається за доцільне **наводити точні обмеження** щодо дій, які ОСОБА не має права вчиняти від імені довірителя або зазначити про відсутність відповідних обмежень.

Рекомендується **чітко зазначити судовий орган**, в якому надається право представляти інтереси,

не забуваючи про те, що частина судів перебуває у процесі реорганізації, при цьому їх **назва може бути змінена** (див. укази Президента України від 29.12.2017 № 449/2017 “Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів”, № 450/2017 “Про ліквідацію та утворення місцевих загальних судів”, № 451/2017 “Про реорганізацію місцевих загальних судів”, № 452/2017 “Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах”, № 453/2017 “Про ліквідацію місцевих господарських судів та утворення окружних господарських судів”, № 454/2017 “Про ліквідацію апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах”, № 455/2017 “Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах”). Крім того, варто регулярно переглядати оголошення на веб-порталі судової влади (<https://court.gov.ua/>) про початок роботи відповідних судів. За необхідності **на заміну раніше виданих довіреностей** рекомендується складати **нові довіреності на представництво у новоутворених судах; перевіряти строк дії довіреності**, своєчасно оновлювати ті довіреності, строк дії яких закінчився.

У довіреності має бути зазначено особу, перед якою здійснюватиметься представництво

Ухвала КГС ВС від 23.07.2018 у справі № 917/1656/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75454001>

Касаційну скаргу підписано представником заявника на підставі **довіреності від 02.01.2018.**

Відповідно до ч. 3 ст. 244 ЦК довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

Із аналізу норм права вбачається, що **у довіреності має бути зазначено особу, перед якою здійснюватиметься представництво.**

У доданій до касаційної скарги копії довіреності зазначено, що **ОСОБА_1** уповноважений представляти інтереси управління Держгеокадастру області в місцевих загальних, господарських, адміністративних, апеляційних загальних, апеляційних господарських, апеляційних адміністративних судах України, **ВАСУ, ВГСУ та ВСУ.**

ВГСУ та ВСУ припинили свою діяльність 14.12.2017 та перебувають на стадії ліквідації, проте з 15.12.2017 розпочав свою діяльність **ВС.**

Водночас **повноважень представляти інтереси скаржника у ВС ОСОБА_1 не має.**

У довіреності не зазначено дати її вчинення, тому вона є нікчемною

Ухвала КАС ВС від 21.06.2018 у справі № 810/1715/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74870501>

Касаційну скаргу підписано представником Головного управління ДФС області **ОСОБА_2.**

До касаційної скарги додано оригінал документа на підтвердження повноважень **ОСОБА_2**, засвідчений в.о. начальника – **ОСОБА_3.**

До касаційної скарги також додано копію наказу від 06.06.2018 № 932-0 “Про покладення обов’язків на **ОСОБА_3**”, з якого вбачається, що **ОСОБА_3** приступає до виконання обов’язків начальника Головного управління ДФС області з 11.06.2018 по 10.07.2018.

В оригіналі довіреності на підтвердження повноважень **ОСОБА_2** не зазначено дати підписання довіреності в.о. начальника **ОСОБА_3.**

Крім того, відповідно до п. 3 ст. 247 ЦК довіреність, в якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною.

Ураховуючи викладене, КАС ВС не прийняв до розгляду зазначену касаційну скаргу, оскільки її підписано особою, право якої на вчинення таких дій не підтверджено.

У довіреності, що містить деталізований перелік повноважень представника, не зазначено про право підписувати позовну заяву

Постанова КГС ВС від 10.07.2018 у справі № 905/122/15

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75253517>

Як встановлено судами попередніх інстанцій, **позовну заяву ТОВ підписано представником – ОСОБА_6**, до позовної заяви було додано засвідчену копію довіреності, відповідно до якої ОСОБА_6 уповноважений представляти інтереси ТОВ в усіх державних органах, органах місцевого самоврядування, товариствах, установах, об'єднаннях та організаціях незалежно від форм власності, у тому числі в бюро технічної інвентаризації; в органах державної виконавчої служби; у всіх судах, в тому числі: місцевих та апеляційних судах, місцевих господарських та апеляційних господарських судах, окружних адміністративних судах, апеляційних адміністративних судах, ВСУ, для чого ОСОБА_6 надано право:

- знайомитися з матеріалами судових справ, робити з них витяги та копії;
- отримувати оригінали і копії судових рішень, постанов та інших документів у справі;

- брати участь у судових засіданнях, наводити обґрунтування, заперечення та міркування з будь-яких питань, у тому числі в ході судових засідань;

- брати участь у дослідженні доказів, ставити в судових засіданнях питання свідкам, експертам, спеціалістам, позивачу, відповідачу та іншим учасникам судового процесу;

- заявляти свої міркування, надавати пояснення та заперечення з будь-яких питань;

- сплачувати державне мито, судовий збір і здійснювати будь-які необхідні платежі, передавати державній виконавчій службі виконавчі документи та брати участь у виконавчому провадженні;

- заявляти клопотання та відводи, викладати в судовому засіданні свою точку зору відносно клопотань інших учасників процесу, брати участь та виступати в судових дебатах;

- знайомитися з протоколами судових засідань, подавати заперечення на них;

- брати участь у засіданнях суду при розгляді справ, апеляційному та/чи касаційному розгляді справ, збирати відомості та факти, які можуть бути використані як докази у справі, в тому числі запитувати та отримувати будь-які документи (оригінали чи їх копії), інформацію тощо від будь-яких фізичних та юридичних осіб;

- робити запити до підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, отримувати письмові висновки спеціалістів та експертів з питань, що вимагають наявності спеціальних знань;

- завіряти своїм підписом копії документів, у тому числі й цієї довіреності.

Проаналізувавши текст довіреності, суди дійшли висновку, що **ТОВ деталізувало в ній перелік повноважень представника ОСОБА_6**, однак **не наділило цю особу правом підписувати позовні заяви**.

Згідно з п. 1 ч. 5 ст. 174 ГПК суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи у разі, якщо заяву подано особою, яка не має процесуальної дієз-

датності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано. Оскільки позовну заяву ТОВ підписано особою, яка не мала права її підписувати, суд першої інстанції обґрунтовано повернув цю заяву на підставі п. 1 ч. 5 ст. 174 ГПК, а суд апеляційної інстанції правомірно залишив ухвалу місцевого господарського суду про повернення позовної заяви без змін.

Твердження скажника про те, що до позовної заяви ТОВ було додано довіреність, видану на імя представника, в якій визначено всі його повноваження, в тому числі й на підписання позовної заяви, спростовуються матеріалами справи, зокрема текстом самої довіреності, в якій не передбачено права представника підписувати від імені юридичної особи позовні заяви.

ОФОРМЛЕННЯ ДОВІРНОСТІ ВІД ІМЕНІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 2 ст. 60 ГПК, ч. 2 ст. 62 ЦПК, ч. 2 ст. 59 КАС:

Довіреність **фізичної** особи повинна бути посвідчена **нотаріально** або, у визначених законом випадках, **іншою особою**.

Частина 3 ст. 245 ЦК:

Довіреність **військовослужбовця** або **іншої особи, яка перебуває на лікуванні у госпіталі, санаторії та іншому військово-лікувальному закладі**, може бути посвідчена **начальником цього закладу**, його заступником з медичної частини, старшим або черговим лікарем.

Довіреність **військовослужбовця**, а в пунктах дислокації **військової частини, з'єднання, установи, військово-навчального закладу**, де немає нотаріуса чи органу, що вчиняє нотаріальні дії, також довіреність працівника, члена його сім'ї і члена сім'ї **військовослужбовця** може бути посвідчена **командиром (начальником)** цих частини, з'єднання, установи або закладу.

Довіреність **особи, яка тримається в установі виконання покарань чи слідчому ізоляторі**, може бути посвідчена **начальником установи виконання покарань чи слідчого ізолятора**.

Довіреність **особи, яка проживає у населеному пункті**, де немає нотаріусів, може бути посвідчена уповноваженою на це **посадовою особою органу місцевого самоврядування**, крім довіреностей на право розпорядження **нерухомим майном**, довіреностей на управління і розпорядження **корпоративними правами** та довіреностей на користування і розпорядження **транспортними засобами**.

Довіреність **суб'єкта права на безоплатну вторинну правову допомогу**, за зверненням якого прийнято рішення про надання такої допомоги, може бути посвідчена **посадовою особою органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги**.

Довіреності, посвідчені зазначеними посадовими особами, **прирівнюються до нотаріально посвідчених**.

Абзац 3 ч. 2 ст. 62 ЦПК, абз. 3 ч. 2 ст. 59 КАС:

Довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй **безоплатної вторинної правничої допомоги**, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення.

Абзац 2 ч. 2 ст. 62 ЦПК, абз. 2 ч. 2 ст. 59 КАС:

У разі задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності **фізичної особи** на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати **постановляє ухвалу**, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи.

Частини 2, 7 ст. 40 Закону України “Про нотаріат”:

До нотаріально посвідчених довіреностей прирівнюються:

1) довіреності військовослужбовців або інших осіб, які перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших **військово-лікувальних закладах**, посвідчені **начальниками цих закладів**, їх заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями;

2) довіреності **військовослужбовців**, а в пунктах дислокації **військової частини**, з’єднань, установ, **військово-навчальних закладів**, де немає нотаріуса чи посадових осіб органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, також довіреності працівників, членів їх сімей і членів сімей військовослужбовців, посвідчені **командирами (начальниками) цих частин**, з’єднань, установ або **військово-навчальних закладів**;

3) довіреності осіб, які **тримаються в установах виконання покарань чи слідчих ізоляторах**, посвідчені **начальниками таких установ** чи слідчих ізоляторів;

4) довіреності осіб, які **проживають у населених пунктах**, де немає нотаріусів, посвідчені уповноваженою на це **посадовою особою органу місцевого самоврядування**, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, довіреності на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування та розпорядження транспортними засобами.

Посвідчення заповітів і довіреностей посадовими особами, зазначеними в цій статті, проводиться з дотриманням вимог цього Закону та інших нормативно-правових актів.

Стаття 40¹ Закону України “Про нотаріат”:

Начальник установи виконання покарань засвідчує справжність підпису особи, яка перебуває в такій установі, відповідно до ст. 78 цього Закону.

Засвідчення начальником установи виконання покарань справжності підпису на документах прирівнюється до нотаріального засвідчення справжності підпису.

Стаття 43 Закону України “Про нотаріат”:

Не допускається вчинення нотаріальної дії у разі відсутності осіб – її учасників або їх уповноважених представників.

При вчиненні нотаріальної дії нотаріуси **встановлюють особу учасників цивільних відносин, які звернулися за вчиненням нотаріальної дії.**

Встановлення особи здійснюється за **паспортом** громадянина України або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії (паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний чи службовий паспорт, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідка на проживання особи, яка мешкає в Україні, національний паспорт іноземця або документ, що його замінює, посвідчення особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи). Посвідчення водія, особи моряка, особи з інвалідністю чи учасника Другої світової війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи, не можуть бути використані громадянином України для встановлення його особи під час укладення правочинів.

Особа віком до 16 років встановлюється за свідоцтвом про народження за умови підтвердження батьками (одним з батьків) того, що ця особа є їх дитиною.

ВИСНОВКИ

За загальним правилом довіреність на представництво інтересів фізичної особи має бути посвідчена **нотаріально**, а у передбачених законом випадках – особами, визначеними у ч. 3 ст. 245 ЦК, ст. 40 Закону України “Про нотаріат”.

У цивільному та адміністративному судочинстві передбачено можливість посвідчення довіреності **судом** шляхом постановлення відповідної ухвали. Посвідчення довіреності судом може відбуватися лише щодо **ведення конкретної справи**, така довіреність **не може посвідчувати не пов’язані із розглядом відповідної справи повноваження**.

У господарському судочинстві посвідчення довіреності фізичної особи судом не передбачено.

ПОРАДА

Чинне законодавство дозволяє **ставити перед судом питання щодо посвідчення представництва** на ведення справи в суді. Для цього необхідно: **1) письмово викласти довіреність**, оригінал та копію якої слід надати суду (копія потрібна для долучення до матеріалів справи, оригінал рекомендується

ся залишити собі); 2) заявити клопотання про посвідчення такої довіреності судом (рекомендується викласти клопотання письмово, проте можлива й усна його форма). **Присутність у судовому засіданні**, в якому розглядається клопотання про посвідчення судом довіреності, довірителя та довіреної особи, з урахуванням положень ст. 43 Закону України “Про нотаріат” є **обов’язковою**. Тобто суд виконує функцію нотаріального посвідчення складеної довіреності.

Про посвідчення довіреності суд постановляє ухвалу, копію якої вбачається за доцільне у подальшому **додавати до довіреності** для підтвердження факту її посвідчення.

У разі якщо у матеріалах справи залишається оригінал такої довіреності, у подальшому рекомендується робити посилання на відповідні **аркуші справи – довіреність та ухвалу** про її посвідчення.

Представництво фізичної особи може здійснюватися шляхом: самопредставництва, через адвоката, законного представника, фізичну особу, яка має процесуальну дієздатність.

На підтвердження повноважень представника сторони надано не засвідчену світлокопію довіреності

Ухвала КАС ВС від 25.06.2018 у справі № 755/12839/17 (К/9901/53779/18)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74941125>

Згідно з ч. 1 ст. 55 КАС сторона, третя особа в адміністративній справі, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі **особисто (самопредставництво)** та (або) через представника.

Відповідно до ч. ч. 1, 2 ст. 57 КАС представником у суді може бути **адвокат або законний представник**.

У справах **незначної складності** та в інших випадках, визначених цим Кодексом, представником може бути **фізична особа, яка відповідно до ч. 2 ст. 43 цього Кодексу має адміністративну процесуальну дієздатність**.

Пунктом 1 ч. 1 ст. 59 КАС встановлено, що повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені **довіреністю** фізичної або юридичної особи.

Згідно з ч. 2 ст. 59 КАС довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою.

У разі задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності фізичної особи на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати постановляє ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи.

Довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй **безоплатної вторинної правничої допомоги**, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення.

За змістом ч. 4 ст. 59 КАС повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Згідно з ч. 1 ст. 26 зазначеного Закону адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Частиною 6 ст. 59 КАС передбачено, що оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Касаційну скаргу ОСОБА_1 підписано адвокатом ОСОБА_2, на підтвердження повноважень якого до касаційної скарги додано світлокопію довіреності від 04.09.2017, не засвідчену у визначеному законом порядку (відповідно до ч.ч. 2, 6 ст. 59 КАС).

Таким чином, додана до касаційної скарги світлокопія довіреності не є документом, що посвідчує повноваження ОСОБА_2 на представництво ОСОБА_1.

Ураховуючи викладене, КАС ВС не прийняв до розгляду касаційну скаргу, оскільки її підписано особою, право якої на вчинення таких дій не підтверджено у встановленому законом порядку.

Повноваження представника фізичної особи можуть підтверджуватися довіреністю, посвідченою нотаріусом (а у визначених законом випадках – також іншими особами), ордером, копіями цих документів, засвідченими у встановленому законом порядку або підписом судді.

На підтвердження представництва фізичної особи надано не засвідчену копію довіреності

Ухвала КАС ВС від 03.01.2018 № 804/4524/17 (К/9901/2682/17)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/71468654>

Згідно з ч. 4 ст. 59 КАС повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Разом із тим касаційну скаргу від імені позивача подано та підписано представником за довіреністю ОСОБА_5, однак відомостей про те, що ця особа є адвокатом, немає, відповідних доказів до касаційної скарги не додано.

До того ж, за змістом ч.ч. 1, 2 ст. 59 КАС повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені такими документами як довіреність фізичної або юридичної особи, свідоцтво про народження дитини або рішення про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна. **Довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою.**

У разі задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності фізичної особи на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати постановляє ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи. Довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй безоплатної вторинної правничої допомоги, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення.

Частинами 5 та 6 цієї статті КАС передбачено, що відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді. Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Положення наведених норм процесуального права дають підстави для висновку, що **повноваження представника фізичної особи, можуть підтверджуватися довіреністю, яка посвідчена нотаріусом або, у визначених законом випадках, іншою особою; ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”; копіями цих документів, засвідченими у встановленому законом порядку чи підписом судді.**

Касаційну скаргу від імені ФОП ОСОБА_2 підписано ОСОБА_5 як представником, на підтвердження повноважень якого надано жодним чином не засвідчену копію довіреності, що, однак, не узгоджується із наведеними положеннями процесуального закону.

Клопотання про продовження строку на подання відзиву від імені фізичної особи підписано адвокатом, проте ним не надано документів, що підтверджують його повноваження як адвоката у цій справі

Ухвала КАС ВС від 05.10.2018 у справі № 813/3960/17 (К/9901/52272/18)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76972246>

Як встановлено п.п. 6 та 7 ч. 1 ст. 167 КАС, якими визначено загальні вимоги до форми та змісту письмового клопотання, таке клопотання повинно містити перелік документів та інших доказів (за наявності), що до нього додаються, а також інші відомості, які вимагаються цим Кодексом.

Відповідно до ч. 1 ст. 57 цього Кодексу представником у суді може бути адвокат або законний представник.

Частиною 1 ст. 59 КАС встановлено, що повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені **довіреністю** фізичної або юридичної особи.

Згідно з ч. 2 цієї статті **довіреність фізичної особи** повинна бути посвідчена **нотаріально** або, у визначених законом випадках, **іншою особою**.

У разі задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності **фізичної особи** на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати постановляє ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи.

Довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй **безоплатної вторинної правничої допомоги**, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення.

За змістом ч. 4 ст. 59 КАС повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”.

Згідно з ч. 1 ст. 26 цього Закону адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Частиною 6 ст. 59 КАС передбачено, що **оригінали документів**, зазначених у цій статті, **копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку**, приєднуються до матеріалів справи.

КАС ВС установив, що клопотання про продовження строку на подання відзиву на касаційну скаргу підписано адвокатом ОСОБА_1 – ОСОБА_2, проте він не надав документів на підтвердження його повноважень як адвоката у цій справі.

У матеріалах справи є довіреність на представлення інтересів фізичної особи, посвідчена самою ж довіреною особою

Постанова КГС ВС від 31.10.2018 у справі № 565/948/15-ц (61-12818св18)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77653820>

ОСОБА_5 звернувся з апеляційною скаргою на ухвалу міського суду від 21.11.2017 в інтересах ОСОБА_4.

Довіреності або іншого документа, що посвідчує його повноваження як представника, ОСОБА_5 до апеляційної скарги не додав.

Разом із цим у матеріалах справи (арк. 6) є довіреність, видана ОСОБА_4, на представництво її інтересів ОСОБА_5, яку подано ОСОБА_4 у липні 2015 року до суду першої інстанції.

Відповідно до ч. 2 ст. 62 ЦПК довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою.

Аналогічні норми було наведено і в ч. 2 ст. 42 ЦПК 2004 року у редакції, чинній на час подання цієї довіреності.

Проте довіреність, подана ОСОБА_4, не відповідає вимогам зазначених норм, оскільки посвідчена самою ОСОБА_4.

Згідно з ч. 1 ч. 5 ст. 357 ЦПК апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції, якщо вона подана особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права

її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Суд апеляційної інстанції, врахувавши наведені норми процесуального права, дійшов обґрунтованого висновку, що апеляційна скарга, подана ОСОБА_5 в інтересах ОСОБА_4, не може бути прийнята до розгляду апеляційним судом, оскільки цю скаргу підписано особою, яка не мала права її підписувати.

Приклад ухвали про посвідчення судом довіреності фізичної особи

Ухвала Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 29.05.2018
у справі № 334/6110/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74323171>

ОСОБА_1 звернулася до суду з позовною заявою до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, стягнення аліментів і поділ спільного майна подружжя.

У судовому засіданні позивач заявила клопотання про посвідчення довіреності на ведення справи, що розглядається, із залученням до участі у справі ОСОБА_3.

ОСОБА_3 підтримав це клопотання повністю, відповідач не заперечував проти заявленого клопотання.

Відповідно до ч. 2 ст. 62 ЦПК у разі задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності фізичної особи на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати постановляє ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи.

Таким чином, суд вважає, що є правові підстави задовольнити зазначене клопотання із вирішенням цього питання в нарадчій кімнаті, перевіривши повноваження ОСОБА_3 відповідно до вимог ЦПК.

Керуючись ст.ст. 60, 62, 260–261 ЦПК, суд **У Х В А Л И В:**

Клопотання задовольнити.

Посвідчити довіреність на ведення справи за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, стягнення аліментів і поділ спільного майна подружжя.

Залучити до участі у справі як представника позивача ОСОБА_3 із повноваженнями, зазначеними у довіреності від 29.05.2018.

Ухвала є остаточною та оскарженню не підлягає.

ОФОРМЛЕННЯ ДОВІРЕНОСТІ ВІД ІМЕНІ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 246 ЦК:

Довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами.

Частина 3 ст. 60 ГПК, ч. 2 ст. 62 ЦПК, ч. 3 ст. 59 КАС:

Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

ЗАСВІДЧЕННЯ КОПІЇ ДОВІРНОСТІ

ЗАКОНОДАВСТВО

Пункт 10 ч. 1 ст. 34 Закону України “Про нотаріат”:

Нотаріуси вчиняють такі нотаріальні дії: засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них.

Пункт 5 ч. 1 ст. 38 Закону України “Про нотаріат”:

Консульські установи України вчиняють такі нотаріальні дії: засвідчують вірність копій документів і виписок з них.

Пункт 4 ч. 1 ст. 37 Закону України “Про нотаріат”:

У сільських населених пунктах уповноважені на це посадові особи органу місцевого самоврядування вчиняють такі нотаріальні дії: засвідчують вірність копій (фотокопій) документів і виписок з них.

Пункт 9 ч. 1 ст. 20 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”:

Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема: **посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов’язковий спосіб посвідчення копій документів.**

Частина 7 ст. 60 ГПК, ч.ч. 5, 6 ст. 62 ЦПК, ч. 6 ст. 59 КАС:

Відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді.

Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Стаття 75 Закону України “Про нотаріат”:

Нотаріуси, посадові особи органів місцевого самоврядування, які вчиняють нотаріальні дії, засвідчують вірність копій документів, **виданих підприємствами, установами і організаціями за умови, що ці документи не суперечать законам, мають юридичне значення і засвідчення вірності їх копій не заборонено законом.**

Вірність копії документа, **виданого громадянином, засвідчується у тих випадках, коли справжність підпису громадянина на оригіналі цього документа засвідчена нотаріусом або посадовою особою органу місцевого самоврядування чи підприємством, установою, організацією за місцем роботи, навчання, проживання чи лікування громадянина.**

Стаття 76 Закону України “Про нотаріат”:

Вірність копії з копії документа може бути засвідчена нотаріусом, посадовою особою органу місцевого самоврядування, **якщо вірність копії засвідчена в нотаріальному порядку або якщо ця копія видана підприємством, установою, організацією, що видала оригінал документа.** в останньому випадку копія документа повинна бути викладена на бланку даного підприємства, установи, організації з відміткою про те, що оригінал документа знаходиться на даному підприємстві, в установі, організації.

Пункт 5.27 Національного стандарту України, затвердженого наказом Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики від 07.04.2003 № 55, ДСТУ 4163-2003:

Відмітку про засвідчення копії документа складають зі слів **“Згідно з оригіналом”**, назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії і проставляють нижче реквізиту 23 (підпису).

Приклад

	Згідно з оригіналом	
Секретар	Підпис	Ініціал(и), прізвище
	26.06.2001	

ВИСНОВКИ

Проста, не засвідчена уповноваженою особою чи нотаріусом, копія довіреності не є належним документом, що підтверджує повноваження.

Якщо учасник справи є **фізичною особою**, за загальним правилом засвідчувати копію довіреності потрібно **нотаріально**.

Копії довіреностей на представництво **юридичних осіб** можуть бути завірені: керівником відповідної особи (особою, яка підписала оригінал довіреності), іншою уповноваженою особою із наданням документів на підтвердження таких повноважень, нотаріусом, адвокатом, який веде справу.

ПОРАДА

У разі здійснення представництва у справі одним представником рекомендується у разі участі такого представника у судовому засіданні пред'являти судді для огляду оригінал довіреності та **заявляти клопотання про долучення до матеріалів справи засвідченої суддею копії** такої довіреності.

Копії документів, що посвідчують повноваження особи, може завіряти сам представник (наприклад, не адвокат у малозначних справах), у разі якщо у довіреності є відповідне застереження про право довіреної особи (наприклад: “має право завіряти копії документів, що стосуються справи, до всіх судів України”). Однак судова практика свідчить, що судді **неоднозначно оцінюють випадки засвідчення копій довіреності самою ж особою, якій видано цю довіреність**, тому до усталення практики із цього питання рекомендується надавати копії довіреностей, завірених нотаріально, керівником підприємства, організації або іншою уповноваженою на це особою із наданням доказів на підтвердження відповідних повноважень (статут, посадова інструкція, положення тощо).

Засвідчуючи копії документів, **необхідно переконатися у наявності всіх реквізитів, передбачених п. 5.2.7 ДСТУ 4163-2003.**

Посвідчення копій документів, у т. ч. на підтвердження повноважень представника, здійснює не будь-яка особа, а особа, уповноважена на такі дії

Ухвала КГС ВС від 16.03.2018 у справі № 5023/1935/11

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72822801>

Порядок засвідчення копій документів визначено п. 5.27 Національного стандарту України, затвердженого наказом Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики від 07.04.2003 № 55, ДСТУ 4163-2003, відповідно до якого відмітку про засвідчення копії документа складають зі слів “Згідно з оригіналом”, назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії.

Зважаючи на положення нормативних актів, посвідчення копії документів, доданих до касаційної скарги заявника, здійснює не будь-яка особа, а особа, уповноважена на такі дії.

Натомість до касаційної скарги додано **копію довіреності**, виданої юрисконсульту комунального підприємства, **копію свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю ОСОБА_1**, **копію свідоцтва про шлюб**, згідно з яким змінено прізвище ОСОБА_1, та **копію договору про надання правової допомоги від 10.01.2017**, посвідчені **начальником юридичної служби**.

Однак із наведених правових актів і доданих до касаційної скарги документів не вбачається, що **начальник юридичної служби вправі посвідчувати ці документи**.

Таким чином, належних доказів на підтвердження права ОСОБА_1 підписувати касаційну скаргу від імені комунального підприємства не надано, тому не вбачається, що зазначена ОСОБА мала право підписувати цю скаргу.

Немає доказів наявності в особи, яка засвідчила копію довіреності, відповідних повноважень

Ухвала КАС ВС від 22.10.2018 у справі № 815/1801/18 (К/9901/64376/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77310746>

Відповідно до ч. 8 ст. 59 КАС у разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

Ураховуючи викладене, сторона у справі має право на звернення до суду через представника лише на підставі документа, що посвідчує його повноваження у визначеному законом порядку.

Касаційну скаргу у справі від імені Мін'юсту підписано провідним спеціалістом відділу судової роботи та міжнародного співробітництва Головного територіального управління юстиції ОСОБА_1. до касаційної скарги додано **нотаріально завірену копію довіреності, якою уповноважено Головне територіальне управління юстиції на представництво в судах України інтересів Мін'юсту**.

При цьому **копія довіреності Головного територіального управління юстиції, якою уповноважено провідного спеціаліста відділу судової роботи та міжнародного співробітництва цього управління ОСОБА_1 на представництво інтересів Мін'юсту, засвідчена головним спеціалістом відділу організаційної роботи, документування та контролю Головного територіального управління юстиції**.

Проте доказів наявності у головного спеціаліста відділу організаційної роботи, документування та контролю Головного територіального управління юстиції області встановлених законом повноважень щодо засвідчення копії довіреності суду касаційної інстанції не надано.

Таким чином, надана скаржником копія довіреності не є документом, що посвідчує повноваження ОСОБА_1 на представництво Головного територіального управління юстиції.

За таких обставин касаційну скаргу Мініюсту, в інтересах якого діє Головне територіальне управління юстиції, підписано представником відповідача за відсутності підтвердження повноважень такої особи на здійснення представництва.

З огляду на викладене КАС ВС не прийняв до розгляду цю касаційну скаргу, оскільки її підписано особою, право якої на вчинення таких дій не підтверджено у встановленому законом порядку.

У копії довіреності не зазначено дату її засвідчення

Ухвала КГС ВС від 27.09.2018 у справі № 922/765/15

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76755424>

Як убачається із касаційної скарги, її підписано адвокатом ОСОБА_1 як представником товариства, на підтвердження своїх повноважень адвокат ОСОБА_1 додав до касаційної скарги копію довіреності.

Порядок засвідчення копій документів визначено п. 5.27 Національного стандарту України, затвердженого наказом Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики від 07.04.2003 № 55, ДСТУ 4163-2003, відповідно до якого відмітку про засвідчення копії документа складають зі слів “Згідно з оригіналом”, назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії.

Як убачається із наданої копії довіреності, відповідний документ не містить обов’язкових реквізитів засвідчення копій документів згідно із встановленим стандартом.

Копію довіреності, додану до касаційної скарги, завірено неналежним чином, тобто із порушенням вимог Національного стандарту України, оскільки ця копія не містить дати її засвідчення.

Таким чином, належних доказів на підтвердження права адвоката ОСОБА_1 підписувати касаційну скаргу від імені товариства не надано, тому не вбачається, що ця ОСОБА мала право підписувати зазначену скаргу.

Копія ордера не містить дати його засвідчення та ПІБ особи, яка вчинила засвідчення

Ухвала КГС ВС від 12.09.2018 у справі № 905/2645/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76445185>

Як убачається із касаційної скарги, її підписано адвокатом ОСОБА_1 як представником товариства. на підтвердження своїх повноважень адвокат ОСОБА_1 додав до касаційної скарги копію ордера.

Порядок засвідчення копій документів визначено п. 5.27 Національного стандарту України, затвердженого наказом Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики від 07.04.2003 № 55, ДСТУ 4163-2003, відповідно до якого відмітку про засвідчення копії документа складають зі слів “Згідно з оригіналом”, назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії.

Як убачається із наданої копії ордера, відповідний документ не містить обов’язкових реквізитів засвідчення копій документів згідно із встановленим стандартом.

Копію ордера, додану до касаційної скарги, завірено неналежним чином, тобто із порушенням вимог Національного стандарту України, оскільки ця копія не містить дати її засвідчення та ініціалів і прізвища особи, яка засвідчує копію.

Таким чином, належних доказів на підтвердження права адвоката ОСОБА_1 підписувати касаційну скаргу від імені товариства не надано, тому не бачається, що зазначена ОСОБА мала право підписувати цю скаргу.

**У копії довіреності не зазначено посаду та ПІБ особи,
яка вчинила засвідчення**

Постанова КАС ВС від 08.11.2018 у справі № 820/2419/18 (К/9901/58086/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77749430>

Аналіз норм права дає підстави для висновку, що право на подання і підписання апеляційної скарги має особисто керівник або представник на підставі довіреності. **Копія довіреності може засвідчуватись лише суддею або у визначеному законом порядку.**

Із матеріалів справи бачається, що апеляційну скаргу підписано ОСОБА_1.

До апеляційної скарги додано копію довіреності, не засвідчену у встановленому законом порядку. Цю копію засвідчено відділом документообігу та контролю Держгеонадра, але при цьому не зазначено посаду, прізвище та ініціали особи, яка засвідчила такий документ.

Зважаючи на викладене, слід визнати, що документи, які підтверджують повноваження представника сторони у цій справі, не відповідали вимогам ст. 59 КАС, що зумовило ухвалення оскарженого рішення.

Аналогічний підхід до розуміння положень ст. 59 КАС наведено у постанові ВС від 25.09.2018 (справа № 817/782/18).

З огляду на зазначене КАС ВС визнав, що суд апеляційної інстанції не допустив порушення норм процесуального права під час ухвалення судового рішення, тому залишив касаційну скаргу відповідача без задоволення, а рішення суду апеляційної інстанції – без змін.

**Копію довіреності засвідчено цією ж особою,
що суперечить вимогам ст. 59 КАС**

Постанова КАС ВС від 31.07.2018 у справі № 806/637/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75631121>

Повертаючи апеляційну скаргу, суд зазначив, що цю скаргу від імені ОСОБА_2 підписано ОСОБА_3 як представником, на підтвердження повноважень якого надано копію довіреності, засвідчену цією ж особою, що суперечить вимогам КАС.

Аналіз вимог КАС дає підстави для висновку, що право на подання і підписання апеляційної скарги має особисто керівник або представник на підставі довіреності. Копія довіреності може засвідчуватись лише суддею або у визначеному законом порядку.

Отже, повноваження представника мають бути підтверджені документом, що повинен відповідати вимогам ст. 59 КАС.

Під час перевірки поданої на рішення суду першої інстанції скарги апеляційний суд установив, що від імені ОСОБА_2 цю скаргу підписано ОСОБА_3. на підтвердження повноважень ОСОБА_3 надано копію довіреності, засвідчену цією ж особою, що суперечить вимогам ст. 59 КАС.

Таким чином, апеляційний суд дійшов правильного висновку про необхідність повернення апеляційної скарги на підставі п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС.

**Копію довіреності засвідчено цією ж особою,
що суперечить вимогам ст. 59 КАС**

Постанова КАС ВС від 31.07.2018 у справі № 806/637/18 (К/9901/51927/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/7531121>

За змістом ч.ч. 5–6 ст. 59 КАС відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді. Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Згідно з ч. 8 ст. 59 цього Кодексу разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повнова-

ження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

Аналіз наведених вимог КАС дає підстави для висновку, що право на подання і підписання апеляційної скарги має особисто керівник або представник на підставі довіреності. Копія довіреності може засвідчуватись лише суддею або у визначеному законом порядку.

Отже, повноваження представника мають бути підтверджені документом, який повинен відповідати вимогам ст. 59 КАС.

Під час перевірки поданої на рішення суду першої інстанції скарги апеляційний суд установив, що від імені ОСОБА_2 цю скаргу підписано ОСОБА_3. **на підтвердження повноважень ОСОБА_3 надано копію довіреності, засвідчену цією ж особою, що суперечить вимогам ст. 59 КАС.**

Таким чином, апеляційний суд дійшов правильного висновку про необхідність повернення апеляційної скарги на підставі п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС.

Крім того, КАС ВС звернув увагу, що повернення апеляційної скарги жодним чином не унеможливило повторного подання апеляційної скарги із належним чином оформленими документами на підтвердження повноважень представника.

Відповідно до ч. 1 ст. 350 КАС суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін, якщо визнає, що суди першої та апеляційної інстанцій не допустили неправильного застосування норм матеріального права або порушень норм процесуального права при ухваленні судових рішень чи вчиненні процесуальних дій.

Копію довіреності засвідчено особою, якій її видано, проте за змістом цієї довіреності зазначену особу наділено, зокрема, правом засвідчення копій документів

Постанова КАС ВС від 04.07.2018 у справі № 527/363/18 (К/9901/48039/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75148976>

Повертаючи апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції, керуючись п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС, виходив із того, що цю скаргу від імені управління патрульної поліції міста департаменту патрульної поліції підписано ОСОБА_3 як представником. **на підтвердження повноважень ОСОБА_3 надано копію довіреності, засвідчену цією ж особою, що суперечить вимогам чинного законодавства.**

КАС ВС не погодився з такими висновками суду апеляційної інстанції.

Відповідно до зазначеної довіреності представника ОСОБА_3 департаментом патрульної поліції **уповноважено, серед іншого, представляти інтереси довірителя і його структурних підрозділів (у тому числі інтереси посадових осіб довірителя) у всіх судах загальної юрисдикції всіх інстанцій при розгляді адміністративних справ, з усіма правами, які надано чинним законодавством позивачу, відповідачу, третій особі, у тому числі із правом підписувати (заві-**

ряти), подавати та отримувати будь-які документи та **копії документів**. Також ОСОБА_3 уповноважено від імені довірителя оскаржувати в апеляційному та касаційному порядку рішення, постанови та ухвали суду тощо. Довіреність дійсна до 31.12.2018.

Копія цієї довіреності, додана до апеляційної скарги, засвідчена відповідно до вимог щодо оформлення копій документів, визначених п.п. 5.26, 5.27 Національного стандарту України Державної уніфікованої системи документації, Уніфікованої системи організаційно-розпорядчої документації “Вимоги до оформлювання документів” (ДСТУ 4163-2003, затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 07.04.2003 № 55), а також п.п. 76, 77 Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, затвердженої постановою КМУ від 30.11.2011 № 1242.

Так, відмітка про засвідчення копії довіреності містить усі необхідні реквізити, а саме: складається зі слів “Згідно з оригіналом”, назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії.

Отже, немає підстав вважати, що представник управління патрульної поліції, звертаючись з апеляційною скаргою на рішення у цій справі, не мав права підписувати таку скаргу.

Слід також наголосити, що п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС, яким керувався суд апеляційної інстанції, ухвалюючи оскаржуване судове рішення, не передбачено такої процесуальної підстави для повернення апеляційної скарги як непідтвердження повноважень щодо підписання скарги, на яке послався суд апеляційної інстанції.

Копію довіреності засвідчено адвокатом, на ім'я якого її видано
Постанова КАС ВС від 03.10.2018 у справі № 803/886/18 (К/9901/59827/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76940768>

Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 20 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” **адвокат має право, зокрема, посвідчувати копії документів у справах, які він веде**, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов’язковий спосіб посвідчення копій документів.

Апеляційну скаргу від імені заявника підписано адвокатом ОСОБА_4, який на підтвердження своїх повноважень надав копію доручення місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги від 10.05.2018 і копію довіреності від 11.05.2018, які засвідчено самим адвокатом ОСОБА_4.

Зі змісту довіреності від 11.05.2018 вбачається, що адвокат ОСОБА_4

уповноважений, зокрема, підписувати, подавати від імені та в інтересах ОСОБА_2 скарги (у тому числі апеляційну чи касаційну), доповнення до них (додаткові документи).

КАС ВС звернув увагу, що доводи, викладені у касаційній скарзі, про наявність у матеріалах справи копії довіреності від 11.05.2018 № 224, виданої на ім'я ОСОБА_4, засвідченої головуючим суддею у першій інстанції окружного адміністративного суду, не отримали підтвердження, оскільки у матеріалах справи такої довіреності немає.

Крім того, до апеляційної скарги також було додано копію свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю ВЛ № 781, виданого 01.11.2013, на підтвердження права ОСОБА_4 станом на час підписання апеляційної скарги здійснювати адвокатську діяльність.

Отже, з огляду на те, що долучену до матеріалів апеляційної скарги копію довіреності від 11.05.2018 засвідчено у встановленому законом порядку, а саме відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 20 Закону України

“Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, вона є належним документом, що підтверджує право особи, яка підписала апеляційну скаргу, на вчинення такої процесуальної дії.

Зважаючи на викладене, КАС ВС визнав помилковим висновок суду апеляційної інстанції про наявність підстав для повернення апеляційної скарги ОСОБА_2 у зв'язку із відсутністю доказів на підтвердження наявності в ОСОБА_4 права підписувати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції у зазначеній справі від імені позивача.

Відповідно до ч.ч. 1, 4 ст. 353 КАС підставою для скасування ухвали судів першої та (або) апеляційної інстанції і направлення справи для продовження розгляду є неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвели до постановлення незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду апеляційної інстанції, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Справа направляється до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду або на новий розгляд, якщо порушення допущені тільки цим судом. у всіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції.

**Копію довіреності, виданої у порядку передоручення,
не посвідчено нотаріально**

Ухвала КАС ВС від 23.11.2018 у справі № 815/1801/18 (К/9901/65894/18)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78077334>

Згідно з ч. 3 ст. 55 КАС юридична ОСОБА, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, бере участь у справі через свого керівника або

члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її (його) імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника.

За змістом ч.ч. 1, 3 ст. 59 цього Кодексу повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені довіреністю фізичної або юридичної особи, зокрема, довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

Частиною 6 ст. 59 КАС встановлено, що оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Відповідно до ч. 2 ст. 245 ЦК довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню, крім випадків, встановлених ч. 4 цієї статті.

Як убачається із додатків до касаційної скарги, **Мін'юст видав довіреність Головному територіальному управлінню юстиції на представництво в судах України інтересів КМУ, Мін'юсту, їх посадових осіб із правом передоручення.**

Водночас копія довіреності, видана у порядку передоручення Головним територіальним управлінням юстиції **ОСОБА_3** на представництво в судах загальної юрисдикції України інтересів КМУ, Мін'юсту, їх посадових осіб, **не посвідчена нотаріально.**

За таких обставин касаційну скаргу підписано **ОСОБА_3** без належного підтвердження своїх повноважень на представництво Мін'юсту.

Невиконання судом обов'язку щодо засвідчення довіреності, якщо суд першої інстанції перевірів повноваження представника, не може свідчити про непідтвердження повноважень цієї особи

Постанова КАС ВС від 20.11.2018 у справі № 813/4179 (К/9901/58417/18)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78022924>

Відповідно до ст. 202 КАС головуючий у судовому засіданні встановлює особи тих, хто прибув у судове засідання, а також перевіряє повноваження посадових і службових осіб, їхніх представників.

КАС ВС не мав сумнівів щодо виконання судом першої інстанції вимог ст. 202 КАС.

Водночас ч. 6 ст. 59 КАС передбачено приєднання до матеріалів справи оригіналів документів, копій з них, засвідчених суддею або у визначеному законом порядку.

Із матеріалів адміністративної справи вбачається, що суд першої інстанції долучив до матеріалів справи довіреність, не засвідчену у визначеному законом порядку.

Разом із тим стосовно твердження Головного управління ДФС області про наявність у матеріалах адміністративної справи засвідченої суддею у судовому засіданні копії довіреності, виданої представникові податкового органу ОСОБА_1, яку разом із відзивом на позовну заяву та клопотанням про долучення доказів було додано до адміністративної справи, КАС ВС зазначив, що цього документа, засвідченого відповідно до ч. 6 ст. 59 КАС, у матеріалах адміністративної справи немає.

Однак невиконання судом обов'язку щодо засвідчення довіреності, якщо суд першої інстанції перевіряв повноваження представника податкового органу, не може свідчити про непідтвердження повноважень цієї особи.

Таким чином, ураховуючи наявність у суду апеляційної інстанції на момент постановлення ухвали про повернення апеляційної скарги матеріалів справи та недотримання судом першої інстанції вимог процесуального законодавства щодо засвідчення копії довіреності, долученої до матеріалів адміністративної справи, КАС ВС визнав передчасним висновок суду апеляційної інстанції щодо повернення апеляційної скарги.

Невиконання судом обов'язку щодо засвідчення довіреності, якщо суд першої інстанції перевіряв повноваження представника, не може свідчити про непідтвердження повноважень цієї особи

Постанова КАС ВС від 02.10.2018 у справі № 161/5108/18 (К/9901/51999/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76905901>

Під час розгляду справи судом першої інстанції у судовому засіданні був присутнім представник податкового органу ОСОБА_1 (який підписав апеляційну скаргу), чиї повноваження було встановлено (0.48-0.59 секунди звукозапису судового засідання).

Відповідно до ст. 202 КАС головуєчий у судовому засіданні встановлює особи тих, хто прибув у судові засідання, а також перевіряє повноваження посадових і службових осіб, їхніх представників.

КАС ВС не мав сумнівів щодо виконання судом першої інстанції вимог ст. 202 КАС.

Водночас ч. 6 ст. 59 КАС передбачено приєднання до матеріалів справи оригіналів документів, копій з них, засвідчених суддею або у визначеному законом порядку.

Із матеріалів адміністративної справи вбачається, що суд першої інстанції долучив до матеріалів справи довіреність, засвідчену не у визначеному законом порядку.

Однак невиконання судом обов'язку щодо засвідчення довіреності, якщо суд першої інстанції перевірів повноваження представника податкового органу, не може свідчити про непідтвердження повноважень цієї особи.

Таким чином, урахувавши наявність у суду апеляційної інстанції на момент прийняття ухвали про повернення апеляційної скарги матеріалів справи та недотримання судом першої інстанції вимог процесуального законодавства щодо засвідчення копії довіреності, КАС ВС визнав передчасним висновок суду апеляційної інстанції щодо повернення апеляційної скарги.

У матеріалах справи є не засвідчена судом копія довіреності, яку було долучено до відзиву (письмове провадження)
Постанова КАС ВС від 16.10.2018 у справі № 825/1701/18 (К/9901/61734/18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77159181>

Відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 298 КАС апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції, якщо вона подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадовою становище якої не зазначено.

Згідно з ч. 3 ст. 55 КАС юридична особа, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її (його) імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника.

За змістом ч. 1 ст. 55 КАС сторона, третя особа в адміністративній справі, а також ОСОБА, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

Статтею 59 КАС визначено документи, що підтверджують повноваження представників. Згідно з п. 1 ч. 1 цієї статті КАС повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені довіреністю фізичної або юридичної особи. Частиною 3 ст. 59 КАС передбачено, що довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

За змістом ч.ч. 5–6 ст. 59 КАС відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді. Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

Згідно з ч. 8 ст. 59 КАС у разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

Аналіз наведених вимог КАС дає підстави для висновку, що право на подання і підписання апеляційної скарги має особисто керівник або представник на підставі довіреності. **Копія довіреності може засвідчуватись лише суддею або у визначеному законом порядку.**

Із матеріалів справи вбачається, що апеляційну скаргу підписано ОСОБА_3. у матеріалах справи є копія довіреності, не засвідчена у встановленому законом порядку. Оригіналу довіреності або засвідченої суддею чи нотаріусом копії довіреності матеріали справи не містять.

КАС ВС відхилив наведені у касаційній скарзі посилання на те, що відповідна копія довіреності є у матеріалах справи та була долучена разом із відзивом на позовну заяву, оскільки цю довіреність не засвідчено суддею на підставі оригіналу, адже справу розглянуто в порядку спрощеного провадження без виклику сторін.

Отже, КАС ВС погодився із висновками суду апеляційної інстанції, що апеляційну скаргу повернуто із дотриманням норм процесуального права.

ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ДОВІРНОСТІ

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 8 ст. 60 ГПК, ч. 7 ст. 62 ЦПК, ч. 7 ст. 59 КАС:

У разі подання представником заяви по суті справи в електронній формі він може додати до неї довіреність або ордер в електронній формі, підписані електронним цифровим підписом відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

ПОРАДА

Реєстрація в системі ЄСІТС за посиланням: <https://cabinet.court.gov.ua/>. За цим же посиланням розміщено відеоінструкцію з питань роботи з системою.

Інформація про кваліфікованих надавачів електронних довірчих послуг разом з інформацією про кваліфіковані електронні довірчі послуги:

<https://czo.gov.ua/trustedlist>

При оформленні електронного кваліфікаційного підпису рекомендуємо ознайомитись з постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження вимог у сфері електронних довірчих послуг та Порядку перевірки дотримання вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг» від 07.11.2018 № 992:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-2018-%D0%BF>

При необхідності перевірки електронного цифрового/кваліфікаційного підпису будь-якої особи, в тому числі учасника судового процесу рекомендуємо керуватись наказом Міністерства юстиції України затверджено Порядок ведення реєстру чинних, блокованих та скасованих сертифікатів відкритих ключів (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 05.11.2018 за № 1253/32705):

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1253-18>

УВАГА! Із набуттям чинності 07.11.2018 Законом України від 05.10.2017 № 2155-VIII “Про електронні довірчі послуги” втратив чинність Закон України “Про електронний цифровий підпис”.

ПРЕДСТАВНИЦТВО КІЛЬКОХ УЧАСНИКІВ СПРАВИ ОДНОЧАСНО (ОДНІЄЮ І ТІЄЮ Ж ОСОБОЮ)

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 5 ст. 61 ГПК, ч. 5 ст. 64 ЦПК, ч. 4 ст. 60 КАС:

У разі припинення повноважень представника на здійснення представництва особи у справі **представник не може бути у цій самій справі представником іншої сторони**, третьої особи на іншій стороні або третьої особи із самостійними вимогами щодо предмета спору.

Частина 3 ст. 238 ЦК:

Представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених законом.

ПОРАДА

З огляду на положення ч. 3 ст. 238 ЦК **не рекомендується уповноважувати на представлення інтересів особу, яка вже є представником одного з учасників справи.**

Особа, яка бере участь у судовому засіданні як представник третьої особи, також зазначена у довіреності, виданій позивачем, що є підставою для її недопуску до участі у справі як представника

Ухвала Київського апеляційного господарського суду від 20.12.2017 у справі № 911/1853/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71169448>

Представники третьої особи-2 у судовому засіданні підтримали клопотання щодо **незаконності одночасного представництва.**

Представник третьої особи-1 заперечив і зазначив, що **договір, на підставі якого працівники юридичної компанії надавали правову допомогу позивачеві, припинено 30.08.2017.**

Відповідно до ч. 2 ст. 59 ГПК особа не може бути представником, якщо вона у цій справі представляє або представляла іншу особу, інтереси якої у цій справі суперечать інтересам її довірителя.

Частиною 5 ст. 61 ГПК передбачено, що у разі припинення повноважень представника на здійснення представництва особи у справі представник не може бути у цій самій справі представником іншої сторони, третьої особи на іншій стороні або третьої особи із самостійними вимогами щодо предмета спору.

Із матеріалів справи вбачається, що 01.08.2017 позивач – ОСОБА_6 видав нотаріально посвідчену довіреність на представництво його інтересів таким ОСОБАм: ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_2, ОСОБА_10, ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_13, ОСОБА_14, ОСОБА_15, ОСОБА_16, ОСОБА_17.

Третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача – товариство 12.06.2017 видало довіреність на представництво його інтересів таким ОСОБАм: ОСОБА_8, ОСОБА_11, ОСОБА_10, ОСОБА_12, ОСОБА_13, ОСОБА_14, ОСОБА_15, ОСОБА_16, ОСОБА_17, ОСОБА_2, ОСОБА_18, ОСОБА_19.

Отже, ОСОБА_2, який брав участь у цьому судовому засіданні як представник третьої особи на стороні відповідача, також зазначений у довіреності, виданій позивачем, що суперечить зазначеним положенням ст.ст. 59, 61 ГПК та є підставою для недопуску ОСОБА_2 до участі у справі як представника.

ПРИПИНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 248 ЦК “Припинення представництва за довіреністю”:

Представництво за довіреністю припиняється у разі:

- 1) закінчення строку довіреності;
- 2) скасування довіреності особою, яка її видала;
- 3) відмови представника від вчинення дій, що були визначені довіреністю;
- 4) припинення юридичної особи, яка видала довіреність;
- 5) припинення юридичної особи, якій видана довіреність;
- 6) смерті особи, яка видала довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності.

У разі смерті особи, яка видала довіреність, представник зберігає своє повноваження за довіреністю для ведення невідкладних справ або таких дій, невиконання яких може призвести до виникнення збитків;

7) смерті особи, якій видана довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності.

2. з припиненням представництва за довіреністю **втрачає чинність передоручення.**

3. у разі припинення представництва за довіреністю **представник зобов'язаний негайно повернути довіреність.**

Стаття 249 ЦК “Скасування довіреності”:

1. **Особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення. Відмова від цього права є нікчемною.**

2. **Особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність.**

3. **Права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про ска-**

сування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя особа знала або могла знати, що дія довіреності припинилася.

4. Законом може бути встановлено право особи видавати безвідкличні довіреності на певний час. Безвідклична довіреність з корпоративних прав видається відповідно до закону, що регулює діяльність відповідних господарських товариств.

Частина 4 ст. 61 ГПК, ч. 4 ст. 64 ЦПК, ч. 3 ст. 60 КАС:

Про припинення представництва або обмеження повноважень представника за довіреністю або ордером має бути повідомлено суд.

Неправдиве повідомлення про повноваження

Стаття 400¹ КК:

Завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді, а так само умисне невнесення адвокатом до ордера відомостей щодо **обмежень повноважень**, встановлених договором про надання правничої допомоги, карається **штрафом до трьох тисяч НМДГ (51 000 грн) або арештом на строк до трьох місяців.**

ВИСНОВКИ

На час підготовки цього матеріалу укладачі не знайшли жодного кримінального провадження, порушеного за ст. 400¹ КК, натомість у ЄДРСР є численні **ухвали про відкриття провадження** у справі, де цю статтю **процитовано** після підпису судді (**як нагадування**). Наприклад, <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78312531>.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРОКУРОРОМ

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 131¹ Конституції України:

В Україні діє **прокуратура**, яка здійснює:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) **представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.**

Організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом.

Частини 3–5 ст. 53 ГПК, ч.ч. 3–5 ст. 56 ЦПК, ч.ч. 3–5 ст. 53 КАС:

У визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі **обґрунтовує, в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора**, а також зазначає **орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції** у спірних правовідносинах. Невиконання цих вимог має наслідком застосування положень, передбачених ст. 174 ГПК (ст. 185 ЦПК, ст. 169 КАС відповідно).

У разі відкриття провадження за позовною заявою особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (крім прокурора), особа, в чиїх інтересах подано позов, набуває статусу позивача.

У разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції дер-

жави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача. у разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі набуває статусу позивача.

Стаття 23 Закону України “Про прокуратуру”:

1. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом.

2. Прокурор здійснює представництво в суді інтересів **громадянина** (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така ОСОБА не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист.

Наявність таких обставин обґрунтовується прокурором у порядку, передбаченому ч. 4 цієї статті.

3. Прокурор здійснює представництво в суді **законних інтересів держави** у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб’єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Наявність таких обставин обґрунтовується прокурором у порядку, передбаченому ч. 4 цієї статті.

Не допускається здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, а також у правовідносинах, пов’язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів, діяльністю ВРУ, Президента України, створенням та діяльністю засобів масової інформації, а також політичних партій, релігійних організацій, організацій, що здійснюють професійне самоврядування, та інших громадських об’єднань. Представництво в суді інтересів держави в особі КМУ та НБУ може здійснюватися прокурором Генеральної прокуратури України або регіональної прокуратури виключно за письмовою вказівкою чи наказом Генерального прокурора або його першого заступника чи заступника відповідно до компетенції.

Стаття 23 Закону України “Про прокуратуру”:

4. **Наявність підстав для представництва має бути обґрунтована** прокурором у суді.

Прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва.

Прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, повідомити про це громадянина та його законного представника або відповідного суб'єкта владних повноважень. у разі підтвердження судом наявності підстав для представництва прокурор користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони процесу. Наявність підстав для представництва може бути оскаржена громадянином чи її законним представником або суб'єктом владних повноважень.

Виключно з метою встановлення наявності підстав для представництва інтересів держави в суді у випадку, якщо захист законних інтересів держави не здійснює або неналежним чином здійснює суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, прокурор має право отримувати інформацію, яка на законних підставах належить цьому суб'єкту, витребувати та отримувати від нього матеріали та їх копії.

У разі відсутності суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесений захист законних інтересів держави, а також у разі представництва інтересів громадянина з метою встановлення наявності підстав для представництва прокурор має право:

1) витребувати за письмовим запитом, ознайомлюватися та безоплатно отримувати копії документів і матеріалів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ і організацій, органів ПФУ та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, що знаходяться у цих суб'єктів, у порядку, визначеному законом;

2) отримувати від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ та організацій, органів ПФУ та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування усні або письмові пояснення. Отримання пояснень від інших осіб можливе виключно за їхньою згодою.

6. Під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави в суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження:

- 1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням);
- 2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження;
- 3) ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи;
- 4) брати участь у розгляді справи;

5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом;

6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді;

7) з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що знаходяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження.

7. у разі встановлення ознак адміністративного чи кримінального правопорушення прокурор зобов'язаний здійснити передбачені законом дії щодо порушення відповідного провадження.

Стаття 24 Закону України “Про прокуратуру”:

1. **Право подання позовної заяви** (заяви, подання) в порядку цивільного, адміністративного, господарського судочинства надається **Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних та місцевих прокуратур, їх першим заступникам та заступникам.**

2. **Право подання цивільного позову** у кримінальному провадженні надається **прокурору, який бере в ньому участь.**

3. **Право подання апеляційної чи касаційної скарги** на судові рішення в цивільній, адміністративній, господарській справі надається **прокурору, який брав участь** у судовому розгляді, а також незалежно від участі в розгляді справи **прокурору вищого рівня**: Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних та місцевих прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників регіональних прокуратур.

4. **Право подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення ВСУ** в цивільній, адміністративній, господарській справі надається **Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних прокуратур.**

5. **Право подання апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення ВСУ на судові рішення у кримінальній справі** надається **прокурору, який брав участь** у судовому розгляді, а також незалежно від його участі в розгляді справи **прокурору вищого рівня**: Генеральному прокурору, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних прокуратур, їх першим заступникам та заступникам, крім випадків, коли йдеться про рішення у кримінальних провадженнях, розслідування в яких здійснювалося Національним антикорупційним бюро України, – у таких випадках відповідне право надається

прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від його участі в розгляді справи: керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його першому заступнику та заступнику.

6. Змінити, доповнити, відкликати, відмовитися від позову (заяви, подання), апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення ВСУ має право прокурор, який її подав, або прокурор вищого рівня.

7. Повноваження прокурорів, передбачені цією статтею, здійснюються виключно на підставах та в межах, передбачених процесуальним законодавством.

Наказ Генеральної прокуратури України від 21.09.2018 № 186 “Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді та при виконання судових рішень”

Наказ Генеральної прокуратури України від 05.04.2016 № 134 “Про затвердження Положення про службове посвідчення прокурора”

ПОРАДА:

Якщо ви є відповідачем (особою, яка представляє інтереси відповідача) у справі за позовом прокурора, рекомендується ретельно вивчити позов стосовно його **обґрунтованості** (наприклад, йдеться про **порушення приватних інтересів, а не інтересів держави**) та **обґрунтованості** звернення (наприклад, **наявність компетентного органу, уповноваженого на звернення з відповідним позовом, незвернення прокурором попередньо до такого органу** тощо) та у разі недотримання вимог ст. 23 Закону України “Про прокуратуру” ставити перед судом питання про повернення відповідного позову, а якщо провадження було відкрито – про закриття такого провадження.

У разі звернення прокурора із **заявою про залучення його до участі у справі після початку розгляду справи по суті** задоволення судом відповідного клопотання суперечитиме вимогам процесуального законодавства.

За судовою практикою **прокурор, який не був учасником судового процесу, має право звернутися з апеляційною/касаційною скаргою** на судові рішення, проте варто звертати увагу на **дотримання прокурором положень ст. 24 Закону України “Про прокуратуру”**, а у разі виявлення порушень звертати увагу суду на такі невідповідності.

Прокурор, який не є учасником справи, відповідно до положень процесуального законодавства не наділений повноваженнями, щодо звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Встановлення судом виключного випадку для подання позову прокурором в інтересах держави, зокрема, не з'ясування який суб'єкт владних повноважень не здійснює або неналежним чином здійснює відповідні повноваження щодо захисту інтересів держави або ж, що такий суб'єкт владних повноважень відсутній

Постанова КЦС ВС від 12.12.2018 № 495/9141/16-ц (61-26012св18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/778529239>

В.о. першого заступника керівника місцевої прокуратури звернувся до суду в інтересах держави із позовом до селищної ради, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, третя особа – виконавчий комітет міської ради, про визнання незаконним рішення, визнання недійсним свідчення про право власності на земельну ділянку.

Відповідно до усталеної практики Європейського суду з прав людини сторонами цивільного розгляду є позивач і відповідач, які мають рівні права, включаючи право на юридичну допомогу. Підтримка прокуратурою однієї зі сторін може бути виправдана за певних умов, наприклад, з метою захисту вразливих осіб, які вважаються не здатними захистити свої інтереси самостійно, або в разі, якщо правопорушення зачіпає велику кількість людей, або якщо вимагають захисту реальні державні інтереси або майно (KOROLEV v. RUSSIA (no. 2), № 5447/03, § 33, ЄСПЛ, від 01 квітня 2010 року; MENCHINSKAYA v. RUSSIA, № 42454/02, § 35, ЄСПЛ, від 15 січня 2009 року).

ЄСПЛ зауважує, що національні суди мають вибирати способи такого тлумачення, які зазвичай можуть включати акти законодавства, відповідну практику, наукові дослідження тощо (VOLOVIK v. UKRAINE, № 15123/03, § 45, ЄСПЛ, 06.12.2007).

Тлумачення п. 3 ч. 1 ст. 131-1 Конституції України, з урахуванням практики ЄСПЛ, свідчить, що прокурор може представляти інтереси держави в суді тільки у виключних випадках, які прямо передбачені законом. Розширене тлумачення випадків (підстав) для представництва прокурором інтересів держави в суді не відповідає принципу змагальності, який є однією з засад правосуддя (п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України). у п. 3 ч. 1 ст. 131-1 Конституції України міститься відсилання до окремого закону, яким мають бути визначені виключні випадки та порядок представництва прокурором інтересів держави в суді. Таким є Закон України від 14 жовтня 2014 № 1697-VII «Про прокуратуру».

Тлумачення ч. 3 ст. 23 ЗУ «Про прокуратуру» дозволяє зробити висновок, що прокурор може представляти інтереси держави в суді лише у двох випадках: (а) якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший

суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження; (б) у разі відсутності такого органу.

Захищати інтереси держави повинні насамперед відповідні суб'єкти владних повноважень, а не прокурор. Щоб інтереси держави не залишилися незахищеними, прокурор виконує субсидіарну роль, замінює в судовому провадженні відповідного суб'єкта владних повноважень, який всупереч вимог закону не здійснює захисту або робить це неналежно. у кожному такому випадку прокурор повинен навести (а суд перевірити) причини, які перешкоджають захисту інтересів держави належним суб'єктом, і які є підставами для звернення прокурора до суду.

Аналогічні висновки зроблені в постанові ВС КАС від 25.04.2018 № 806/1000/17, постанові ВС КЦС від 13.06.2018 № 687/379/17, постанові ВС КГС від 31.10.2018 № 911/360/17.

При вирішенні спору суди не перевірили та не встановили наявності виключного випадку для подання позову в.о. першого заступника керівника місцевої прокуратури в інтересах держави. Зокрема, не з'ясували який суб'єкт владних повноважень не здійснює або неналежним чином здійснює відповідні повноваження щодо захисту інтересів держави або ж, що такий суб'єкт владних повноважень відсутній.

Оскаржені рішення ухвалено з порушенням норм процесуального права. У зв'язку з наведеним, касаційну скаргу задовольнити частково, оскаржені рішення скасувати, а справу передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

Виключні випадки і порядок представництва прокурором інтересів держави в суді

Постанова КГС ВС від 01.11.2018 у справі № 910/18770/17
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77753791>

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України в Україні діє прокуратура, яка здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Розглядаючи кожен випадок окремо, суд вирішує, наскільки участь прокурора у розгляді справи відповідає принципу рівноправності сторін.

У Рекомендаціях Парламентської Асамблеї Ради Європи від 27.05.2003 № 1604 (2003) "Про роль прокуратури в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві закону" щодо функцій органів прокуратури, які не належать до сфери кримінального права, наголошено, що вкрай важливо забезпечити обмеження повноважень і функцій прокурорів сферою переслідування осіб, винних у скоєнні кримінальних правопорушень, при цьому загальні завдання щодо захисту інтересів держави мають вирішуватися через

систему здійснення кримінального правосуддя, а для виконання будь-яких інших функцій необхідно заснувати окремі, належним чином розміщені та ефективні органи.

З урахуванням ролі прокуратури у демократичному суспільстві та необхідності дотримання справедливого балансу стосовно рівноправності сторін судового провадження зміст п. 3 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України щодо підстав представництва прокурора інтересів держави в судах не може тлумачитись розширено.

Отже, прокурор може представляти інтереси держави у суді у виключних випадках, які прямо передбачені законом. Розширене тлумачення випадків (підстав) для представництва прокурором інтересів держави у суді не відповідає принципу змагальності, який є однією із засад правосуддя (п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України).

Положення п. 3 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України відсилає до спеціального закону, яким має бути визначено виключні випадки та порядок представництва прокурором інтересів держави в суді. Таким законом є Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII “Про прокуратуру”.

Виятковими випадками, за яких прокурор може здійснювати представництво інтересів держави в суді, є порушення або загроза порушення інтересів держави. Ключовим для застосування цієї конституційної норми є поняття “інтерес держави”.

Із врахуванням того, що “інтереси держави” є оціночним поняттям, прокурор чи його заступник у кожному конкретному випадку самостійно визначає з посиланням на законодавство, на підставі якого подається позов, в чому саме відбулося чи може відбутися порушення матеріальних або інших інтересів держави, обґрунтовує у позовній заяві необхідність їх захисту та зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах.

Виключні випадки і порядок представництва прокурором інтересів держави в суді

Постанова КГС ВС від 01.11.2018 у справі № 910/18770/17
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77753791>

Суд звертає увагу, що захищати інтереси держави повинні насамперед відповідні суб'єкти владних повноважень, а не прокурор. Щоб інтереси держави не залишилися незахищеними, прокурор виконує субсидіарну роль, замінює у судовому провадженні відповідного суб'єкта владних повноважень, який всупереч вимогам закону не здійснює захисту або робить це неналежно. у кожному такому випадку прокурор повинен навести (а суд перевірити) при-

чини, які перешкоджають захисту інтересів держави належним суб'єктом, і які є підставами для звернення прокурора до суду.

Прокурор не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень, який може і бажає захищати інтереси держави.

Підставою для звернення прокурора із позовом до суду стало звернення підприємства (третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору) до прокуратури з повідомленням про порушення порядку надання у користування мисливських угідь, яке полягає у неотриманні погодження підприємством і неукладенні із ним договору щодо врегулювання відносин.

Однак чинним законодавством не передбачено звернення прокурора в інтересах суб'єкта господарювання.

Згідно зі ст. 37 Закону України “Про мисливське господарство та полювання” державний контроль у галузі мисливського господарства та полювання здійснюється КМУ, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, місцевими державними адміністраціями, іншими державними органами відповідно до законодавства.

За змістом п.п. 1, 3, 7 Положення про Державне агентство лісових ресурсів України, затвердженого постановою КМУ від 08.10.2014 № 521, таким центральним органом виконавчої влади є Державне агентство лісових ресурсів України, яке здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи.

Водночас як зазначеними, так і будь-якими іншими нормативно-правовими актами України не передбачено повноважень Державного агентства лісових ресурсів України та його територіальних органів здійснювати контроль за законністю прийняття рішень органами місцевого самоврядування, у тому числі щодо надання у користування мисливських угідь.

Згідно з ч. 4 ст. 23 Закону України “Про прокуратуру” прокурор здійснює представництво інтересів держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва.

Однак у матеріалах позову та судових рішеннях не розмежовано інтересів суб'єктів господарювання та держави з урахуванням положень чинного законодавства, не зазначено про неправомірне використання відповідачем-2 території цих суб'єктів господарювання, конкретних розмірів, а також про заявлення ними будь-яких самостійних вимог тощо, що свідчить про порушення положень ч. 3 ст. 2 ГПК.

Крім того, прокурор не довів, яким саме чином позбавлення відповідача-2 права користуватися спірними мисливськими угіддями сприятиме задоволенню суспільного інтересу.

Суд під час розгляду справи має з'ясувати наявність обставин, з якими закон пов'язує можливість звернення прокурора з позовом до суду

Постанова КГС ВС від 05.11.2018 у справі № 910/4345/18
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77850669>

Прокурор, звертаючись із позовом про стягнення з ДП заборгованості з орендної плати за договором оренди землі, укладеним між райдержадміністрацією та ДП, наголосив, що недоотримання значної суми орендної плати суттєво ослаблює дохідну частину місцевого бюджету та може призвести до неможливості покриття щомісячних (постійних) видатків місцевого бюджету, забезпечення виконання відповідних програм і, як наслідок, до необхідності державного забезпечення збалансування місцевого бюджету. Прокурор зазначив, що місцеві інтереси пов'язані із загальнодержавними і внаслідок порушення економічних (матеріальних) інтересів місцевого самоврядування порушуються також інтереси держави.

Прокурор акцентував, що невжиття райдержадміністрацією та сільською радою заходів цивільно-правового характеру до захисту інтересів територіальної громади є підставою для захисту цих прав органами прокуратури шляхом представництва інтересів у судів.

Суди дійшли висновку про незазначення прокурором обставин, які б свідчили про неналежне здійснення уповноваженими органами відповідних повноважень, а відповідно, і про необґрунтованість прокурором наявності підстав для здійснення представництва. Суди наголосили, що позивачі, в особі яких в інтересах держави з позовом до суду звернувся прокурор, мають підстави і можливість самостійно захищати свої права за договором оренди земельної ділянки і прокурор не довів неможливості реалізації такого захисту самими позивачами.

Проте суди попередніх інстанцій не з'ясували, чи потребують захисту державні інтереси у цьому випадку, чи замінює прокурор у цьому судовому провадженні орган, уповноважений на виконання відповідних функцій, який не здійснює захисту або робить це неналежно. Суди також не перевірили наведені прокурором причини, які, на його думку, перешкоджають захисту інтересів держави належним суб'єктом, у зв'язку з чим прокурор звернувся до суду, як і не з'ясували, чи вжито прокурором всіх передбачених чинним законодавством заходів, які передують зверненню прокурора до суду для здійснення представництва інтересів держави.

З'ясування зазначених питань і встановлення відповідних обставин можливе під час здійснення розгляду справи, а отже висновок судів про повернення позову прокурора в інтересах держави в особі сільської ради та райдержадміністрації КГС ВС визнав **передчасним**.

Прокурором безпідставно не зазначено орган, уповноважений здійснювати функції держави у спірних правовідносинах

Постанова КГС ВС від 13.11.2018 у справі № 906/166/18

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77983864>

До господарського суду надійшла позовна заява керівника місцевої прокуратури в інтересах держави до селищної ради і ТОВ про визнання незаконним і скасування рішення селищної ради “Про укладення попереднього договору оренди земельної ділянки з ТОВ”; **визнання недійсним договору оренди; зобов’язання ТОВ повернути земельну ділянку.**

Позовні вимоги обґрунтовано тим, що **належним розпорядником спірної земельної ділянки є центральний орган виконавчої влади, а саме КМУ**; спірне рішення було прийнято селищною радою із перевищенням повноважень, за відсутності землевпорядної документації, технічної документації та нормативно-грошової оцінки цих земель.

Постановою апеляційного суду **позов залишено без розгляду**. Здійснивши аналіз норм чинного законодавства, колегія суддів апеляційної інстанції взяла до уваги те, що **Головне управління Держгеокадастру області є органом виконавчої влади, через який держава Україна реалізує своє право державної власності на спірні земельні ділянки.**

Зважаючи на позицію прокурора та залежно від доведеної викладених ним обставин розпорядження спірної земельною ділянкою могло належати до компетенції або КМУ або Головного управління Держгеокадастру області, в межах якої ці органи виконували функції саме розпорядника відповідних земель від імені власника, яким є держава Україна, з усіма повноваженнями власника на захист права власності.

Колегія суддів касаційного суду визнала **необґрунтованими доводи прокурора про відсутність у КМУ як у розпорядника таких земель права звертатися до суду з позовами на захист права державної власності таких земель**. Разом із тим прокурор не зазначив як позивача у поданому ним позові ані КМУ, на наявність повноважень якого у спірних відносинах наполягає в своїх позові та касаційній скарзі, ані Головне управління Держгеокадастру області.

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 185 ГПК за результатами підготовчого засідання суд постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без розгляду. Пунктом

1 ч. 1 ст. 226 ГПК установлено, що суд залишає позов без розгляду, якщо позов подано особою, яка не має процесуальної дієздатності.

З огляду на те, що **прокурором у цій справі безпідставно не зазначено орган (органи), уповноважений (уповноважені) здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, який набуває статусу позивача, тобто особи, в інтересах якої (яких) подано позов про захист порушеного права та/або охоронюваного законом інтересу, КГС ВС погодився із висновком суду апеляційної інстанції про наявність підстав для залишення позовної заяви без розгляду.**

Аналогічну правову позицію викладено у постановках ВС від 05.07.2018 у справі № 917/1461/17 та від 23.10.2018 у справі № 906/240/18.

Проте таке залишення позову без розгляду, з урахуванням положень ч. 4 ст. 226 ГПК, не позбавляє прокурора права визначити орган, який, на його думку, є належним розпорядником від імені власника спірної земельної ділянки, і звернутися із позовом в інтересах такого органу, в межах розгляду якого доводити порушення прав саме цього органу.

Посилання скаргника на правову позицію, викладену у постанові ВС від 25.04.2018 у справі № 806/1000/17, стосовно того, що надмірна формалізація “інтересів держави”, особливо у сфері публічних правовідносин, може призвести до необґрунтованого обмеження повноважень прокурора на захист суспільно значущих інтересів там, де це дійсно потрібно, не спростовують необхідності дотримання прокурором вимог, наведених у п. 3 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України, ч. 3 ст. 4, ч.ч. 1, 3–5 ст. 53 ГПК та ч. 1, абз. 1–2 ч. 3, абз. 1–2 ч. 4 ст. 23 Закону України “Про прокуратуру”.

Положення нормативно-правових актів не можуть визначати конкретні предмети позовів, з якими уповноважений орган має право звернутися до суду

Постанова КГС ВС від 23.10.2018 у справі № 906/240/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77528224>

Керівник місцевої прокуратури в інтересах держави звернувся до селищної ради та ФГ із позовом про: визнання незаконним і скасування рішення сільради від 22.12.2017; визнання недійсними договорів оренди землі, укладених між сільрадою та ФГ, та зобов’язання повернути зазначені земельні ділянки.

Посилання прокурора на те, що органом, уповноваженим здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, є Головне управління Держгеокадастру області, проте у зазначеного органу немає повноважень щодо звернення до суду із вимогами, заявленими у цьому позові, КГС ВС відхилив з огляду на те, що таке твердження суперечить положенням нормативно-правових актів. При цьому прокурор не врахував, що положення таких норма-

тивних-правових актів не можуть визначати конкретні предмети і підстави позовів, з якими уповноважений орган має право звернутися до суду, оскільки зазначене було би неправомірним обмеженням повноважень такого органу у визначенні способу захисту та забезпеченні здійснення судового захисту інтересів держави.

З огляду на викладене КГС ВС визнав, що у цій справі немає передбачених законом виключних підстав, коли прокурор може звернутися до суду за захистом інтересів держави, адже безпідставно не зазначаючи орган, уповноважений здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, який набуває статусу позивача, тобто особи, в інтересах якої подано позов про захист порушеного права та/або охоронюваного законом інтересу, прокурор не підтвердив правових підстав для представництва та, відповідно, не набув процесуального статусу органу, якому законом (ст. 53 ГПК та ст. 23 Закону України “Про прокуратуру”) надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (спеціальної процесуальної правоздатності).

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 185 ГПК за результатами підготовчого засідання суд постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без розгляду.

Пунктом 1 ч. 1 ст. 226 цього Кодексу встановлено, що суд залишає позов без розгляду, якщо позов подано особою, яка не має процесуальної дієздатності.

З огляду на те, що прокурор у цій справі безпідставно не зазначив орган (органи), уповноважений (уповноважені) здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, який набуває статусу позивача, тобто особи, в інтересах якої (яких) подано позов про захист порушеного права та/або охоронюваного законом інтересу, місцевий господарський суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для залишення позовної заяви без розгляду.

При цьому КГС ВС урахував, що факт помилкового застосування місцевим господарським судом до спірних правовідносин положень п.п. 8, 9 ч. 1 ст. 226 ГПК та апеляційним господарським судом положень п. 1 ч. 2 ст. 226 ГПК не призвів до прийняття неправильного по суті судового рішення, тому не може бути достатньою підставою для його скасування, оскільки згідно з ч. 2 ст. 309 ГПК у редакції, чинній з 15.12.2017, не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань.

Звернення прокуратури без зазначення компетентного органу у спірних відносинах правомірно обґрунтовано перевищенням міською радою визначених законом меж її владних повноважень під час прийняття оскарженого рішення та укладення спірного договору

Постанова КГС ВС від 07.11.2018 у справі № 916/749/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78248442>

Стосовно доводів скаржника про недослідження судами питання представництва прокуратурою інтересів територіальної громади міста за наявності уповноваженого на те органу колегія суддів зауважує, що безпосереднє звернення прокуратури без зазначення компетентного органу, який здійснює функції держави у спірних відносинах, цілком правомірно обґрунтовано перевищенням міською радою як органом місцевого самоврядування, що здійснює правомочності власника майна, належного територіальній громаді міста, визначених законом меж її владних повноважень, а також необхідністю захисту інтересів держави у частині забезпечення права місцевої громади розпоряджатися землею, яка їй належить, що власне і стало підставою для звернення прокурора з цим позовом.

Наведені висновки не суперечать правовій позиції, викладеній у постановках КГС ВС від 12.03.2018 у справі № 927/880/17 та від 20.09.2018 у справі № 924/1237/17, на які послався скаржник у додаткових поясненнях до касаційної скарги, оскільки у цих справах, за встановлених судом обставин, прокурор, звертаючись до суду із позовом, не зазначив орган, уповноважений здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, який набуває статусу позивача, тобто особи, в інтересах якої подано позов про захист порушеного права, що і стало підставою для залишення позову у справі № 927/880/17 без розгляду, а у справі № 924/1237/17 – для відмови у позові.

Натомість у справі № 916/749/17, розглянутій КГС ВС, суди встановили, що оскільки захист інтересів держави в особі територіальної громади міста має здійснювати міська рада, проте саме цей орган місцевого самоврядування вчинив дії у виді прийняття рішення та підписання додаткового договору, які є незаконними і порушують інтереси держави в особі територіальної громади міста, прокурор правомірно заявив відповідний позов, а міську раду визначено одним із відповідачів у цій справі, позаяк іншого органу місцевого самоврядування, який би міг здійснити захист інтересів держави в особі територіальної громади міста, зважаючи на спірні правовідносини, немає.

Заяву прокурора про залучення до участі у справі подано після початку розгляду справи, що ставить під загрозу принцип рівності сторін

Постанова КГС ВС від 20.11.2018 у справі № 904/9761/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78215024>

Відповідно до ч. 3 ст. 53 ГПК у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті,

подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Однак, як убачається із матеріалів справи, заяву заступника прокурора про залучення до участі у справі прокуратури було подано до суду апеляційної інстанції і задоволено судом без урахування наведених положень господарського процесуального законодавства.

Згідно з усталеною практикою ЄСПЛ сама присутність прокурора на судовому процесі на боці однієї зі сторін ставить під загрозу принцип рівності та справедливий баланс між сторонами, участь прокурора може створювати відчуття нерівності у сторони (п.п. 30–33 рішення ЄСПЛ у справі “Менчинська проти Росії”, п. 53 рішення ЄСПЛ у справі “Мартіні проти Франції”).

Оскільки прокурор не є учасником справи, відповідно до положень процесуального законодавства він не наділений повноваженнями, зокрема, щодо звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами

Постанова КГС ВС від 16.10.2018 у справі № 916/1538/16
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77528053>

Якщо у новому законі немає положення про визнання пріоритетності раніше прийнятого закону, підлягають застосуванню положення пізніше прийнятого закону, зважаючи на визначення темпоральної (часової) колізії. Отже, за відсутності у ГПК (у редакції, чинній з 15.12.2017) визнання пріоритетності положень Закону України “Про прокуратуру” (чинний з 15.07.2015) застосуванню підлягають норми ГПК.

Так, відповідно до ст. 53 ГПК (у редакції, чинній з 15.12.2017, яка діяла на час звернення прокурора із заявою про перегляд рішення у цій справі за нововиявленими обставинами) у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Водночас за змістом п. 2 ч. 1 ст. 321 ГПК, якою встановлено порядок і строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подано з підстави, визначеної п. 2 ч. 2 ст. 320 цього Кодексу, – учасниками справи протягом тридцяти днів з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному провадженні набрав (набрала) законної сили.

Отже, убачається, що заяву про перегляд судового рішення, зокрема з підстав встановлення вироком або ухвалою про закриття кримінального прова-

дження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факту надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що мало наслідком ухвалення незаконного рішення у цій справі, **може бути подано учасником справи.**

Як убачається із матеріалів справи, предметом спору у ній є вимога ТОВ до міської ради про визнання права власності та скасування рішення органу місцевого самоврядування і свідоцтва про право власності на нерухоме майно, внаслідок прийняття яких міська рада оспорує право власності ТОВ на спірне нерухоме майно. При цьому, як встановлено господарським судом і зазначено у рішенні від 25.08.2016, міська рада повністю визнала позовні вимоги із посиланням, зокрема, на правомірність набуття ТОВ права власності на спірне нерухоме майно.

Натомість **прокурор у справі під час розгляду господарським судом і ухвалення рішення від 25.08.2016 у справу не вступав**, учасником справи не був. Отже, сторонами у цій справі на час звернення прокурора із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами були ТОВ – позивач і міська рада – відповідач.

Ураховуючи викладене, оскільки **прокурор не є учасником цієї справи** і відповідно до положень процесуального законодавства не має особливого статусу і **не наділений повноваженнями, зокрема щодо звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення у порядку іншому, ніж передбачений ст. 321 ГПК**, висновки судів про наявність правових підстав для задоволення заяви прокурора про перегляд рішення господарського суду від 25.08.2016 за нововиявленими обставинами КГС ВС визнав передчасними і такими, що не узгоджуються із положеннями чинного процесуального законодавства.

ПАТ “Укрзалізниця” самостійно несе відповідальність за наслідки своєї господарської діяльності, має право виступати стороною у суді, держава не відповідає за її зобов’язаннями, а тому ПАТ “Укрзалізниця” не є органом, в інтересах якого прокурор має право звертатися до суду
Ухвала КГС ВС від 29.01.2018 у справі № 910/23042/16
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71860828>

Заступник прокурора у касаційній скарзі **зазначив**, що відповідно до п.п. 25, 26, 53, 54 Статуту ПАТ “Укрзалізниця” засновником цього товариства є держава в особі КМУ. Єдиним акціонером ПАТ “Укрзалізниця” є держава в особі КМУ. Органу державної влади, до компетенції якого віднесено повноваження щодо захисту державних інтересів у цій справі, немає, а сума коштів, що підлягає стягненню з товариства, засновником якого є держава, є значною, що може призвести до загрози порушення інтересів держави.

За змістом ч. 3 ст. 23 Закону України “Про прокуратуру” прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб’єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Посилання заступника прокурора в обґрунтування підстав звернення, що засновником ПАТ “Укрзалізниця” відповідно до п. 25 його Статуту є держава в особі КМУ, а управління корпоративними правами держави стосовно товариства здійснює КМУ, не наділяє прокуратуру правом захищати права та інтереси цього товариства.

Як убачається із п. 12 Статуту ПАТ “Укрзалізниця”, **товариство є юридичною особою із дня державної реєстрації. Згідно з п. 14 Статуту товариство має право від свого імені вчиняти будь-які правочини та укласти будь-які договори, набувати майнові та немайнові права, нести обов’язки, виступати позивачем та відповідачем у суді, крім випадків, передбачених законодавством та цим Статутом. ПАТ “Укрзалізниця” діє на принципах повної господарської самостійності та самоокупності, несе відповідальність за наслідки своєї господарської діяльності та виконання зобов’язань (п. 19 Статуту). Згідно з п. 22 цього Статуту ПАТ “Укрзалізниця” не відповідає за зобов’язаннями держави, а держава не відповідає за зобов’язаннями товариства.**

Оскільки ПАТ “Укрзалізниця” не є органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншим суб’єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесено відповідні повноваження, як того вимагає ст. 23 Закону України “Про прокуратуру”, відповідно, немає і підстав для представництва товариства із посиланням на зазначену норму.

Зважаючи на викладене, суд погодився із доводами, наведеними у відзиві, **про відсутність підстав у прокурора для представництва інтересів ПАТ “Укрзалізниця”, які відповідають зазначеним вище висновкам суду,**

Згідно з положеннями п. 1 ч. 1 ст. 296 ГПК суд касаційної інстанції **закриває касаційне провадження, якщо після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати.**

За таких обставин, зважаючи на відсутність правових підстав для представництва інтересів ПАТ “Укрзалізниця” в суді касаційної інстанції прокуратурою, КГС ВС заклав касаційне провадження, порушене за касаційною скаргою прокурора у цій справі.

Обставини, за яких орган прокуратури вищого рівня дізнався про оскаржуване рішення належать до питань внутрішньої організації взаємодії між органами прокуратури вищого та підпорядкованого рівня. Аргументи про обчислення строку на оскарження з моменту, коли про постановлення рішення стало відомо саме Генпрокуратурі відхилено.

Постанова КГС ВС від 19.12.2018 № 903/594/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78715808>

Визначений ч. 3 ст. 24 ЗУ "Про прокуратуру" та Наказом Генпрокуратури № 6гн від 28.05.2015 «Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень» **порядок взаємодії органів прокуратури вищого рівня та підпорядкованих органів прокуратури, які разом становлять єдину систему, у тому числі з приводу представництва та захисту інтересів держави в суді, покликаний забезпечити своєчасне оскарження незаконного, на думку прокурора, судового рішення.**

У справі, що розглядається, **апеляційний суд, відмовляючи Заступнику Генерального прокурора у відкритті апеляційного провадження на рішення суду першої інстанції, виходив з висновку про неповажність визначених апелянтом, як в апеляційній скарзі, так і в заяві про поновлення строку на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції причин пропуску строку на апеляційне оскарження.**

При цьому апеляційний суд встановив **обставини обізнаності органів прокуратури про ухвалення оскаржуваного рішення суду першої інстанції з моменту його ухвалення, оскільки в судовому засіданні 30.08.2017, коли ухвалювалось оскаржуване рішення, був присутній прокурор відділу Прокуратури Волинської області, а в листі прокуратури Волинської області від 22.08.2018, за результатами вирішення питання про оскарження рішення Господарського суду Волинської області від 30.08.2017 у цій справі місцевою прокуратурою складений висновок про відсутність підстав для подальшого його оскарження, з яким прокуратура області погодилась.**

Ці обставини в сукупності свідчать, що **органи прокуратури, які становлять єдину систему, були обізнані про прийняття судом першої інстанції рішення про відмову в позові і не були позбавлені об'єктивної можливості його оскаржити, а навпаки дійшли висновку про відсутність підстав для оскарження. Обставини, за яких орган прокуратури вищого рівня дізнався про оскаржуване рішення та підстав його ухвалення, належать до питань внутрішньої організації взаємодії між органами прокуратури вищого та підпорядкованого рівня, однак не належать до питання доступу органів прокуратури до правосуддя.**

В п. 41 рішення ЄСПЛ "Пономарьов проти України" від 03.04.2008 зазначено, що правова система багатьох країн-членів передбачає можливість про-

довження строків, якщо для цього є обґрунтовані підстави. Разом з тим, якщо строк на ординарне апеляційне оскарження поновлений зі спливом значного періоду часу та за підстав, які не видаються переконливими, таке рішення може порушити **принцип юридичної визначеності**, так як і перегляд в порядку нагляду. ЄСПЛ визнає, що **вирішення питання щодо поновлення строку на оскарження перебуває в межах дискреційних повноважень національних судів, однак такі повноваження не є необмеженими**. Від судів вимагається вказувати підстави. Однією із таких підстав може бути, наприклад, неповідомлення сторін органами влади про прийняті рішення у їхній справі. Проте навіть тоді можливість поновлення не буде необмеженою, оскільки сторони в розумні інтервали часу мають вживати заходів, щоб дізнатись про стан відомого їм судового провадження.

Суд відхиляє твердження скаржника про обмеження апеляційним судом доступу Генеральній прокуратурі України до правосуддя відмовою у відкритті апеляційного провадження, а також відхиляє аргументи скаржника про обчислення строку на апеляційне оскарження з моменту, коли про постановлення рішення судом першої інстанції стало відомо Генеральній прокуратурі України як особі, що подає апеляційну скаргу.

ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ПОСЛУГ АДВОКАТА

ЗАКОНОДАВСТВО

Частини 1, 2 ст. 126 ГПК, ч.ч. 1, 2 ст. 137 ЦПК:

Витрати, пов'язані з правничою допомогою адвоката, несуть сторони, крім випадків надання правничої допомоги за рахунок держави.

За результатами розгляду справи витрати на професійну правничу допомогу адвоката підлягають розподілу між сторонами разом із іншими судовими витратами.

Частини 1, 2 ст. 134 КАС:

Витрати, пов'язані з правничою допомогою адвоката, несуть сторони, крім випадків надання правничої допомоги за рахунок держави.

За результатами розгляду справи витрати на правничу допомогу адвоката підлягають розподілу між сторонами разом з іншими судовими витратами, за винятком витрат суб'єкта владних повноважень на правничу допомогу адвоката.

Частини 2, 3, 4 ст. 126 ГПК, ч.ч. 2, 3, 4 ст. 137 ЦПК, ч.ч. 3, 4, 5 ст. 134 КАС:

Для цілей розподілу судових витрат:

1) розмір витрат на професійну правничу допомогу адвоката, в тому числі гонорару адвоката за представництво в суді та іншу професійну правничу допомогу, пов'язану зі справою, включаючи підготовку до її розгляду, збір доказів тощо, а також вартість послуг помічника адвоката, визначається згідно з умовами договору про надання правничої допомоги та на підставі відповідних доказів щодо обсягу наданих послуг і виконаних робіт та їх вартості, що сплачена або підлягає сплаті відповідною стороною або третьою особою;

2) розмір суми, що підлягає сплаті в порядку компенсації витрат адвоката, необхідних для надання правничої допомоги, встановлюється згідно з умовами договору про надання правничої допомоги на підставі відповідних доказів, які підтверджують здійснення відповідних витрат.

Для визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу з метою розподілу судових витрат учасник справи подає детальний опис робіт (на-

даних послуг), виконаних адвокатом, та здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги.

Розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із:

- 1) складністю справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг);
- 2) часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг);
- 3) обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт;
- 4) ціною позову та (або) значенням справи для сторони, в тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи.

Порядок визначення розміру витрат на оплату послуг адвоката

ОБУМОВЛЕНИЙ

умовами договору про надання правничої допомоги
доказами, які підтверджують здійснення відповідних витрат

ВКЛЮЧАЄ

підготовку справи до розгляду,
гонорар за представництво,
витрати ні збір доказів тощо,
вартість послуг помічника адвоката

МАЄ БУТИ СПІВМІРНИМ ЗІ:

складністю справи та виконаних адвокатом робіт;
часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт;
обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт;
ціною позову та (або) значенням справи для сторони,
у т.ч. впливом на репутацію сторони.

**Витрати за надання правничої допомоги за рахунок
держави та юридичних осіб, на території яких стався
нешасний випадок внаслідок надзвичайної ситуації**

ЗАКОНОДАВСТВО

Законом України від 03.10.2017 № 2147-VIII, згідно з яким процесуальні кодекси викладено у новій редакції (що вступили в силу з 15.12.2017), визнано таким, що втратив чинність, зокрема, Закон України від 20.12.2011

№ 4191-VI “Про граничний розмір компенсації витрат на правничу допомогу у цивільних та адміністративних справах”.

Для випадків надання правничої допомоги за рахунок держави залишається чинною постанова КМУ “Про граничні розміри компенсації витрат, пов’язаних з розглядом цивільних, адміністративних та господарських справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави” від 27.04.2006 № 590, останні зміни до якої наразі внесено 28.02.2018:

1. Затвердити граничні розміри компенсації витрат, пов’язаних з розглядом цивільних, адміністративних та господарських справ, згідно з додатком.

2. Установити, що:

коли обидві сторони у цивільній або адміністративній справі звільнені від оплати судових витрат, вони компенсуються за рахунок держави в їх фактичному розмірі, але не більше граничних розмірів компенсації таких витрат згідно з додатком;

компенсація судових витрат ОСОБАМ, які їх зазнали, здійснюється шляхом перерахування коштів на їх поточні рахунки в банківських установах; підставою для компенсації судових витрат є судове рішення.

Частина 7 ст. 137 ЦПК:

Витрати фізичних осіб, пов’язані з оплатою професійної правничої допомоги при розгляді судом справ про оголошення померлою фізичної особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку, або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, несуть юридичні особи, на території яких мав місце нещасний випадок внаслідок таких надзвичайних ситуацій.

Рішення ЄСПЛ щодо розміру судових витрат

Рішення ЄСПЛу справах: “Барішевський проти України” від 26.02.2015 (заява № 71660/11), “Двоїних проти України” від 12.10.2016 (заява № 72277/01), “East/West Alliance Limited” проти України” від 23.01.2014 (заява № 19336/04):

заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим.

Рішення ЄСПЛ у справі “Лінгенс проти Австрії” від 08.07.1986 (заява № 9815/82):

у цій справі витрати було визнано фактичними та необхідними, питання виникло, зокрема, щодо розумності їх розміру.

ВИСНОВКИ

Згідно з практикою ЄСПЛ для відшкодування судових витрат, у тому числі (за надання правничої допомоги) необхідно довести:

- фактичність і неминучість таких витрат;
- обґрунтованість та розумність їх розміру.

ПОРАДА

Рекомендується не забувати своєчасно користуватися своїм правом на подання заяви про відшкодування/зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, які підлягають розподілу між сторонами, дотримуючись при цьому встановленого обов'язку доведення співмірності/неспівмірності витрат.

Відсутність документального підтвердження витрат на правову допомогу (у т.ч. консультацій) і розрахунку є підставою для відмови у задоволенні вимог про відшкодування таких витрат

Постанова ВП ВС від 27.06.2018 у справі № 826/1216/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75149541>

Пунктом 3.2 рішення КСУ від 30.09.2009 № 23-рп/2009, передбачено, що правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом і формами та може включати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах тощо. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати. Право на правову допомогу – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права.

Отже, із викладеного вбачається, що до правової допомоги належать і консультації та роз'яснення з правових питань; складання заяв, скарг та інших документів правового характеру; представництво у судах тощо.

Склад і розмір витрат, пов'язаних з оплатою правової допомоги, входить до предмета доказування у справі.

На підтвердження цих обставин суду повинні бути надані: договір про надання правової допомоги (договір доручення, договір про надання юридичних послуг та ін.), документи, що свідчать про сплату гонорару та інших витрат, пов'язаних із наданням правової допомоги, оформлені у встановленому законом порядку (квитанція до прибуткового КАСового ордера, платіжне доручен-

ня з відміткою банку або інший банківський документ, КАСові чеки, посвідчення про відрядження).

Зазначені витрати мають бути документально підтверджені та доведені. Відсутність документального підтвердження витрат на правову допомогу, а також розрахунку таких витрат є підставою для відмови у задоволенні вимог про відшкодування таких витрат.

До клопотання про стягнення витрат на оплату послуг адвоката не додано детального опису робіт, виконаних адвокатом, і здійснених ним витрат

Постанова КГС ВС від 20.02.2018 у справі № 908/1088/17
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72491785>

Відповідач подав клопотання про стягнення з позивача на свою користь понесені витрати на оплату послуг адвоката у сумі **900,00** (дев'ятсот) грн, яке КГС ВС відхилив з огляду на те, що згідно з ч. 3 ст. 126 ГПК для визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу з метою розподілу судових витрат учасник справи подає детальний опис робіт (наданих послуг), виконаних адвокатом, та здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги, однак подане клопотання зазначеним вимогам не відповідало.

Із долучених до матеріалів справи банківських виписок із рахунка адвоката позивача не вбачається, хто саме є платником коштів і на якій підставі здійснено відповідні платежі

Постанова КГС ВС від 08.02.2018 у справі № 910/11491/17
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72124299>

Стосовно витрат позивача на професійну правничу допомогу в сумі **9 000,00** грн КГС ВС зазначив таке.

Частиною 2 ст. 126 ГПК встановлено, що для цілей розподілу судових витрат розмір суми, що підлягає сплаті в порядку компенсації витрат адвоката, необхідних для надання правничої допомоги, встановлюється згідно з умовами договору про надання правничої допомоги на підставі відповідних доказів, які підтверджують здійснення відповідних витрат.

Отже, **необхідною умовою** для вирішення питання про розподіл цієї категорії судових витрат є наявність доказів, які підтверджують фактичне здійснення позивачем таких витрат. Проте із долучених позивачем до матеріалів справи банківських виписок із рахунка адвоката позивача на загальну суму **9 000,00** грн не вбачається, хто саме є платником коштів та на якій підставі здійснено відповідні платежі.

За відсутності доказів здійснення позивачем витрат на професійну правничу допомогу КГС ВС позбавлений можливості здійснити розподіл судових витрат у цій частині.

Учасник справи поставив під сумнів достовірність платіжних доручень, наданих на підтвердження оплати послуг адвоката, оскільки отримувачем коштів згідно із цими платіжними дорученнями є ФОП, однак не зазначено, що ця особа є адвокатом
 Постанова КГС ВС від 16.03.2018 у справі № 904/12152/16
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72854147>

КГС ВС відхилив доводи позивача про те, що у платіжних дорученнях, наданих представником відповідача-2 на підтвердження оплати адвокатських послуг, отримувачем зазначено **ФОП ОСОБА_1, а не адвоката ОСОБА_1.**

Однак під час розгляду справи судами попередніх інстанцій позивач **не довів, що ФОП ОСОБА_1 та адвокат ОСОБА_1 є різними особами, а також не спростував факту надання адвокатом правової допомоги відповідачеві-2 під час розгляду цієї справи.**

Визначена у договорі про надання правової допомоги фіксована вартість послуг адвоката у виді прогресивної процентної ставки від загальної суми позовних вимог не є безумовною підставою для відшкодування витрат на послуги адвоката саме у такому розмірі
 Постанова КГС ВС від 05.06.2018 у справі № 904/8308/17
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74842332>

Предмет спору: стягнення 110 482,41 грн.

Апеляційний суд, розподіляючи витрати на послуги адвоката, дійшов правильного висновку, що **наявні у матеріалах справи акт від 07.11.2017, платіжне доручення від 15.08.2017 про сплату 24 671,44 грн, а також визначена у договорі про надання правової допомоги у господарському процесі від 17.07.2017 фіксована вартість послуг адвоката у виді прогресивної процентної ставки у розмірі 22,5 % від загальної суми позовних вимог не є безумовною підставою для відшкодування витрат на послуги адвоката саме у такому розмірі (22,5 % від загальної суми позовних вимог), адже розмір таких витрат має бути доведеним, документально обґрунтованим і відповідати критерію розумної необхідності таких витрат.**

Однак апеляційний суд дійшов помилкового висновку, що розумним розміром витрат на послуги адвоката у цьому випадку є **11 048,24 грн** (витрати на правову допомогу під час розгляду справи в суді першої інстанції) та **6 000,00 грн** (в суді апеляційної інстанції), адже ця сума є завищеною і ста-

новить надмірний тягар для відповідача, що суперечить принципу розподілу витрат.

Беручи до уваги договір про надання правової допомоги в господарському процесі, платіжні доручення, акти виконаних робіт (в яких не наведено конкретного переліку наданих адвокатом позивачеві послуг); з огляду на те, що наявними у матеріалах справи доказами підтверджується, що адвокат здійснював підготовку і подання письмових пояснень, заяв, клопотань у цій справі, брав участь у засіданнях місцевого, апеляційного судів, а також те, що стягнення витрат на послуги адвоката у зазначеній апеляційним судом сумі не відповідає наведеним цим же судом критеріям розумності, співрозмірності, КГС ВС визнав за необхідне змінити постанову апеляційного суду в частині розподілу витрат на послуги адвоката шляхом зменшення цих сум із **11 048,24 грн до 3 000,00 грн** (витрати на правову допомогу під час розгляду господарської справи у місцевому суді) та із **6 000,00 грн до 2 000,00 грн** (у суді апеляційної інстанції).

Звертаючись із відзивом на касаційну скаргу, адвокат **просив стягнути з відповідача 12 000,00 грн судових витрат**, пов'язаних із наданням правової допомоги адвоката в суді касаційної інстанції, а на підтвердження понесення позивачем таких витрат послався на платіжне доручення від **27.03.2018**.

Оскільки із доданих до відзиву документів не можна встановити, які саме послуги (роботи) надав адвокат позивачеві, окрім підготовки і подання відзиву на касаційну скаргу (**обсягом 4 сторінки**), КГС ВС, керуючись ст. 126 ГПК, визнав за можливе стягнути з відповідача на користь позивача **1 317,00 грн витрат** на професійну правничу допомогу у суді касаційної інстанції.

Вирішуючи питання співмірності заявлених до стягнення витрат на професійну правничу допомогу адвоката, суд дійшов висновку, що критеріям пропорційності та розумності відповідає сума, яка дорівнює 50 % від попередньо заявленої до стягнення вартості такої допомоги

Постанова КГС ВС від 07.08.2018 у справі № 916/1283/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75896114>

Предмет спору: стягнення 2 083 759,87 грн.

У застосуванні критерію співмірності витрат на оплату послуг адвоката суд користується досить широким розсудом, який, тим не менше, повинен ґрунтуватися на більш чітких критеріях, визначених у ч. 4 ст. 126 ГПК. Ці критерії суд застосовує за наявності наданих стороною, яка зазначає про неспівмірність витрат, доказів та обґрунтування невідповідності цим критеріям заявлених до стягнення витрат. Таких доказів або обґрунтувань, у тому числі розрахунків, які б свідчили про неправильність розрахунку витрат або неналежність послуг адвоката у справі, позивач не надав. Водночас апеляційний

суд дослідив додані до клопотання про стягнення фактичних витрат на професійну правничу допомогу докази (рахунки, детальний опис виконаних робіт, акти виконаних робіт) і **не встановив недотримання відповідачем (його представником) вимог ч. 3 ст. 126 ГПК.**

Поряд із цим аналіз положень ч. 4 ст. 126 ГПК, а також норм ст. 129 цього Кодексу дає підстави для висновку, що для вирішення питання про розподіл судових витрат суд має враховувати: пов'язаність цих витрат із розглядом справи; обґрунтованість і пропорційність щодо предмета спору з урахуванням ціни позову, значення справи для сторін; вплив результату її вирішення на репутацію сторін, публічний інтерес до справи; поведінку сторони під час розгляду справи (зловживання стороною чи її представником процесуальними правами тощо); дії сторони щодо досудового врегулювання справи і врегулювання спору мирним шляхом.

Апеляційний суд послався на докази (укладений між відповідачем та адвокатським об'єднанням 05.01.2018 **договір** про надання правничої допомоги, **платіжні доручення про переказ відповідачем цьому адвокатському об'єднанню 252 921,00 грн** за зазначеним договором), установив обставини здійснення адвокатом **фактичного представництва** інтересів відповідача в суді апеляційної інстанції на підставі цього договору та дійшов висновку про **доведеність таких витрат із боку відповідача.**

Вирішуючи питання співмірності заявлених відповідачем до стягнення із позивача витрат на професійну правничу допомогу адвоката, апеляційний суд послався на норми ст. 15 ГПК, застосував критерії пропорційності та розумності та дійшов обґрунтованого висновку, що **таким критеріям відповідає сума, що дорівнює 50 % від попередньо заявленої відповідачем до стягнення вартості такої допомоги (252 921,00 грн), тобто 126 460,50 грн.**

Необхідно довести відображення адвокатом доходів, отриманих від незалежної професійної діяльності, як самозайнятою особою шляхом надання доказів ведення Книги обліку доходів та витрат

Постанова КАС ВС від 22.05.2018 у справі № 826/8107/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74203997>

До суду апеляційної інстанції для підтвердження витрат на професійну правничу допомогу щодо складання апеляційної скарги було додатково подано договір про надання правової допомоги від 01.12.2017, акт виконаних робіт від 04.12.2017, квитанцію про оплату правової допомоги на суму 5120,00 грн. Як установлено судами, в актах виконаних робіт зазначено, що затрачений час на складання позовних заяв становить 8 годин; **в акті виконаних робіт на складання апеляційної скарги не зазначено часу, витраченого на її під-**

готовку. При цьому у поданих документах жодним чином **не обґрунтовано заявлену фахівцем у галузі права та адвокатом вартість послуг із посиленням на первинні документи.**

З огляду на запровадження нових правил відшкодування витрат на професійну правничу допомогу, для підтвердження та обґрунтування розміру таких витрат **необхідним є приведення укладених до 15.12.2017 договорів у відповідність до вимог чинного КАС і доведення відображення фахівцем у галузі права та адвокатом доходів, отриманих від незалежної професійної діяльності, як самозайнятою особою шляхом надання доказів ведення Книги обліку доходів та витрат, затвердженої наказом Міністерства доходів і зборів України від 16.09.2013 № 481 “Про затвердження форми Книги обліку доходів і витрат, яку ведуть фізичні особи – підприємці, крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування, і фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, та Порядку її ведення”, зареєстрованим у в Мін’юсті 01.10.2013 за № 1686/24218.**

Оскільки наданими судам попередніх інстанцій документами **обґрунтованість і фактичний обсяг витрат на правничу допомогу у конкретній адміністративній справі не підтверджено належними та допустимими доказами, колегія суддів погоджується із висновком судів першої та апеляційної інстанцій про відсутність підстав для компенсації витрат позивача на правову допомогу.**

У рішенні ЄСПЛ у справі “East/West Alliance Limited” проти України”, оцінюючи вимогу заявника щодо здійснення компенсації витрат у розмірі 10 % від суми справедливої сатисфакції, виходив із того, що заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим (рішення у справі “Ботацці проти Італії” (Bottazzi v. Italy), № 34884/97).

Суд також зазначив, що підприємство-заявник уклало договір із юридичною фірмою щодо її гонорару, який можна порівняти з угодою про умовний адвокатський гонорар. Така угода, за якою клієнт адвоката погоджується сплатити як гонорар певний відсоток від суми, яку присудить позивачеві суд, – у разі якщо така сума буде присуджена та внаслідок якої виникають зобов’язання виключно між адвокатом і його клієнтом, **не може бути обов’язковою для суду, який повинен оцінити рівень судових та інших витрат, що мають бути присуджені з урахуванням того, чи були такі витрати понесені фактично, але й також і того, чи була їх сума обґрунтованою (рішення у справі “Ятрідіс проти Греції” (Iatridis v. Greece), № 31107/96).**

Стороною у відзиві не заявлено клопотання про зменшення розміру витрат на професійну правничу допомогу, заявлену до стягнення стороною при поданні скарги

Постанова КГС ВС від 01.03.2018 у справі № 910/13353/17
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72616971>

Відповідачем у касаційній скарзі заявлено вимогу про стягнення з позивача **5 500,00 грн витрат на правову допомогу адвоката** за договором про надання правової допомоги, копію якого додано до скарги.

В обґрунтування наведеної вимоги відповідачем **долучено копії: акта приймання-передачі наданих адвокатом послуг на загальну суму 5 500,00 грн із зазначенням кількості витраченого часу адвоката на надання правових послуг – 8 годин, платіжного доручення на сплату за надання правових послуг адвокатом за договором і заключної виписки товариства з банківського рахунка адвоката щодо отримання ним коштів від відповідача за платіжним дорученням.**

Обов'язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, які підлягають розподілу між сторонами (ч. 6 ст. 126 ГПК).

Разом із цим **клопотання про зменшення розміру витрат на професійну правничу допомогу адвоката позивачем до суду касаційної інстанції подано не було, як і не заявлено у відзиві на касаційну скаргу.**

За змістом ст. 129 ГПК судовий збір у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, покладається на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог (п. 2 ч. 1). Інші судові витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються у разі відмови у позові на позивача (п. 2 ч. 4).

З урахуванням наведеного та відповідно до положень ст. 126, ч. 4 ст. 129, п. "в" ч. 3 ст. 315 ГПК **вимоги відповідача, заявлені у касаційній скарзі, про стягнення з позивача витрат на правничу допомогу в сумі 5 500,00 грн КГС ВС задоволено, а судові витрати у справі покладено на позивача.**

У відзиві на касаційну скаргу заявлено вимогу про розподіл судових витрат на оплату правової допомоги, клопотання про зменшення розміру заявлених витрат не надходило, у задоволенні заявлених вимог по суті відмовлено

Додаткова постанова КГС ВС від 01.11.2018 у справі № 911/3650/17
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77528235>

Рішенням місцевого суду позов ТОВ задоволено, стягнуто з ФОП на користь ТОВ 77 001,00 грн.

Постановою ВС від 09.10.2018 касаційну скаргу ФОП залишено без задоволення, а ухвалу апеляційного суду про повернення його апеляційної скарги з підстав пропуску строку, встановленого на її подання, – без змін.

До ухвалення постанови судом касаційної інстанції ТОВ подало відзив на касаційну скаргу ФОП, в якому заявлено вимогу про розподіл судових витрат на оплату правової допомоги у суді касаційної інстанції.

На підтвердження понесених витрат на професійну правничу допомогу адвоката заявником надано копію договору про надання послуг від 01.10.2016, акт здачі-приймання наданих послуг за договором від 01.10.2016, рахунок-фактуру від 24.09.2018 про оплату юридичних послуг, виписки з рахунку ТОВ, платіжне доручення від 24.09.2018 про оплату юридичних послуг згідно з рахунком від 24.09.2018 в сумі 1 500,00 грн. Також у матеріалах справи є копія свідоцтва на право на заняття адвокатською діяльністю.

Згідно з ч. 4 ст. 126 ГПК розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із: 1) складністю справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг); 2) часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг); 3) обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт; 4) ціною позову та (або) значенням справи для сторони, в тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи.

У разі недотримання вимог ч. 4 ст. 126 ГПК суд може, за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат на професійну правничу допомогу адвоката, які підлягають розподілу між сторонами.

Обов'язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, які підлягають розподілу між сторонами.

Як убачається із матеріалів справи, 28.09.2018 ТОВ направило ФОП відзив на касаційну скаргу, який фактично є заявою про розподіл витрат на правничу допомогу, із додатками на 16 аркушах.

Від ФОП клопотання про зменшення розміру витрат на професійну правничу допомогу адвоката та заперечень стосовно неспівмірності заявлених ТОВ витрат на професійну правничу допомогу, понесених у зв'язку із касаційним розглядом справи, не надходило. у зв'язку з наведеним КГС ВС повністю задовольнив клопотання про стягнення 1 500,00 грн витрат на професійну правничу допомогу.

Особою подано заяву про стягнення витрат на професійну правничу допомогу лише після прийняття постанови судом касаційної інстанції (а не під час перегляду справи)

Ухвала КГС ВС від 22.11.2018 у справі № 924/1105/14
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78115354>

Постановою ВС від 15.05.2018 касаційну скаргу селищної ради залишено без задоволення, а постанову апеляційного господарського суду від 14.02.2018 – без змін.

Станом на час розгляду КГС ВС касаційної скарги у цій справі товариством заяву про стягнення витрат на професійну правничу допомогу не подано, а відповідно, не було і розглянуто. Питання щодо розподілу судових витрат, про які йдеться у заяві, не вирішувалося з огляду на відсутність самої заяви товариства про стягнення витрат на професійну правничу допомогу на час прийняття судом касаційної інстанції постанови, а також через неподання доказів понесення відповідних витрат, про які зазначено у заяві, розглянутій судом касаційної інстанції.

У наведеному випадку саме товариство, яке своєчасно (до прийняття судом касаційної інстанції постанови) не подало заяву (клопотання) про розподіл судових витрат на професійну правничу допомогу та своєчасно (до прийняття судом касаційної інстанції постанови) не надало доказів понесення відповідних витрат, несло ризики, пов'язані із тим, що така заява та докази понесення відповідних витрат не одержані судом касаційної інстанції до прийняття постанови, та, відповідно, не були ним розглянуті під час розгляду касаційної скарги у справі через відсутність такої заяви і відповідних доказів.

Ураховуючи зазначене, правових підстав для задоволення заяви не вбачається.

Аналогічну правову позицію викладено у постанові ВС від 24.07.2018 у справі № 918/560/16, і колегія суддів не визнала за необхідне відступати від висновку щодо застосування норм права, викладеного у раніше ухваленому рішенні ВС.

У разі направлення справи на новий розгляд суд касаційної інстанції не має правових підстав для розподілу судових витрат

Ухвала КГС ВС від 26.11.2018 у справі № 905/1620/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78115354>

Постановою ВС від 02.08.2018 касаційну скаргу задоволено частково, справу направлено на новий розгляд до суду першої інстанції.

10.10.2018 скаржник звернувся до КГС ВС із заявою про ухвалення судового рішення щодо нового розподілу судових витрат, а саме просив постановити ухвалу, якою здійснити розподіл судових витрат, понесених у зв'язку із розглядом справи у судах першої та апеляційної інстанцій, переглядом справи у суді касаційної інстанції, стягнути з прокуратури витрати зі сплати судового збору.

Відповідно до ч.ч. 1, 4, 14 ст. 129 ГПК судовий збір покладається: 1) у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні договорів, – на сторону, яка безпідставно ухиляється від прийняття пропозицій іншої сторони, або на обидві сторони, якщо судом відхилено частину пропозицій кожної із сторін; 2) у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, – на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог. Інші судові витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються: 1) у разі задоволення позову – на відповідача;

2) у разі відмови в позові – на позивача; 3) у разі часткового задоволення позову – на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог. Якщо суд апеляційної, касаційної інстанції, **не передаючи справи на новий розгляд**, змінює рішення або ухвалює нове, цей суд відповідно змінює розподіл судових витрат.

Суд може вирішити питання розподілу судових витрат у **додатковому рішенні після ухвалення рішення за результатами розгляду справи по суті** (абз. 2 ч. 3 ст. 233 ГПК).

Статтею 244 ГПК передбачено право учасників справи звернутися із заявою до суду, **що ухвалив рішення**, якщо судом не вирішено питання про судові витрати.

Із системного аналізу зазначених норм вбачається, що у **разі направлення справи на новий розгляд суд касаційної інстанції не має правових підстав для розподілу судових витрат**, понесених у зв'язку із розглядом справи, оскільки не ухвалювалося судове рішення, яким спір вирішено по суті, про що було зазначено у відповідній постанові суду касаційної інстанції.

СТЯГНЕННЯ ВИТРАТ ЗА НАДАНІ ПОСЛУГИ ІЗ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ З КЛІЄНТА

ЗАКОНОДАВСТВО

Пункт 4 ч. 1 ст. 1 Закону України від 05.07.2012 № 5076-VI “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”:

договір про надання правової допомоги – домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об’єднання) зобов’язується здійснити захист, представництво або надати інші види правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов’язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору.

Стаття 30 Закону України від 05.07.2012 № 5076-VI “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”:

1. Гонорар є формою винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

2. Порядок обчислення гонорару (фіксований розмір, погодинна оплата), підстави для зміни розміру гонорару, порядок його сплати, умови повернення тощо визначаються в договорі про надання правової допомоги.

3. При встановленні розміру гонорару враховуються складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини. Гонорар має бути розумним та враховувати витрачений адвокатом час.

“Гонорар успіху” не є ціною договору, а становить плату за результат, який не залежить від фактично наданих послуг

Постанова КЦС ВС від 12.06.2018 у справі № 462/9002/14-ц
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75003682>

Предметом спору у цій справі є неналежне виконання зобов’язань за договором про надання юридичних послуг у частині сплати додаткової ви-

нагороди адвокату у розмірі 10 % вартості частини квартири та стягнення у зв'язку із цим відповідних сум, а також визнання недійсним цього договору в частині умови про додаткову винагороду адвокату.

Формою винагороди адвоката за здійснення представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту є гонорар (плата за договором), порядок обчислення якого (фіксований розмір чи погодинна оплата), підстави для зміни його розміру, порядок сплати, умови повернення тощо відповідно до ст. 30 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” визначаються у договорі про надання правової допомоги.

При встановленні розміру гонорару відповідно до ч. 3 ст. 30 цього Закону врахуванню підлягають складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, витрачений ним час, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини.

Визначена договором додаткова винагорода адвокату за досягнення позитивного рішення у справі за своїм змістом і правовою природою не є ціною договору (платою за надані послуги) у розумінні положень ст.ст. 632, 903 ЦК і ст. 30 зазначеного Закону, а становить плату за сам результат (позитивне рішення), досягнення якого відповідно до умов договору не ставиться у залежність від фактично наданих послуг.

Інтереси ОСОБА_5 як сторони договору (клієнт) та ОСОБА_6, на користь якої укладено договір (матір клієнта), безумовно, не обмежуються отриманням власне послуг адвоката ОСОБА_4, а спрямовані на досягнення певного результату – “**позитивного рішення у справі № 2-3215/12**”, проте досягнення такого результату виходить за межі предмета договору, яким є лише надання юридичних послуг.

Рішення суду у цивільній справі є результатом вирішення спору, що виник між учасниками договірних правовідносин, актом органу судової влади, що приймається, складається і підписується виключно суддями відповідно до чітко визначених процедур судочинства іменем України на засадах верховенства права.

Судове рішення не належить до об'єктів цивільних прав (ч. 1 ст. 177 ЦК), а його ухвалення у конкретній справі не є результатом наданих адвокатами сторін послуг, а тому не може бути предметом договору (ч. 1 ст. 638 цього Кодексу).

Включення до умов договору про надання юридичних послуг пункту про винагороду адвокату за досягнення позитивного рішення суду суперечить основним засадам здійснення правосуддя в Україні, актам цивільного законодавства, у зв'язку з чим та з урахуванням положень ч. 1 ст. 203, ч. 1 ст. 215 ЦК підлягає визнанню недійсним за пред'явленням стороною договору позовом.

Отже, викладене, а також положення ст. 412 ЦПК є підставою для скасування оскаржуваного рішення у частині вирішення позовних вимог про ви-

знання недійсним пункту договору та ухвалення в цій частині нового рішення про їх задоволення.

Оскільки ВС дійшов висновку про недійсність п. 4.4 договору про надання юридичних послуг у цивільній справі, позовні вимоги адвоката ОСОБА_4 про стягнення з ОСОБА_5 сум на підставі цього пункту договору задоволенню не підлягають.

Факт накладення на адвоката дисциплінарного стягнення не позбавляє його права отримувати плату за надані юридичні послуги

Постанова КЦС ВС від 25.01.2018 у справі № 750/3888/16-ц

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/71896909>

Касаційну скаргу аргументовано тим, що правових підстав для стягнення боргу немає, оскільки позивач неналежним чином виконував обов'язки за договором про надання правової допомоги та не надав компетентній правовій допомозі, внаслідок чого допустив порушення правил адвокатської етики, за що і був притягнутий до дисциплінарної відповідальності; умови укладеного між сторонами договору не відповідають вимогам законодавства, оскільки не містять положень щодо порядку обчислення, зміни, сплати та повернення гонорару.

Посилання відповідача на невідповідність договору про надання правової допомоги адвокатом як аргумент щодо звільнення від обов'язку оплатити послуги, про що також зазначено у рішенні КДКА, є безпідставним, адже відповідач правочину недійсним у судовому порядку не визнавав, питання про його розірвання не порушував та не оспорював його умов, а тому такий правочин є правомірним з огляду на положення ст. 204 ЦК.

Факт накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у виді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю не позбавляє його можливості отримати плату за надані юридичні послуги, за відсутності доказів на підтвердження наявності підстав для відповідальності позивача за завдання збитків замовнику внаслідок невиконання або неналежного виконання умов договору про надання послуг за плату з його вини.

ЗАХОДИ РЕАКЦІЇ СУДУ НА ПОРУШЕННЯ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ. ОКРЕМА УХВАЛА

ЗАКОНОДАВСТВО

Суб'єкти, щодо яких може бути постановлено окрему ухвалу суду:

прокурор,

адвокат (ч. ч. 2, 6 ст. 246 ГПК, ч. ч. 2, 6 ст. 262 ЦПК, ч. 3 ст. 249 КАС);

державний виконавець, інша посадова ОСОБА органу державної виконавчої служби, **приватний виконавець** (ч. 3 ст. 246 ГПК, ч. 3 ст. 262 ЦПК);

свідок;

експерт;

перекладач (ч. 4 ст. 246 ГПК, ч. 4 ст. 262 ЦПК);

суд нижчої інстанції (ч. 10 ст. 246 ГПК, ч. 10 ст. 262 ЦПК, ч. 8 ст. 249 КАС);

юридичні особи, державні чи інші органи, інші особи, незалежно від того, чи є вони учасниками судового процесу, у разі, якщо суд при вирішенні спору виявив порушення законодавства або недоліки в діяльності таких осіб (ч. 1 ст. 246 ГПК, ч. 1 ст. 262 ЦПК);

особи, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними (в адміністративному судочинстві – ч. 2 ст. 249 КАС).

Частини 2, 6 ст. 246 ГПК, ч. ч. 2, 6 ст. 262 ЦПК, ч. 3 ст. 249 КАС:

Суд може постановити окрему ухвалу у випадку

зловживання процесуальними правами,

порушення процесуальних обов'язків,

неналежного виконання професійних обов'язків (у тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором.

Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката **надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності** прокурора або адвоката відповідно.

Зловживання процесуальними правами

Частина 2 ст. 43 ГПК, ч. 2 ст. 44 ЦПК, ч. 2 ст. 45 КАС:

Залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню судочинства, зокрема:

1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;

2) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями;

3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер (прим. – додатково див. наступну сторінку);

4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою;

5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі.

Подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер. Необхідність запровадження терміна “завідомо безпідставний спір” зумовлена, зокрема тим, що відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір.

Прикладами відсутності предмета спору можуть бути:

- здійснене у встановленому порядку скасування оспорюваного акта, якщо між сторонами у зв'язку із цим не залишилося неврегульованих питань;
- знищення спірного майна;
- врегулювання спору самими сторонами шляхом перерахування боргу (передача майна чи усунення перешкод у користуванні ним) після звернення кредитора з позовом за умови подання доказів такого врегулювання тощо.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК (п. 2 ч. 1 ст. 231 ГПК) суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, зокрема, якщо відсутній предмет спору.

Приклад безпідставного позову:

**Постанова об'єднаної палати КГС ВС від 07.12.2018
у справі № 910/7547/17:**

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78484783>

У справі за позовом сторони договору купівлі-продажу нерухомості до іншої сторони цього правочину про визнання договору недійсним як фіктивно-го, ВС з власних мотивів дійшов висновку про існування підстав для відмови у задоволенні позову.

ВС врахував, що позов подано стороною правочину, що за його ж твердженням було вчинено з пов'язаною особою з метою уникнення звернення стягнення на його майно з боку банку.

ВС дійшов висновку, що позов не підлягає задоволенню як такий, що спрямований на одержання особою судового захисту права, яким ОСОБА зловжила.

За висновком Верховного Суду вчинення власником майна правочину з розпорядження належним йому майном з метою унеможливити задоволення вимоги іншої особи-стягувача за рахунок майна цього власника, може бути кваліфіковане як зловживання правом власності, оскільки власник використовує правомочність розпорядження майном на шкоду майновим інтересам кредитора.

Права та обов'язки учасників справи

Частина 1 ст. 42 ГПК, ч. 1 ст. 43 ЦПК, ч. 3 ст. 44 КАС:

Учасники справи мають право:

- ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати копії судових рішень;
- подавати докази; брати участь у судових засіданнях, якщо інше не визначено законом; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам;
- подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб;
- ознайомлюватися з протоколом судового засідання, записом фіксування судового засідання технічними засобами, робити з них копії, подавати письмові зауваження з приводу їх неправильності чи неповноти;
- оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках;
- користуватися іншими визначеними законом процесуальними правами.

Пункти 1, 2 ч. 2, ч. 3 ст. 46 ГПК, п.п. 1, 2 ч. 2, ч. 3 ст. 49 ЦПК, ч. 1 ст. 47 КАС:

Позивач вправі:

- відмовитися від позову (всіх або частини позовних вимог),
- збільшити або зменшити розмір позовних вимог – до закінчення підготовчого засідання або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження;
- змінити предмет або підстави позову шляхом подання письмової заяви до закінчення підготовчого засідання

Пункти 1, 3 ч. 2 ст. 46 ГПК, п.п. 1, 3 ч. 2 ст. 49 ЦПК, ч. 4 ст. 47 КАС:

Відповідач має право:

- визнати позов (всі або частину позовних вимог) – на будь-якій стадії судового процесу;
- подати зустрічний позов у строки, встановлені цим Кодексом.

Частина 7 ст. 46 ГПК:

Сторони можуть:

- укласти мирову угоду на будь-якій стадії судового процесу.

Частина 2 ст. 42 ГПК, ч. 2 ст. 43 ЦПК, ч. 5 ст. 44 КАС:

Учасники справи зобов'язані:

- виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу;
- сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи;
- з'являтися в судові засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою;
- подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази;
- надавати суду повні та достовірні пояснення з питань, які ставляться судом, а також учасниками справи в судовому засіданні;
- виконувати процесуальні дії у встановлені законом або судом строки;
- виконувати інші процесуальні обов'язки, визначені законом або судом.

Вимоги до оформлення окремої ухвали та щодо її оскарження

Частини 5, 7, ст. 246 ГПК, ч.ч. 5, 7 ст. 262 ЦПК, ч.ч. 4, 5 ст. 249 КАС:

В окремій ухвалі суд має зазначити: – закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги якого порушено, у чому саме полягає порушення;

– з метою забезпечення виконання вказівок, наведених в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок і терміну, необхідного для їх виконання (за відповідним клопотанням проку-

рора або органу досудового розслідування цей **строк може бути продовжено** – ч. 11 ст. 246 ГПК, ч. 11 ст. 262 ЦПК, ч. 9 ст. 249 КАС).

Частини 6, 11 ст. 246 ГПК, ч.ч. 6, 11 ст. 262 ЦПК, ч. 3 ст. 249 КАС:

Окрема ухвала **надсилається:**

– відповідним **юридичним та фізичним ОСОБАМ**, державним та іншим органам, посадовим ОСОБАМ, які за своїми повноваженнями повинні усунути виявлені судом **недоліки** чи порушення чи запобігти їх повторенню;

– **органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності** прокурора або адвоката відповідно;

– стосовно порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення, надсилається **прокурору або органу досудового розслідування**, які повинні надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений в окремій ухвалі строк.

Частина 9 ст. 246 ГПК, ч. 9 ст. 262 ЦПК, ч. 7 ст. 249 КАС:

Окрема ухвала **може бути оскаржена** особами, яких вона стосується. Окрема ухвала ВС оскарженню не підлягає.

Зловживання адвокатом процесуальними правами, що полягає у зверненні із безпідставними відводами, які не відповідають вимогам ч. 3 ст. 38 ГПК

Окрема ухвала КГС ВС від 18.06.2018 № 922/2723/17

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74767169>

Заяву про відвід від імені підприємства підписано представником позивача – адвокатом ОСОБА_1, який зазначив, що наявність підстав для відводу зумовлена порушенням колегією суддів під час розгляду справи **принципів господарського судочинства**, визначених у ст. 6 ГПК, принципів судочинства, наведених у ст. 129 Конституції України, зокрема принципу рівності учасників справи та принципу змагальності сторін, що призводить до необґрунтованого позбавлення учасників справи можливості реалізувати їх права, передбачені процесуальним законом.

Відповідно до **ч. 2 ст. 246 ГПК** суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, **неналежного виконання професійних обов'язків** (у тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором.

За змістом **ст. 43 ГПК** залежно від конкретних обставин **суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії**, що суперечать завданню господарського судочинства, зокрема **заявлення завідомо безпідставного від-**

воду або вчинення інших аналогічних дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення.

Звернення адвоката ОСОБА_1 від імені підприємства із завідомо безпідставним відводом КГС ВС визнав зловживанням процесуальними правами, спрямованим на свідоме невиправдане затягування судового процесу.

Частиною 6 ст. 246 ГПК встановлено, що окрема ухвала щодо адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності.

З метою подальшого запобігання зловживанню адвокатом ОСОБА_1 процесуальними правами, що полягає у зверненні із безпідставними відводами, яке суперечить положенням ч. 3 ст. 38 ГПК (заява про відвід суддів не містить мотивів, які б суд мав оцінити під час розгляду такої заяви), КГС ВС визнав за необхідне надіслати до КДКА цю окрему ухвалу.

Окрема ухвала суду щодо поведінки адвоката підлягає обов'язковому виконанню і не може бути залишена КДКА без реагування

Постанова КАС ВС від 20.06.2018 у справі № 815/4144/15

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74871115>

Згідно з ч. 1 ст. 36 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” **право на звернення до КДКА із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки.**

Відповідно до п. 10 Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженого рішенням РАУ від 30.08.2014 № 120, **до заяв щодо поведінки адвоката слід відносити, у тому числі, окремі ухвали судів.**

Твердження позивача про те, що ухвала апеляційного суду, якою ініційовано притягнення його як адвоката до дисциплінарної відповідальності, у розумінні вимог п. 10 зазначеного Положення не є скаргою на дії адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, є необґрунтованими.

Окрема ухвала суду була заходом реагування не тільки на суттєве порушення адвокатом вимог процесуального закону і Правил адвокатської етики, але також і на поведінку, в якій виявилася неповага до суду.

Така ухвала суду **набрала законної сили і підлягала обов'язковому виконанню.**

Залишити без реагування чи, як вважає позивач, повернути цю ухвалу суду з мотивів її невідповідності вимогам до заяви (скарги) на дії адвоката було би недопустимим.

КДКА перевірила повідомлені в ухвалі апеляційного суду відомості щодо поведінки адвоката ОСОБА_1 як захисника неповнолітнього обвинуваченого та дійшла висновку про наявність у його діяч ознак дисциплінарного проступку.

ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 131 ГПК, ст. 143 ЦПК, ст. 144 КАС:

1. Заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді **правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.**

Заходи процесуального примусу застосовуються судом шляхом **постановлення ухвали.**

Частина 2 ст. 132 ГПК, ч. 2 ст. 144 ЦПК, ч. 3 ст. 145 КАС:

Застосування до особи заходів процесуального примусу **не звільняє її від виконання обов'язків, встановлених цим Кодексом.**

Частина 2 ст. 145 КАС:

До однієї особи **не може бути застосовано кілька заходів процесуального примусу за одне й те саме порушення.**

Штраф у ГПК

від 1 (2018 рік – 1 762 грн, 2019 рік – 1 921 грн)

до 10 (2018 рік – 17 620 грн, 2019 рік – 19 210 грн) розмірів ПМ:

невиконання процесуальних обов'язків (ухилення від вчинення дій, покладених судом);

зловживання процесуальними правами;

неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин;

невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів;

ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, іншому учаснику справи;

використання під час врегулювання спору за участю судді портативних, аудіотехнічних пристроїв

від 5 (2018 рік – 8 810 грн, 2019 рік – 9 605 грн)

до 50 (2018 рік – 88 100 грн, 2019 рік – 96 050 грн) розмірів ПМ:

повторне чи систематичне невиконання процесуальних обов'язків;

зловживання процесуальними правами;

неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення;

триваюче невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів

Штраф у ЦПК, КАС

від 0,3 (2018 рік – 528,60 грн, 2019 рік – 576,30 грн) до 3(2018 рік – 5 286 грн, 2019 рік – 5 763 грн) розмірів ПМ:

невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу;

зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству;

неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин;

невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк;

використання під час врегулювання спору за участю судді портативних, аудіотехнічних пристроїв

Порядок стягнення штрафу

ЗАКОНОДАВСТВО

Частина 3 ст. 135 ГПК, ч. 3 ст. 148 ЦПК, ч. 3 ст. 149 КАС:

У випадку невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами представником учасника справи суд, з урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника.

Частина 5 ст. 135 ГПК, ч. 5 ст. 148 ЦПК, ч. 5 ст. 149 КАС:

Ухвала про стягнення штрафу є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом. Стягувачем за таким виконавчим документом є Державна судова адміністрація України.

Часто штраф застосовується одночасно із застосуванням положень ч. 3 ст. 43 ГПК, ч. 3 ст. 44 ЦПК, ч. 3 ст. 45 КАС:

Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання.

Скасування ухвали про стягнення штрафу

Частина 4 ст. 135 ГПК, ч. 4 ст. 148 ЦПК, ч. 4 ст. 149 КАС:

Ухвалу про стягнення штрафу може бути оскаржено в апеляційному порядку до суду вищої інстанції.

Ухвала ВС про стягнення штрафу оскарженню не підлягає.

Частина 6 ст. 135 ГПК, ч. 6 ст. 148 ЦПК, ч. 6 ст. 149 КАС:

Суд може скасувати постановлену ним ухвалу про стягнення штрафу, якщо ОСОБА, щодо якої її постановлено, виправила допущене порушення та (або) надала докази поважності причин невиконання відповідних вимог суду чи своїх процесуальних обов'язків

Апеляційним судом накладено штраф за невиконання ухвали суду щодо здійснення перекладу процесуальних документів у справі

Постанова КГС ВС від 05.05.2018 у справі № 910/18436/16

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73840139>

22.02.2018 від товариства надійшло клопотання, за змістом якого **апелянт повторно відмовився виконати вимоги ухвали суду**, послався на ст. 5 Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, від 20.03.1992 та ст. 368 ГПК і зазначив, що судові документи можуть бути направлені до іноземної держави українською мовою, без здійснення їх перекладу російською.

Суд апеляційної інстанції наголосив, що станом на 02.03.2018 вимоги ухвал апеляційного суду від 05.02.2018 та від 19.02.2018 не виконано, перекладу судового доручення та ухвали апеляційного господарського суду позивач не надав.

Суд апеляційної інстанції визнав дії позивача, а саме невиконання ним як заінтересованою стороною у справі покладених на нього судом обов'язків щодо перекладу процесуальних документів, повторне звернення позивача з клопотанням направити такі документи, в тому числі судове доручення, до суду Російської Федерації державною мовою України без їх перекладу ро-

сійською, зловживанням своїми процесуальними правами, що перешкоджає здійсненню судочинства та є проявом неповаги до суду та інших учасників судового процесу.

З огляду на викладене апеляційний суд дійшов висновку про наявність підстав для застосування до товариства згідно з п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 135 ГПК заходу процесуального примусу у виді **штрафу в сумі п'яти розмірів ПМ – 8 810,00 грн.**

КГС ВС дійшов висновку про **правомірність вимоги суду апеляційної інстанції до позивача здійснити переклад судового доручення та ухвали суду саме російською мовою.**

При цьому суд касаційної інстанції взяв до уваги, що в оскаржуваній ухвалі суду апеляційної інстанції зазначено, що штраф в розмірі п'яти ПМ накладено у зв'язку з **повторним** невиконанням вимог ухвали суду.

Таким чином, **штраф є середнім** відповідно до ч. 1 та мінімальним відповідно до ч. 2 ст. 135 ГПК.

Подання позову третьою особою із порушенням строків, несплата нею судового збору, а також недолучення до апеляційної і касаційної скарг доказів сплати судового збору не належать до підстав для застосування процесуального примусу

Постанова КГС ВС від 05.11.2018 у справі № 94/7996/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77748632>

ПАТ подало до суду позов про стягнення з **ТОВ 24 474 792,89 грн** (заборгованість за кредитом, проценти за користування кредитом; комісія, пеня, штрафи).

Рішенням місцевого суду позов **задоволено повністю.**

Ухвалою апеляційного господарського суду апеляційну скаргу ОСОБА_1 (особи, яка не була учасником справи) на зазначене рішення повернуто скаржникові без розгляду на підставі п. 1 ч. 5 ст. 260 ГПК. Ухвалу суду аргументовано тим, що апеляційна скарга не підписана особою, яка її подала.

Постановою касаційного суду цю ухвалу апеляційного суду залишено без змін.

Разом із тим, розглянувши заявлене **ПАТ** клопотання про застосування до **ОСОБА_1** заходів процесуального примусу у виді штрафу у зв'язку із численними зловживаннями ним процесуальними правами у судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, колегія суддів дійшла висновку про **відсутність підстав для його задоволення** з огляду на таке.

Наведені **ПАТ** підстави, а саме подання позову третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, з порушенням строків, несплата

судового збору у суді першої інстанції, недолучення до апеляційної та касаційної скарг доказів сплати судового збору не належать до підстав для застосування процесуального примусу, зазначених у ст. 135 ГПК.

За результатами першого звернення з касаційною скаргою застосовано штраф за зловживання правами у розмірі 30 ПМ, а після повторного звернення – у розмірі 40 ПМ

Ухвала КГС ВС від 12.11.2018 у справі № 905/2065/16
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77821189>

Предмет спору: стягнення 290 055 270,81 грн.

Результатом першого звернення товариства із касаційною скаргою на ухвалу апеляційного суду від 11.06.2018 стала ухвала КГС ВС від 06.07.2018 про повернення касаційної скарги без розгляду. При цьому підставою такого повернення КГС ВС визначив положення ст. 43 ГПК, оскільки визнав подання касаційної скарги зловживанням процесуальними правами. Цієї ж ухвалою КГС ВС застосував до товариства захід процесуального примусу у виді штрафу у розмірі 30 ПМ.

Повторне подання товариством касаційної скарги на ухвалу апеляційного суду від 11.06.2018 є очевидним прикладом систематичного зловживання процесуальними правами і полягає у їх недобросовісному використанні, яке можна кваліфікувати через критерій відсутності серйозного законного інтересу, тобто легітимного прагнення до отримання певних переваг, передбачених процесуальним законом.

Правовідносини суду з кожним учасником процесу підпорядковані досягненню головної мети – ухваленню законного та обґрунтованого рішення, створення ОСОБАм, які беруть участь у справі, процесуальних умов для забезпечення захисту їх прав, а також прав та інтересів інших осіб. **Господарський процесуальний обов'язок сторони** – це належна поведінка сторони в господарському судочинстві, що вимагається та забезпечується процесуальним законом, а також кореспондує суб'єктивному процесуальному праву суду.

Процесуальні права надані законом тим особам, які беруть участь у процесі для сприяння суду при розгляді справ, для сприяння їх правильному вирішенню, і щоразу, коли сторона у справі вчиняє будь-яку процесуальну дію не з цією метою, а задля досягнення якихось сторонніх цілей (для введення суду в оману, для затягування розгляду, для створення перешкод опоненту), вона виходить за межі дійсного змісту свого права, тобто зловживає ним.

За змістом ч. 2 ст. 135 ГПК у випадку повторного чи систематичного невиконання процесуальних обов'язків, повторного чи неодноразового зловживання процесуальними правами, повторного чи систематичного неподання витре-

буваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення, триваючого невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів суд, з урахуванням конкретних обставин, стягує в дохід державного бюджету з відповідного учасника судового процесу або відповідної іншої особи штраф у сумі **від п'яти до п'ятдесяти розмірів ПМ**.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку про застосування до товариства за **систематичне зловживання процесуальними правами** заходу процесуального примусу у виді **штрафу у розмірі 40 ПМ**, що становить **70 480,00 грн**.

ТОВ неодноразово зверталось зі скаргами до ВГСУ, ВС вже постановляє ухвалу про стягнення штрафу, а тому чергове звернення до ВС свідчить про систематичне зловживання процесуальними правами

Ухвала КГС ВС від 16.08.2018 у справі № 905/1549/16

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75921803>

ТОВ сім разів зверталось до ВГСУ із касаційними скаргами на ухвалу апеляційного господарського суду від 03.10.2016, однак щоразу суд касаційної інстанції повертав касаційні скарги без розгляду з тих чи інших підстав.

Крім цього, **вже ВС в ухвалі від 19.03.2018**, прийнятій за результатами перевірки матеріалів касаційної скарги ТОВ на ухвалу місцевого господарського суду від 21.09.2016 у цій справі, визнав безпідставні звернення скажника із численними скаргами зловживанням процесуальними правами, спрямованим на свідоме невинуватене затягування судового процесу. Тією ж ухвалою **КГС ВС стягнув з ТОВ за зловживання процесуальними правами штраф** у сумі 17 620,00 грн.

Подання ТОВ касаційної скарги є прикладом систематичного зловживання процесуальними правами і полягає у їх недобросовісному використанні, яке можна кваліфікувати через критерій відсутності серйозного законного інтересу, тобто легітимного прагнення до отримання певних переваг, передбачених процесуальним законом.

ЄСПЛ неодноразово наголошував, що **національні суди мають забезпечити належну та ефективну організацію судових проваджень** (див. рішення ЄСПЛ у справі “Шульга проти України, від 02.12.2010, № 16652/04); запобігання неналежній і такій, що затягує справу, поведінці сторін у цивільному процесі є завданням саме державних органів (див. рішення ЄСПЛ у справі “Мусієнко проти України”, від 20.01.2011, № 26976/06).

За змістом ч. 2 ст. 135 ГПК у випадку повторного чи систематичного невиконання процесуальних обов'язків, повторного чи неодноразового зловживання процесуальними правами, повторного чи систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення,

триваючого невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів суд, з урахуванням конкретних обставин, стягує в дохід державного бюджету з відповідного учасника судового процесу або відповідної іншої особи штраф у сумі від п'яти до п'ятдесяти розмірів ПМ.

Зважаючи на викладене, КГС ВС дійшов висновку про застосування до ТОВ за систематичне зловживання процесуальними правами заходу процесуального примусу у виді штрафу у розмірі 30 ПМ, що становить 52 860,00 грн.

Постійні звернення акціонерів відповідача із завідомо безпідставними касаційними скаргами на рішення, яке не підлягає оскарженню, є зловживанням процесуальними правами, спрямованим на свідоме зтягування судового процесу

Ухвала КГС ВС від 16.07.2018 у справі № 905/1639/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75326421>

У касаційних скаргах заявники зазначили, що вони є акціонерами відповідача та не є сторонами у справі, тому обставини цієї справи та зміст прийнятих у ній рішень були їм невідомі, а за результатами моніторингу 02.05.2018 і 15.05.2018 ЄДРСР скаргники випадково дізналися інформацію у цій справі.

До КГС ВС вже звертався із касаційною скаргою інший акціонер відповідача, якому ухвалою ВС від 22.03.2018 було роз'яснено, що згідно зі ст.ст. 2, 80, 91, 92 ЦК юридична ОСОБА є учасником цивільних відносин і наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю; акціонер товариства не вправі звертатися до суду за захистом прав, інтересів інших учасників господарського товариства, а також самого товариства поза відносинами представництва.

Із касаційними скаргами акціонери відповідача звернулися до КГС ВС у травні 2018 року, а оскільки, за твердженням заявників, зверненню із цими касаційними скаргами передував моніторинг ЄДРСР 02.05.2018 та 15.05.2018, наведене підтверджує факт обізнаності цих осіб про постановлення зазначеної ухвали.

Упродовж тривалого часу справа не розглядалася по суті, що не могло бути залишено без реагування касаційного суду.

ЄСПЛ неодноразово наголошував, що національні суди мають забезпечити належну та ефективну організацію судових проваджень (див. рішення ЄСПЛ у справі “Шульга проти України”, від 02.12.2010, № 16652/04); запобігання неналежній і такій, що зтягує справу, поведінці сторін у цивільному процесі є завданням саме державних органів (див. рішення ЄСПЛ у справі “Мусієнко проти України”, від 20.01.2011, № 26976/06).

Чергове звернення акціонерів відповідача із завідомо безпідставними касаційними скаргами та на рішення, яке не підлягає оскарженню, КГС ВС визнав зловживанням процесуальними правами, спрямованим на свідоме, невинуватене затягування судового процесу.

Враховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку про застосування до відповідача за зловживання процесуальними правами заходу процесуального примусу у виді **штрафу** (п. 2 ч. 1 ст. 135 ГПК) у розмірі **5 ПМ**, що становить **8 810,00 грн**.

Аналогічну правову позицію викладено у судових рішеннях ВС від 19.03.2018 у справі № 916/1253/17, від 19.03.2018 у справі № 905/1549/16.

**Подання ПАТ касаційної скарги на ухвалу, яка вичерпала свою дію,
є зловживанням процесуальними правами**
Ухвала КГС ВС від 04.09.2018 у справі № 910/10059/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76208895>

Подання ПАТ касаційної скарги на ухвалу апеляційного суду в частині зупинення провадження у справі, враховуючи, що через чотири дні після такого зупинення ухвалою апеляційного суду було поновлено провадження у справі, про що скаргникам було відомо, колегія суддів розцінила як дії, спрямовані на затягування розгляду справи, що свідчать про зловживання процесуальними правами учасника справи стосовно касаційного оскарження судових рішень.

Ураховуючи наведене, КГС ВС дійшов висновку, що подання ПАТ касаційної скарги на ухвалу апеляційного суду, яка вичерпала свою дію, є зловживанням процесуальними правами учасника справи.

Суд дійшов висновку про застосування до ПАТ за зловживання процесуальними правами заходу процесуального примусу у виді **штрафу** у розмірі **трьох ПМ**, що становить **5 286,00 грн**.

Суд **попередив** скаргника і **представника (адвоката) ОСОБА_1**, що у разі **повторного** звернення із завідомо безпідставною касаційною скаргою чи інших зловживань процесуальними правами буде вжито більш суворих заходів, зокрема постановлено **окрему ухвалу**, як стосовно сторони, так і стосовно адвоката.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку про повернення касаційної скарги ПАТ на ухвалу апеляційного суду на підставі ч. 3 ст. 43 ГПК.

ПРОЯВ НЕПОВАГИ ДО СУДУ АБО КСУ

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 185³ КУпАП:

Неповага до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в невідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил, – тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти НМДГ.

Ті самі діяння, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, - тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти НМДГ або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням 20 % заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Рішення ЄСПЛ від 06.03.2018 у справі “Михайлова проти України” (заява № 10644/08):

[https://protocol.ua/ru/mihaylova_protiv_ukraini_spravedlivist_mae_buti_ne_lishe_zdiysnena_tse_povinnno_buti_pomitno_\(st_6_konventsii_zayava_10644_08_vid_06_bereznya_2018_roku\)](https://protocol.ua/ru/mihaylova_protiv_ukraini_spravedlivist_mae_buti_ne_lishe_zdiysnena_tse_povinnno_buti_pomitno_(st_6_konventsii_zayava_10644_08_vid_06_bereznya_2018_roku))

Фабула:

суддя в порядку ст. 185³ КУпАП наклав на заявника адміністративний арешт на п'ять діб за свідомо помилковою заявою у промові у судовому засіданні, що принижували честь і гідність судді, та nereагування на попередження суду про необхідність бути стриманим у таких заявах.

ЄСПЛ стягнув 3 000 євро моральної шкоди та зазначив, що суд міг застосувати санкцію у виді штрафу, а не принижувати заявника адміністративним арештом, який є свого роду психологічним тиском з боку суду на представників відповідної сторони під час подальшого розгляду справи.

**Рішення Ради суддів України від 26.10.2018 № 62
про Рекомендації щодо притягнення до відповідальності
за неповагу до суду:**

<http://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-62-vid-26102018-p-63bd70aa9b.pdf>

**Притягнення вільного слухача до адміністративної відповідальності
за неповагу до суду (ст. 185³ КУпАП) здійснено за відсутності складу
адміністративного правопорушення**

Постанова КГС ВС від 19.11.2018 у справі № 904/308/18

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78015925>

Ухвалою місцевого суду стягнуто з ОСОБА_5 – представника відповідача, адвоката, у доход Державного бюджету в особі Державної судової адміністрації України штраф за зловживання процесуальними правами у сумі **8 810,00 грн** (5 розмірів ПМ) на підставі ст.ст. 43, 131, 132, 135 ГПК.

Під час розгляду справи за апеляційною скаргою ОСОБА_5 на зазначену ухвалу місцевого суду про стягнення штрафу в суді апеляційної інстанції постановою апеляційного суду притягнуто ОСОБА_4 до адміністративної відповідальності та накладено на нього штраф у сумі **1700,00 грн** відповідно до ст. 185³ КУпАП.

За змістом ч. 5 ст. 129 Конституції України за неповагу до суду чи судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності.

Згідно з ч. 3 ст. 11 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” у разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання.

У ст. 50 цього Закону зазначено, що прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, має наслідком відповідальність, установлену законом.

Безпосередньо адміністративну відповідальність за прояв неповаги до суду передбачено ч. 1 ст. 185³ КУпАП.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Отже, підставою для застосування до особи такої міри відповідальності як адміністративне стягнення є встановлений факт протиправної поведінки.

За змістом ст. 280 КУпАП орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчи-

нено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Притягнення вільного слухача до адміністративної відповідальності за неповагу до суду (ст. 185³ КУпАП) здійснено за відсутності складу адміністративного правопорушення

Постанова КГС ВС від 19.11.2018 у справі № 904/308/18

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78015925>

Ухвалюючи оскаржувану постанову про притягнення до адміністративної відповідальності та накладення на особу (вільного слухача) штрафу у сумі **1 700,00 грн** відповідно до ст. 185³ КУпАП, суд апеляційної інстанції виходив із того, що ОСОБА_4 голосно висловлював свої думки, викрикував з місця на адресу колегії суддів, перебував доповідача, голосно цитував законодавство, **не підкорявся розпорядженням головуючого і членів судової колегії**, чим створив перешкоди у здійсненні завдань господарського судочинства і **що унеможливило розгляд справи по суті** апеляційної скарги. Головуючим суддею відповідно до ст. 133 ГПК **на місці було винесено попередження** про необхідність дотримання порядку у залі судового засідання та виконання розпоряджень головуючого, що відображено у протоколі судового засідання. **Після попередження** суд продовжив розгляд скарги, проте ОСОБА_4 знову вчинив дії, спрямовані на порушення встановлених у суді правил поведінки, створив перешкоди у здійсненні судочинства, що мало прояв у такому: ОСОБА_4 перебував головуючого, голосно коментував події, **публічно демонстрував неповагу до суду**, висловлював вголос думки з приводу дій судової колегії, неодноразово голосно цитував законодавство, **вимагав від судової колегії надати посвідчення**. Головуючий застосував заходи процесуального примусу, передбачені ст. 132 ГПК, про що ОСОБА_4 було попереджено, у виді **видалення із зали судового засідання**. ОСОБА_4 розпорядженню головуючого **не підкорився** і провокував працівників Національної гвардії на застосування фізичної сили.

Принцип справедливості закликає до вільного та навіть різкого обміну аргументами між сторонами у залі суду (рішення ЄСПЛ у справі «Михайлова проти України» від 18.03.2018, заява № 10644/08).

Розглянувши матеріали справи, заслухавши пояснення свідка, дослідивши аудіодиск судового засідання та протокол судового засідання, **суд вважає необґрунтованим висновок колегії суддів апеляційного суду про наявність**

ознак об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185³ КУпАП.

Висловлювання ОСОБА_4 мають характер оціночних суджень, які не підлягають спростуванню, а довести їх правдивість неможливо.

З урахуванням викладеного КГС ВС скасував постанову апеляційного суду про адміністративне правопорушення, а провадження у справі закрити на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП, тобто у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185³ КУпАП.

Найбільш поширені випадки притягнення осіб до відповідальності за неповагу до суду

– порушення порядку ведення судового засідання, викрикування, перебивання суддів, коментування, лайка, нецензурні висловлювання (у т.ч. з боку вільних слухачів та адвоката), перешкоджання судді зайти до зали судових засідань, шарпання за мантію, звертання до судді на “ти”, демонстрація непристойного жесту тощо;

– з'явлення до суду у стані алкогольного сп'яніння та вчинення інших дій, що свідчать про неповагу до суду;

– направлення учасниками справи процесуальних документів чи особистих звернень до суду із зазначенням нецензурних висловів у бік суду чи конкретного судді (має наслідком повернення такого документа заявникові у подальшому);

– нез'явлення до суду та неповідомлення про причини неявки, запізнення;

– поява в суді у неналежному зовнішньому вигляді (у пляжних шортах, майці, сандалях тощо);

– вивання документів із матеріалів справи;

– відмова учасника судового процесу підніматися на вимогу судді чи відповідати на поставлені запитання головуючого;

– невимкнення звуку засобів мобільного зв'язку;

– використання відеозаписувальних засобів без дозволу суду та учасників процесу;

– погроза вбивством (інкримінується за ч. 1 ст. 377 КК – покарання у виді 2 років позбавлення волі).

Процесуальним законодавством не передбачено можливості викладення у заявах, скаргах на адресу суду особистого ставлення до судді та інших учасників процесу, тому відповідний процесуальний документ такого змісту не відповідає вимогам до процесуальних документів і не може бути прийнятий судом до розгляду

Постанова КЦС ВС від 06.03.2018 у справі № 756/8031/16-ц (61-4014св18)

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72793697>

У червні 2016 року ОСОБА_4 звернувся до Оболонського районного суду м. Києва із позовом до Дарницького районного суду м. Києва про відшкодування моральної шкоди.

Ухвалою Оболонського районного суду м. Києва позовну заяву ОСОБА_4 визнано неподаною та повернуто у зв'язку з тим, що в установлений строк ОСОБА_4 не усунув недолік позовної заяви, а саме, не сплатив судовий збір.

ОСОБА_4 подав до Апеляційного суду м. Києва апеляційну скаргу на зазначене судове рішення.

Ухвалою від 01.09.2016 суд залишив апеляційну скаргу без руху у зв'язку з її **неналежним оформленням**, невідповідністю вимогам до процесуальних документів, **неприпустимістю її змісту і недотриманням норм суспільної моралі** та надав строк для усунення зазначених недоліків.

При цьому встановлено, що **апеляційна скарга містить нецензурну лексику, образи та погрозу вбивством, висловлені на адресу судді Оболонського районного суду м. Києва у зв'язку зі службовою діяльністю судді**, а також висловлювання, які дискредитують статус цього суду зокрема та судової системи в цілому.

В установлений судом строк ОСОБА_4 **недоліки зазначеної скарги не усунув**.

Ухвалою апеляційного суду від 03.10.2016 апеляційну скаргу ОСОБА_4 визнано неподаною та **повернуто скаржникові**.

Перевіривши доводи, викладені у касаційній скарзі, та матеріали справи, КЦС ВС дійшов висновку про відсутність підстав для скасування оскаржуваного судового рішення та задоволення касаційної скарги.

Частиною 2 ст. 295 ЦПК у редакції, чинній на час подання апеляційної скарги, визначено вичерпний перелік складових апеляційної скарги, у числі яких **не передбачено можливості викладення у скарзі особистого ставлення до судді, інших учасників процесу чи до суду**.

Згідно з Конституцією України кожна ОСОБА та громадянин, реалізуючи свої права та законні інтереси, повинні утримуватися від зловживання ними та завдання шкоди правам і законним інтересам інших осіб. Будь-яке право конкретної особи не є безмежним, воно може бути обмежено її ж обов'язками або правами та обов'язками інших осіб.

З огляду на викладене суд апеляційної інстанції **дійшов обґрунтованого висновку, що апеляційна скарга ОСОБА_4 не оформлена належним чином, не відповідає вимогам до процесуальних документів, є неприпустимою щодо її змісту, норм суспільної моралі та не може бути прийнята до розгляду судом**.

ЗАХОДИ РЕАКЦІЇ ЄСПЛ НА ЗЛОВЖИВАННЯ АДВОКАТА

ЗАКОНОДАВСТВО

Згідно прес-релізу від 12.12.2018 вперше щодо адвоката з України Європейський суд з прав людини прийняв рішення щодо позбавлення адвоката права представляти інтереси заявників та, «пожиттєво» (permanently barred).

Причини: неодноразове подання до ЄСПЛ документів з явними ознаками підроблення; подання заяв від імені померлих заявників (без надання суду інформації про їхню смерть).

Докладніше:

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-6278920-8183048>

<https://www.echr.com.ua/skandal-z-ukra%D1%97nskim-advokatom-u-yespl-divnij-nyuans-na-yakij-majzhe-nixto-ne-zvernuv-uvagi/>

ЗАХОДИ РЕАКЦІЇ УЧАСНИКІВ СПРАВИ НА ПОРУШЕННЯ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ З БОКУ АДВОКАТА

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 34 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності):

1. Підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку.

2. Дисциплінарним проступком адвоката є:

1) порушення вимог несумісності;

2) порушення присяги адвоката України;

3) порушення правил адвокатської етики;

4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення;

5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов’язків;

6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування;

7) порушення інших обов’язків адвоката, передбачених законом.

3. не є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності винесення судом або іншим органом рішення не на користь його клієнта, скасування або зміна судового рішення або рішення іншого органу, винесеного у справі, в якій адвокат здійснював захист, представництво або надавав інші види правової допомоги, якщо при цьому не було вчинено дисциплінарного проступку.

Стаття 36 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката):

1. Право на звернення до КДКА із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки.

2. не допускається зловживання правом на звернення до КДКА, у тому числі ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без достатніх підстав, і використання зазначеного права як засобу тиску на адвоката у зв’язку із здійсненням ним адвокатської діяльності.

Дисциплінарну справу стосовно адвоката не може бути порушено за заявою (скаргою), що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку адвоката, а також за анонімною заявою (скаргою).

ЗАХОДИ РЕАКЦІЇ УЧАСНИКІВ СПРАВИ НА ПОРУШЕННЯ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ З БОКУ АДВОКАТА

ЗАКОНОДАВСТВО

Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджене рішенням РАУ від 30.08.2014 № 120:

http://vkdkka.org/wp-content/uploads/2014/11/Pologennia_pro_prijniattia_skarg_2017.pdf

Рішення РАУ від 23.09.2017 № 203 “Про встановлення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури”:

http://vkdkka.org/wp-content/uploads/2018/01/rishennya-rau-203_edit16nov2017.pdf

ВИСНОВКИ

Право на звернення до КДКА із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки, тобто це може бути, зокрема, як незадоволений непрофесійною роботою адвоката клієнт, так і будь-який учасник справи, в якій цей адвокат представляє інтереси.

Дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється КДКА за адресою робочого місця адвоката, зазначеною в ЄРАУ.

Не допускається зловживання правом на звернення до КДКА, у тому числі ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без достатніх підстав, і використання зазначеного права як засобу тиску на адвоката у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності.

Дисциплінарну справу стосовно адвоката не може бути порушено за заявою (скаргою), що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку адвоката, а також за анонімною заявою (скаргою).

Адвокат чи особа, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, має право оскаржити рішення у дисциплінарній справі протягом тридцяти днів з дня його прийняття до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (або до суду). Оскарження рішення не зупиняє його дії.

ЗАХОДИ РЕАКЦІЇ УЧАСНИКІВ СПРАВИ НА ПОРУШЕННЯ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ З БОКУ ПРОКУРОРА

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 43 Закону України “Про прокуратуру” (підстави для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності):

1. Прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) **невиконання чи неналежне виконання службових обов’язків;**
2) **необґрунтоване зволікання з розглядом звернення;**
3) **розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві під час виконання повноважень;**

4) **порушення встановленого законом порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов’язання фінансового характеру;**

5) **вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об’єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та неподкупності органів прокуратури;**

6) **систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики;**

7) **порушення правил внутрішнього службового розпорядку;**

8) **втручання чи будь-який інший вплив прокурора у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності, за відсутності при цьому ознак адміністративного чи кримінального правопорушення;**

9) **публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості.**

2. Притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності не виключає можливості притягнення його до адміністративної чи кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом.

3. Виправдання особи або закриття стосовно неї судом кримінального провадження не може бути підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора, який здійснював процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та/або підтримання державного обвинувачення у цьому провадженні, крім випадків умисного порушення ним вимог законодавства чи неналежного виконання службових обов’язків.

4. Під час здійснення дисциплінарного провадження щодо прокурора у разі необхідності може бути проведена його атестація. Вмотивоване рішення про необхідність проведення атестації приймається Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів.

ЗАХОДИ РЕАКЦІЇ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ НА ПОРУШЕННЯ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ З БОКУ СУДУ

ЗАКОНОДАВСТВО

Стаття 106 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (підстави дисциплінарної відповідальності судді):

1. Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) умисне або внаслідок недбалості:

а) **незаконна відмова в доступі до правосуддя** (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов’язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;

б) **незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття** або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;

в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу;

г) **порушення засад рівності всіх учасників судового процесу** перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;

г) **незабезпечення обвинуваченому права на захист**, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;

д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);

2) **безпідставне затягування** або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до ЄДСР;

3) **допущення суддею поведінки, що порочить звання судді** або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, неспідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу;

4) умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, **порушення прав людини і основоположних свобод** або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків;

5) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

6) **неповідомлення суддею ВРП та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді** щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;

Стаття 106 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (підстави дисциплінарної відповідальності судді):

7) **неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді** (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);

8) **втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;**

9) **неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації** особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;

10) **зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством;**

11) **використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;**

12) **допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; неспіттвердження суддею законності джерела походження майна;**

13) **ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена ВРП;**

14) **непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України** відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або неспіттвердження здатності

судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання;

15) визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом;

16) неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом;

17) подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей;

18) неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом;

19) декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді.

2. Скасування або зміна судового рішення не має наслідком дисциплінарну відповідальність судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли скасоване або змінене рішення ухвалено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Стаття 107 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (звернення з дисциплінарною скаргою щодо судді):

1. Право на звернення зі скаргою щодо дисциплінарного проступку судді (дисциплінарною скаргою) має **будь-яка ОСОБА. Громадяни** здійснюють зазначене право **особисто або через адвоката, юридичні особи – через адвоката, органи державної влади та органи місцевого самоврядування – через своїх керівників або представників.**

Адвокат зобов'язаний **перевірити факти**, які можуть тягнути за собою дисциплінарну відповідальність судді, до подання відповідної дисциплінарної скарги.

2. Дисциплінарна скарга подається у письмовій формі та **повинна містити такі відомості:**

1) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) скаржника, його місце проживання (перебування) або місцезнаходження, поштовий індекс, номери засобів зв'язку;

2) прізвище, ім'я, по батькові та посада судді (суддів), щодо якого (яких) подано скаргу;

3) конкретні відомості про наявність у поведінці судді ознак дисциплінарного проступку, який відповідно до ч. 1 ст. 106 цього Закону може бути підставою для дисциплінарної відповідальності судді;

4) посилення на фактичні дані (свідчення, докази), що підтверджують зазначені скаржником відомості.

Дисциплінарна скарга підписується скаржником із зазначенням дати її підписання.

3. Вища рада правосуддя затверджує та розміщує на офіційному веб-порталі судової влади зразок дисциплінарної скарги.

4. не допускається зловживання правом звернення до органу, уповноваженого здійснювати дисциплінарне провадження, у тому числі ініціювання питання відповідальності судді без достатніх підстав, використання такого права, як засобу тиску на суддю у зв'язку зі здійсненням ним правосуддя.

5. За подання адвокатом завідомо безпідставної дисциплінарної скарги такий адвокат може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності згідно із законом.

6. Дисциплінарну справу щодо судді не може бути порушено за скаргою, що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку судді, а також за анонімними заявами та повідомленнями.

7. у разі наявності обставин, що спричиняють виникнення сумнівів у існуванні або достовірності підпису особи, яка подала дисциплінарну скаргу, відповідний орган ВРП має право запросити таку особу для підтвердження скарги.

8. у випадку неодноразового подання особою очевидно безпідставних дисциплінарних скарг ВРП має право ухвалити рішення про залишення без розгляду протягом одного року наступних скарг цієї особи.

Частина 2 ст. 3 Закону України “Про доступ до судових рішень”:

Усі судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання. Судові рішення також можуть публікуватися в друкованих виданнях із дотриманням вимог цього Закону.

Рішення ВРП від 19.04.2018 № 1200/0/15-18 “Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень”:

<http://www.vru.gov.ua/act/14049>

Рішенням ВРП від 14.02.2017 № 269/0/15-17 затверджено зразки дисциплінарної скарги та заяв щодо несумісності:

http://www.vru.gov.ua/add_text/155

зразок скарги щодо дисциплінарного проступку судді (суддів) (дисциплінарна скарга);

зразок заяви про порушення суддею (суддями) вимог щодо несумісності;

зразок заяви про порушення прокурором (прокурорами) вимог щодо несумісності.

Частина 10 ст. 246 ГПК, ч. 10 ст. 262 ЦПК, ч. 8 ст. 249 КАС:

Суд вищої інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення. Такі самі повноваження має ВП ВС щодо питань передачі справ на розгляд ВП ВС.

Між учасником судового процесу і судом не виникає правовідносин, тому судові рішення на дії (бездіяльність) судді можуть бути предметом перегляду в порядку оскарження судових рішень у процесуальному порядку

Постанова ВСУ від 01.03.2017 № 6-3139цс16
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65111188>

ОСОБА_5 звернувся з позовом до міського суду та Держави Україна в особі Державної казначейської служби України, в якому просив стягнути з відповідача Держави Україна в особі Державної казначейської служби України на його користь **1 000 000 грн. на відшкодування моральної шкоди, завданої в результаті незаконних дій судді міського суду у зв'язку із постановленням незаконної ухвали, що спричинило приниження його честі, гідності та ділової репутації.**

Згідно з ч. 1 ст. 6 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права. Згідно з ч. 1 ст. 13 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” у зазначеній редакції судові рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України. Таким чином, **суддя виступає як посадова особа, уповноважена на виконання функцій держави, а не як приватна особа**, до якої можна звернутися з позовом. Відповідно до ч. 2 ст. 124 Конституції України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Згідно зі ст.ст. 15, 16 ЦК кожна ОСОБА має право на захист в суді свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання та захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства, зокрема, шляхом відшкодування моральної шкоди. Проте у справі, яка переглядається, **між позивачем і судом (суддею) зазначених правовідносин не виникло, тому такі справи не можуть бути підсудні судам загальної юрисдикції.**

Відповідно до ст. 125 Конституції України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) в Україні діють місцеві, апеляційні, вищі спеціалізовані та ВСУ. **Особи мають право оскаржити судові рішення до судів вищої інстанції в порядку та з підстав, визначених у процесуальному законодавстві.**

Отже, чинне законодавство дає можливість особі повною мірою реалізувати своє право на оскарження судового рішення. **Законність процесуальних актів і дій (бездіяльності) суддів, вчинених при розгляді конкретної справи, не може перевірятися за межами передбаченого законом процесуального контролю.**

Аналогічну позицію висловлено у п. 57 Висновку № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів, де зазначено, що зміст конкретних судових рішень контролюється, насамперед, за допомогою процедур апеляції або перегляду рішень у національних судах та за допомогою права на звернення до ЄСПЛ. у Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів зазначено, що судові помилки щодо юрисдикції чи процедури судового розгляду, у визначенні чи застосуванні закону, здійсненні оцінки свідчень повинні вирішуватися за допомогою апеляції; інші суддівські порушення, які неможливо виправити в такий спосіб (наприклад, надмірне затримання вирішення справи), повинні вирішуватися щонайбільше поданням позову незадоволеної сторони проти держави.

За наведених обставин ВСУ дійшов висновку, що належним відповідачем у таких спорах може бути лише держава, а не суди (судді), які діють від імені держави та виконують покладені на них державою функції правосуддя. Ураховуючи викладене, у цій справі суд першої інстанції, з висновками якого погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, **відмовляючи у відкритті провадження у справі** у частині позовних вимог до міського суду, дійшов обґрунтованого висновку про відмову у відкритті провадження у справі на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК, оскільки така позовна заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Здійснення секретарем судового засідання процесуальних функцій, пов'язаних із судовим розглядом справи, не може бути самостійним предметом судового розгляду

Постанова ВП ВС від 03.04.2018 № 820/5586/16 (11-6ac18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73369166>

Особа звернулася з позовом до адміністративного суду про визнання протиправною бездіяльності секретаря судового засідання щодо неповідомлення осіб, які беруть участь у справі, про дату та час судового засідання; невиконання посадових обов'язків щодо перевірки наявності та з'ясування причин відсутності осіб, яких було викликано до суду, та стягнення 250 000,00 грн моральної шкоди.

Секретар судового засідання є учасником адміністративного процесу та виконує виключно процесуальні, пов'язані зі здійсненням судом правосуддя, функції, які не можна охарактеризувати як управлінські. Секретар судового засідання виконує передбачені КАС процесуальні дії за дорученням суду або

на виконання ухвалених судом рішень щодо необхідності вчинення таких дій лише в межах конкретного судового провадження.

Отже, дії, які, на думку позивача, протиправно не здійснив відповідач, охоплюються передбаченими КАС процесуальними діями під час судового розгляду заяви про роз'яснення судового рішення.

При цьому дії суду (судді), вчинені під час виконання ним своїх обов'язків щодо правосуддя (самостійного виду державної діяльності, яка здійснюється шляхом розгляду та вирішення у судових засіданнях в особливій, установленій законом процесуальній формі адміністративних, цивільних, кримінальних та інших справ), є процесуальними, а не управлінськими. Оскарження в будь-який спосіб процесуальних актів, дій (бездіяльності) судів і суддів при розгляді конкретної справи поза передбаченим процесуальним законом порядком не допускається.

У порядку адміністративного судочинства можуть бути оскаржені акти, дії або бездіяльність посадових і службових осіб судів, що належать до сфери управлінської діяльності та не пов'язані зі здійсненням судом провадження у справі, результатом якого є прийняття акта органом судової влади.

Отже, у цій справі висновки судів, що позов ОСОБА_3 не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства, ґрунтуються на правильному застосуванні норм процесуального права. Викладені у заяві про перегляд судових рішень міркування і твердження позивача щодо підсудності спору не спростовують правильності оскаржуваних рішень.

Тому оскільки здійснення секретарем судового засідання процесуальних функцій, пов'язаних із судовим розглядом справи, не може бути самостійним предметом судового розгляду, суди правильно не зазначили суд, до юрисдикції якого мав би, за аргументами заявника, належати розгляд цієї справи.

Практичний посібник

Леся Зуєвич, Роман Вітюк

ПРЕДСТАВНИЦТВО В СУДАХ

Огляд практики
Верховного Суду

Схеми, кейси та практичні поради

Формат 60×90/16.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура SchoolBookC.

Умовн.-друк. арк 11,25. Обл.- вид. арк 10,19

Наклад 200 прим.

Замовлення № 0211-0071

Підписано до друку 14.02.2019р.

Виготовлено в друкарні

ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»

04050, м. Київ, вул.. Мельникова, буд. 63

Тел.. 067 440 11 37

ph-artec@ukr.net

www.book-on-demand.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного серія ДК №4779 від 15.10.14р.

АртЕк
видавничий дім